

**T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK MUSİKİSİ ANASANAT DALI**

XVII. YÜZYILDA MAKÂMLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Tolga MERİÇ**

**Danışmanı
Prof. Dr. M. Hakan CEVHER**

İstanbul-2012

ÖNSÖZ

Makâmlar, Geleneksel Türk Mûsikîsi'nin vazgeçilmez konularından biridir. Her yüzyılda ayrı bir şahsiyete bürünerek, ayrı seyir özellikleri gösterebilmektedirler.

XVII. yüzyıl, geleneksel Türk Mûsikîsini yakından tanıyabilmemiz adına diğer yüzyıllara oranla, daha çok veriye sahiptir. Bestelerin notalanmamaları, XX. yüzyıla kadar olan süreçte, yeterli bilgiye sahip olmamızı engellemiştir. Ancak, Ali Ufkî Beyin “*Mecmûa-i Sâz ü Söz*”ü ve Kantemiroğlu'nun “*Kitābu İlmi'l-Mûsikî 'alā vechi'l-Hurūfāt*” isimli yazmaları, mûsikî bilimi için adeta bir hazine değerindedir. Her iki eserde yer alan notalı eserler aracılığı ile XVII. yüzyıla ilişkin verileri değerlendirebilme fırsatını yakalamış oluyoruz. Gerek bu iki eser ve gerekse o dönemde yazılmış Hafız Post'un meşhûr “*Güfte Mecmûası*” ve Şeyhülislam Es'ad Efendi'nin “*Atrabü'l-Âsâr*”ında kayıtlı makâmlar ve tabii ki dönemin meşhûr şahsiyeti Evliyâ Çelebi'nin “*Seyahatnâme*”si bizlere ışık vermişlerdir.

Bu kıymetli eserler incelenerek, XVII. yüzyıldaki makâmların kullanım durumlarına ilişkin bilgiler, istatistiksel yöntemlerle değerlendirilerek, makâmların günümüzdeki kullanım sıklıkları ile karşılaştırmaları yapılmış ve yüzyıla ilişkin ilginç sonuçlara ulaşılmıştır.

Tezimizin hazırlanması aşamasında yardımlarını esirgemeyen değerli hocalarım; Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuarı Temel Bilimler Bölüm Başkanı Prof. Dr. M. Hakan CEVHER'e, Haliç Üniversitesi Konservatuarı Müdürü Yrd. Doç. Çetin KÖRÜKÇÜ'ye, Türk Musikisi Bölüm Başkanı Doç. Dr. Pınar SOMAKÇI'ya ve her zaman sabırları ile beni destekleyen eşim Seher Dilmaç MERİÇ'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İzmir, 2012

Tolga Meriç

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ.....	VII
TABLolar LİSTESİ.....	VIII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	IX
ÖZET	X
ABSTRACT.....	XI

1. GİRİŞ.....	1
---------------	---

2. XVII. YÜZYILDA TÜRK MÛSİKİSİ ve MAKÂM İÇERİKLİ ÇALIŞMALAR

2.1. XVII. Yüzyılda Türk Mûsikîsi.....	4
2.2. XVII. Yüzyıl Mûsikîşinâsları.....	5
2.3. Günümüze Değın XVII. Yüzyıl Türk Mûsikîsi Makâmları İçerikli Çalışmalar	6

3. XVII. YÜZYILDA MAKÂMLAR

3.1. İncelemede İzlenen Yöntem	9
3.2. İncelemeye Alınan Kaynaklar	
3.2.1. Türk Mûsikîsi Antolojisi'nde Makâmlar (TMA)	10
3.2.2. Der Târif-i Hânendegân-ı Sarây-ı Pâdişâhî Bâ-Teklîf'de Makâmlar (THS)	10
3.2.3. Hâfız Post'un Güfte Mecmûası'nda Makâmlar (HP)	11
3.2.4. Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi'nde Makâmlar (EÇS)	11
3.2.5. Kitâbu 'İlmi'l-Mûsikî 'alâ vecîhî'l-Hurûfât'da Makâmlar (KİM).....	12
3.2.6. Hâzâ Mecmûa-i Sâz ü Söz'de Makâmlar (MSS).....	12
3.2.7. Atrâbu'l-Âsâr fi Tezkireti Urefâ'il-Edvâr'da Makâmlar (AA).....	13
3.3. Makâmlar	17
3.3.1. Acem.....	17
3.3.2. Acem Aşîrân/ı	18
3.3.3. Acem P/Bûselik	19
3.3.4. Acem Yegâhı	19
3.3.5. Arazbâr	19
3.3.6. Arazbâr Aşîrân	20
3.3.7. Aşîrân.....	20
3.3.8. Aşîrân Bûselik.....	21
3.3.9. Baba Tâhir	21
3.3.10. Bahr-i Nâzik.....	21
3.3.11. Bayâtî.....	21
3.3.12. Bayâtî-Hisâr	22
3.3.13. Beste-İsfahân	23
3.3.14. Bestenigâr	23
3.3.15. Bûselik	24
3.3.16. Bûselik Aşîrânı	25
3.3.17. Büzürk.....	25
3.3.18. Çârgâh.....	26
3.3.19. Çârgâh-ı Acem	27
3.3.20. Dilkeş.....	27
3.3.21. Dügâh.....	27
3.3.22. Dügâh Hüseyinî	27
3.3.23. Eviç (Evc)	27

3.3.24.	Evc-Hûzî	28
3.3.25.	Gerdâniye	28
3.3.26.	Gerdâniye Bûselik	29
3.3.27.	Geveşt	29
3.3.28.	Gül'izâr	29
3.3.29.	Haşîrâk	29
3.3.30.	Hicâz	29
3.3.31.	Hicâz-ı Muhâlif	30
3.3.32.	Hisâr	30
3.3.33.	Hisârek	31
3.3.34.	Horasânî Hüseyinî	31
3.3.35.	Hümâyûn	32
3.3.36.	Hûzî	32
3.3.37.	Hûzî Aşîrânî	32
3.3.38.	Hûzî Bûselik	32
3.3.39.	Hüseyinî	33
3.3.40.	Hüseyinî Bûselik	34
3.3.41.	Hüzzâm	34
3.3.42.	Irâk	34
3.3.43.	Irâk-ı Muhâlif (Muhâlif-i Irâk)	35
3.3.44.	Isfahân	35
3.3.45.	Karcıgâr	36
3.3.46.	Kûçek	36
3.3.47.	Kûçek Sünbûle	37
3.3.48.	Kürdî	37
3.3.49.	Mâhûr	38
3.3.50.	Mâye	39
3.3.51.	Muaşşer	39
3.3.52.	Muhâlifek	39
3.3.53.	Muhayyer	39
3.3.54.	Muhayyer Bûselik	40
3.3.55.	Mûsikâr	40
3.3.56.	Müberka'a	40
3.3.57.	Necd Hüseyinî	41
3.3.58.	Nevâ	41
3.3.59.	Nevâ-yı Acem	42
3.3.60.	Nevâ Aşîrânî	42
3.3.61.	Nevâ Uşşâk	42
3.3.62.	Nevâ Sünbûle	42
3.3.63.	Nevrûz	43
3.3.64.	Nevrûz-ı Acem	43
3.3.65.	Nevrûz-ı Rûmî	43
3.3.66.	Nevrûz Uşşâk	43
3.3.67.	Nigâr	43
3.3.68.	Nihâvend	43
3.3.69.	Nihâvend-i Kebîr	44
3.3.70.	Nihâvend-i Rûmî	44
3.3.71.	Nihâvend-i Sagîr	44
3.3.72.	Nikrîz	44
3.3.73.	Nişâbûr	45
3.3.74.	Nişâburek	46
3.3.75.	Nühüft	46
3.3.76.	Pencgâh	47
3.3.77.	Râhatü'l-ervâh	48
3.3.78.	Râst	49
3.3.79.	Rehâvî	49
3.3.80.	Rekb	50

3.3.81. Rûhefza	51
3.3.82. Rû-yi Irâk	51
3.3.83. Sabâ	51
3.3.84. Sâzkâr	52
3.3.85. Segâh	52
3.3.86. Segâh-Bestenigâr	53
3.3.87. Selmek	53
3.3.88. Sipîhr	54
3.3.89. Sultânî-Irâk	54
3.3.90. Sultânî-Nevâ	54
3.3.91. Sûzinâk	54
3.3.92. Sünbüle	55
3.3.93. Şehnâz	55
3.3.94. Şeşgâh	56
3.3.95. Şeşağâz	56
3.3.96. Şîrâz	56
3.3.97. Şîrâz ve Sünbüle	56
3.3.98. Şukûfezâr	56
3.3.99. Şûregen	57
3.3.100. Şûrî	57
3.3.101. Tâhir	57
3.3.102. Türkî Hicâz	57
3.3.103. Urbân	57
3.3.104. Uşşâk	57
3.3.105. Uşşâk Aşîrânî	58
3.3.106. Uzzâl	58
3.3.107. Vech-i Hüseyinî	59
3.3.108. Yegâh	59
3.3.109. Yegâh Şehnâz	59
3.3.110. Zâvil	59
3.3.111. Zemzeme	60
3.3.112. Zengûle	60
3.3.113. Zengûle-Şehnâz	60
3.3.114. Zîr-efkend	60
3.3.115. Zirgû/ü/le	61
3.3.116. Zîrkeş Hâverân	61
3.3.117. Zîrkeşide	61

4. SONUÇ	62
----------------	----

5. KAYNAKLAR	68
--------------------	----

6. EKLER	70
----------------	----

Tablo A.1: TMA'da Makâmlar Eser Sayıları ve Yüzde Oranları (Orana Göre Azalan)	71
Tablo A.2: TMA'da Makâmlar Eser Sayıları ve Yüzde Oranları (Makâma Göre Alfabetik)	72
Tablo A.3: HP'da Makâmlar Eser Sayıları ve Yüzde Oranları (Orana Göre Azalan)	73
Tablo A.4: HP'da Makâmlar Eser Sayıları ve Yüzde Oranları (Makâma Göre Alfabetik)	74
Tablo A.5: KİM'de Makâmlar Eser Sayıları ve Yüzde Oranları (Orana Göre Azalan)	75
Tablo A.6: KİM'de Makâmlar Eser Sayıları ve Yüzde Oranları (Makâma Göre Alfabetik)	76

Tablo A.7: MSS’de Makâmlar Eser Sayıları ve Yüzde Oranları (Orana Göre Azalan)	77
Tablo A.8: MSS’de Makâmlar Eser Sayıları ve Yüzde Oranları (Makâma Göre Alfabetik)	78
Tablo A.9: AA’da Makâmlar Eser Sayıları ve Yüzde Oranları (Orana Göre Azalan)	79
Tablo A.10: AA’da Makâmlar Eser Sayıları ve Yüzde Oranları (Makâma Göre Alfabetik).....	80
Tablo A.11: Tüm Kaynaklarda Makâmlar ve Eser Sayıları (Makâma Göre Alfabetik).....	81
Tablo A.12: Tüm Kaynaklarda Makâmlar ve Eser Sayıları (Toplama Göre Azalan)	84
Tablo A.13: Tüm Kaynaklarda Makâmlar ve Yüzde Oranları (Makâmlara Göre Alfabetik)	87
Tablo A.14: Tüm Kaynaklarda Makâmlar ve Yüzde Oranları (Toplama Göre Azalan)	90
Tablo A.15: TSMR’da Makâmlar Eser Sayıları ve Yüzde Oranları (Orana Göre Azalan)	93
7. ÖZGEÇMİŞ	99

KISALTMALAR

AA: Atrâbü'l-Âsâr fi Tezkireti Urefâi'l-Edvâr

Bkz: Bakınız

c: cilt

EÇS: Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi

HP: Hafız Post Güfte Mecmuası

KİM: Kitâbu 'İlmi'l-Mûsikî alâ Vechi'l-Hurûfât

MSS: Hâzâ Mecmûa-i Sâz ü Söz

s. : Sayfa

THS: Der Târif-i Hânendegân-ı Sarây-ı Padişâhî Bâ-Teklîf

TMA: Türk Mûsikîsi Antolojisi

TSMR: TRT Türk Sanat Müziği Sözlü ve Saz Eserleri Repertuarı

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo: 2.1. Makâmlar ve Kaynaklara Göre Dağılımları (Makâma Göre Alfabetik).....	14
Tablo: 2.2. Acem Makâmı Eser Sayıları ve Oranları.....	17
Tablo: 2.3. Acem Aşîrân Makâmı Eser Sayıları ve Oranları	18
Tablo: 2.4. Acem P/Büselik Makâmı Eser Sayıları ve Oranları	19
Tablo: 2.5. Arazbâr Makâmı Eser Sayıları ve Oranları	20
Tablo: 2.6. Aşîrân Makâmı Eser Sayıları ve Oranları	20
Tablo: 2.7. Baba Tâhir Makâmı Eser Sayıları ve Oranları	21
Tablo: 2.8. Bayâtî Makâmı Eser Sayıları ve Oranları.....	22
Tablo: 2.9. Bestenigâr Makâmı Eser Sayıları ve Oranları	23
Tablo: 2.10. Büselik Makâmı Eser Sayıları ve Oranları	24
Tablo: 2.11. Büselik Aşîrân Makâmı Eser Sayıları ve Oranları.....	25
Tablo: 2.12. Çârgâh Makâmı Eser Sayıları ve Oranları.....	26
Tablo: 2.13. Eviç (Evc) Makâmı Eser Sayıları ve Oranları	28
Tablo: 2.14. Gerdâniye Makâmı Eser Sayıları ve Oranları.....	29
Tablo: 2.15. Hicâz Makâmı Eser Sayıları ve Oranları	30
Tablo: 2.16. Hisâr Makâmı Eser Sayıları ve Oranları.....	31
Tablo: 2.17. Hüseyinî Makâmı Eser Sayıları ve Oranları	33
Tablo: 2.18. Irâk Makâmı Eser Sayıları ve Oranları.....	35
Tablo: 2.19. Isfahân Makâmı Eser Sayıları ve Oranları.....	36
Tablo: 2.20. Kürdî Makâmı Eser Sayıları ve Oranları	37
Tablo: 2.21. Mâhûr Makâmı Eser Sayıları ve Oranları.....	38
Tablo: 2.22. Muhayyer Makâmı Eser Sayıları ve Oranları.....	40
Tablo: 2.23. Nevâ Makâmı Eser Sayıları ve Oranları.....	42
Tablo: 2.24. Nihâvend Makâmı Eser Sayıları ve Oranları.....	44
Tablo: 2.25. Nîkrîz Makâmı Eser Sayıları ve Oranları	45
Tablo: 2.26. Nişâbûr Makâmı Eser Sayıları ve Oranları.....	46
Tablo: 2.27. Nühüft Makâmı Eser Sayıları ve Oranları	47
Tablo: 2.28. Pencgâh Makâmı Eser Sayıları ve Oranları.....	48
Tablo: 2.29. Râst Makâmı Eser Sayıları ve Oranları	49
Tablo: 2.30. Rehâvî Makâmı Eser Sayıları ve Oranları	50
Tablo: 2.31. Sabâ Makâmı Eser Sayıları ve Oranları.....	52
Tablo: 2.32. Segâh Makâmı Eser Sayıları ve Oranları.....	53
Tablo: 2.33. Şehnâz Makâmı Eser Sayıları ve Oranları	55
Tablo: 2.34. Uşşâk Makâmı Eser Sayıları ve Oranları.....	58
Tablo: 2.35. Uzzâl Makâmı Eser Sayıları ve Oranları	59

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil: 2.1. Acem Makâmı Kullanım Oranları.....	17
Şekil: 2.2. Acem Aşîrân Makâmı Kullanım Oranları	18
Şekil: 2.3. Arazbâr Makâmı Kullanım Oranları	20
Şekil: 2.4. Bayâtî Makâmı Kullanım Oranları.....	22
Şekil: 2.5. Bestenigâr Makâmı Kullanım Oranları	24
Şekil: 2.6. Bûselik Makâmı Kullanım Oranları	25
Şekil: 2.7. Çârgâh Makâmı Kullanım Oranları.....	26
Şekil: 2.8. Eviç (Evc) Makâmı Kullanım Oranları	28
Şekil: 2.9. Hicâz Makâmı Kullanım Oranları	30
Şekil: 2.10. Hisâr Makâmı Kullanım Oranları.....	31
Şekil: 2.11. Hüseyinî Makâmı Kullanım Oranları	33
Şekil: 2.12. Irâk Makâmı Kullanım Oranları	35
Şekil: 2.13. Kürdî Makâmı Kullanım Oranları	38
Şekil: 2.14. Muhayyer Makâmı Kullanım Oranları	40
Şekil: 2.15. Nevâ Makâmı Kullanım Oranları.....	42
Şekil: 2.16. Nihâvend Makâmı Kullanım Oranları.....	44
Şekil: 2.17. Nîkrîz Makâmı Kullanım Oranları	45
Şekil: 2.18. Nişâbûr Makâmı Kullanım Oranları.....	46
Şekil: 2.19. Pencgâh Makâmı Kullanım Oranları.....	48
Şekil: 2.20. Râst Makâmı Kullanım Oranları	49
Şekil: 2.21. Rehâvî Makâmı Kullanım Oranları	50
Şekil: 2.22. Sabâ Makâmı Kullanım Oranları.....	52
Şekil: 2.23. Segâh Makâmı Kullanım Oranları.....	53
Şekil: 2.24. Şehnâz Makâmı Kullanım Oranları.....	56
Şekil: 2.25. Uşşâk Makâmı Kullanım Oranları.....	58
Şekil: 2.26. Uzzâl Makâmı Kullanım Oranları	59

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Tolga Meriç
Anasanat Dalı : Türk Musikisi
Programı : Türk Musikisi
Tez Danışmanı : Prof. Dr. M. Hakan CEVHER
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans–Ocak 2012

XVII. YÜZYILDA MAKÂMLAR

ÖZET

Bu tezde, XVII. yüzyıldaki makâmlara ilişkin verileri içeren; Kantemiroğlu, Ali Ufkî, Evliyâ Çelebi, Hafız Post, Sadeddin Nüzhet Ergun'a ait beş kıymetli eser titizlikle incelenmiş ve buradan elde edilen veriler, hesaplamalı müzikoloji yöntemiyle değerlendirilmiş ve elde edilen istatistiksel veriler ışığında XVII. yüzyılda makâmların durumu ortaya çıkarılmıştır.

Daha sonra bu makâmlar tek tek ayrı başlıklar halinde incelenerek, günümüz *TRT Türk Sanat Müziği Sözlü ve Saz Eserleri Repertuarı* ile karşılaştırmaları yapılmıştır. Bu karşılaştırmalar, rakamların yanı sıra, tablolar ve grafiklerle de desteklenmiştir. Böylece makâmların geçmişten günümüze ne kadar değer kazanıp ne kadar kaybettikleri açıklanmaya çalışılmıştır.

Bu hesaplamalar ışığında, XVII. yüzyılın en gözde makâmının Hüseyinî olduğu tespit edilmiştir. Oysa bugün Hüseyinî makâmı repertuarda 7. sırada yer almaktadır. Tam tersi olarak XVII. yüzyılda neredeyse hiç eser verilmemiş Hüzâm makâmının bu yüzyıldan sonra şekillendiğini ve günümüz repertuarında üçüncü sıraya kadar yükseldiği ortaya konulmuştur. Nihâvend ve Hicâz makâmları da tıpkı Hüzâm makâmı gibi çok yüksek bir ivmeyle günümüzün en çok çevilen üç makâmı olmayı başarmışlardır.

XVII. yüzyılda çok sevilen makâmlardan ikinci ise Nevâ makâmıdır. Bugün çok gözden düşüp 36. sıraya gerilemiştir. Segâh makâmı XVII. yüzyılın en çok sevilen üçüncü makâmıdır. Diğer makâmların geçmişten günümüze geçirdiği süreç, verdiğimiz tablo ve şekiller aracılığıyla net olarak görülebilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel Türk Musikisi, Makam, XVII. Yüzyıl

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Tolga Meriç
Field : Traditional Turkish Music
Program : Traditional Turkish Music
Supervisor : Prof. Dr. M. Hakan CEVHER
Degree Awarded and Date : Master–January 2012

MAKÂMS IN XVIIth CENTURY

ABSTRACT

In this thesis, five precious works which contain knowledgements belonging XVII. century written by Kantemiroğlu, Ali Ufkî, Evliyâ Çelebi, Hâfız Post, Sadeddin Nuzhet Ergun are carefully examined. Then, with method of computational musicology, datas are evaluated in the light of statistics, positions of makâms in XVII. century has been explained.

Then, these makâms are examined separately and comparisions were made with TRT Turkish Art Music Repertoire of Oral and Instrumental Works. These comparisions are supported as well as figures, tables, and graphics. So how much value gain or how much the lost from the past to nowadays are explained.

With these calculations, we realized that the makâm Hüseynî was the most popular in XVII. century. However, today it is 7th raked in nowadays repertoire. On the other hand the makâm Hüzûzâm is very popular today and on 3rd in repertoire, but in XVII. century, it was the useless makâm.

The second most popular makâm in XVII. century was Nevâ. But today it is the 36th raked in nowadays repertoire and Segâh comes in third place.

From past to present, process of all the others makâms can be seen clearly through our figures and tables.

Keywords:

Traditional Turkish Art Music, Makam, XVIIth Century

1. GİRİŞ

XVII. yüzyıl'a ait müzikolojik verilerin elde edilmesi süreci, Hüseyin Saadettin Arel'in (1880-1955), sahibi olduğu *Şehbâl* dergisinin 66-85. sayıları arasında, Kantemiroğlu Mecmûası'nda yer alan bazı metinlerin ve orijinal notaların kopyalarının yayınlaması ile başlar.

1908 yılında başlayan bu ilk girişimin ardından, İstanbul'da sonradan adı *Konservatuvar Neşriyatı Yayınları* olan *Darü'l-elhân Külliyyatı* başlığıyla 180 sayı yayımlanan dizide Kantemiroğlu'nun eserlerine yer verilmiştir. Daha sonra, aynı kurum, *Mevlevî Âyinleri* başlığı ile yayınladığı dizide Kantemiroğlu notalarına yer vermişlerdir. (Kantemiroğlu, 2001: c. I, XXXIX)

1942 yılında Sadeddin Nüzhet Ergun, *Türk Mûsikîsi Antolojisi* başlıklı iki cilt kitabının ilk cildinde XVII. yüzyıla ait bazı dinî eserlerden bizleri haberdar etmiştir. (Ergun, 1942)

1964 yılında A. Haydar Sanal (1926-2003), 1964 yılında yayınladığı *Mehter Musikisi* isimli kitabında Kantemiroğlu'nun bazı notalarına yer vermiştir. Daha sonra Kantemiroğlu'nun kitabı, Romanyalı müzikolog Eugenia Popescu-Judet (1925-2012) tarafından Rumence'ye çevrilmiş ve 1973'de Bükreş'te yayınlanmıştır.

1976 yılı, XVII. yüzyılı çok ilgilendirecek iki önemli yayını iyice tanıması adına önemli bir tarihtir. Prof. Dr. Yalçın Tura (d.1934) Kantemiroğlu'nun *Kitâb-ı İlmi'l-Mûsikî alâ vechi'l-Hurufât*'nın çevriyazısı ve metnin günümüz Türkçesine çevirisi ile notaların günümüz notasına aktarımını yapıp fasiküller halinde yayınlamaya başlamıştır. Aynı yıl, Prof. Dr. Şükrü Elçin, Ali Ufkî Beyin *Mecmûa-i Sâz ü Söz* isimli British Library'de bulunan nüshasının faksimilesini yayınladı. (Elçin, 1976)

Prof. Dr. M. Hakan Cevher'in 2003 yılında nota ve metinlerin tam çevriyazımı ve incelemesini yayınladığı kadar, bu kitap üzerinde pek çok çalışma yapılmış, daha sonra, Cem Behar, Paris Nationale Bibliothèque'de bulunan Mecmûa-i Sâz ü Söz'ün diğer nüshası üzerinde yaptığı çalışmayı 2008 yılında yayınlamıştır. (Behar, 2008)

XVII. yüzyılın vazgeçilmez ismi Evliyâ Çelebi, *Seyahatnâmesi*'nde hazine değerinde bilgiler vererek, yüzyılı oldukça aydınlatmıştır. Bu yüzyılın önemli isimlerinden biri de Şeyhülislam Es'ad Efendi *Atrabü'l-Âsâr*'ıdır. Yüzyılın en önemli bestecilerini ve bestelerini bu kitapta yayınlamış ve günümüze önemli bilgiler ulaştırmıştır. Bu kitap da Recep Uslu tarafından Türkçeleştirilmiş ve 2006 yılında yayınlanmıştır. (Uslu, 2006).

Hâfız Post yazdığı *Güfte Mecmûası* ile kendi yaşadığı yüzyılın en güzide eserlerinin güftelerini yazmıştır. Nilgün Doğrusöz, hazırladığı Yüksek Lisans Tezi ile bu yazmayı günümüz yazısına aktararak, müzikoloji camiasına önemli bir eser kazandırmıştır. (Doğrusöz, 1993)

Yaklaşık 100 yıllık bir süreç içerisinde (1908-2012) XVII. yüzyıl mûsiki yaşamı üzerine yukarıda özetlemeye çalıştığımız güzide çalışmalar yapılmasına rağmen, tüm bu kaynaklardaki bilgiler bir potada eritilerek, *XVII. yüzyılda Makâmılar* hakkında bir çalışma gerçekleştirilememiştir.

Bu tez çalışmasında, yukarıda kısaca özetlenen kaynaklarda yer alan makâmsal verileri ve bu veriler üzerine müzikoloji tekniği ile elde edilmiş istatistiksel değerler kullanılarak, XVII. yüzyıldaki makâmıların durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmayla, XVII. yüzyılda sözü geçen tüm makâmılar tespit edilmiş, bunların kullanım sıklıkları hesaplanmış, günümüz ile karşılaştırılmaları yapılmıştır. Yapılan titiz incelemeler neticesinde, geçmişte hiç de üzerine düşülmemiş, hatta yok denecek kadar az eser kaydı olan makâmıların günümüzde en çok kullanılan makâmıların içerisinde ilk üç sırada yer aldığı şaşkınlıkla gözlemlenmiştir.

Bu bilgilerin tam tersi olarak, bugün orta düzeyde yaşamakta olan bazı makâmıların XVII. yüzyılda en çok sevilen makâmılar arasında ilk üçe girdikleri de farkedilmiştir.

Bazı makâmılarımızın yaklaşık 400 yıl içinde neredeyse hiç kullanılmadığını, bazılarının yerinde saydıklarını, bazılarının ise XVII. yüzyıldan sonra yıldızlarının parladıkları ayrıca tespit edilmiştir.

Bu tezde, XVII. yüzyılda yazılmış sadece bir tek kitapta makâmların seyirlerine ilişkin bilgi olması nedeniyle, makâmların seyirleri bakımından detaylı bir incelemeden kaçınılmıştır. Sadece, yüzeysel olarak makâmların içerikleri değerlendirilmiştir.

İncelediğimiz bütün kaynaklarda rastladığımız eser kayıtlarından elde edilen verilerden de net olarak görüleceği gibi, bu eserler ne yazık ki, bugünkü repertuvarımızda bulunmamaktadır. Gerek Kantemiroğlu, gerekse Ali Ufkî'nin yazmalarında bulunan ve bugün artık günümüze net olarak ulaştırılmış olan bu çalışmalarda yer alan eserlerin mutlaka repertuvara aktarılması gerekmektedir.

Bu tezle elde edilen bilgiler ışığında, yükseliş ve düşüşleri çok belirgin makâmların tek tek ayrıca tez konusu yapılması ihtiyacı hissedilmiştir. Bu keskin düşüş veya yükselişlerin sebepleri bu çalışmalarda araştırılmalıdır. Böyle çalışmaların yapılabilmesi temennisiyle.

2. XVII. YÜZYIL TÜRK MÛSİKÎSİ ve MAKÂM İÇERİKLİ ÇALIŞMALAR

2.1. XVII. Yüzyıl Türk Mûsikîsi

XVII. asırda; III. Mehmed (1595-1603), I. Ahmed (1603-1617), I. Mustafa (1617-1618 ve 1622-1623), II. Osman (1618), IV. Murâd (1623-1640), İbrahim (1640-1648), IV. Mehmed (1648-1687), III. Süleyman (1687-1691). II. Mustafa (1695-1703) görev yapan Osmanlı sultanlarıdır.

III. Mehmet Adlî mahlasıyla şiiirler yazmış olmasına rağmen, mûsikî ile yakınlığı bakımından herhangi bir belge günümüze ulaşmamıştır. 27 yaşında ölen oğlu I. Ahmed ise mûsikî ve şiiirle ilgilenmiştir. II. Gazi Giray Han (1554-1608) ve Hatip Zâkirî Hasan Efendi (1545-1623) bu iki padişahın dönemlerinde yaşamışlardır.

Çok sayıda peşrev ve saz semaîsi günümüze ulaşan II. Gazi Giray Han'ın hiç sözel eseri yoktur. Hatip Zâkirî Hasan Efendi (1545-1623) Foça doğumludur. İstanbul'a ölmüştür. Daha çok dinî eserler yazan bestecinin günümüze çok az sayıda eseri ulaşabilmiştir.

I. Mustafa iki kez tahta geçmiştir. Mûsikî ile ilgisi şu ana kadar, bilimsel yayınlarda yer almamıştır. Hatip Zâkirî Hasan Efendi onun saltanatında ölmüştür. II. Osman; Ermeni yazarı Eramya Çelebi Kômürcüyan (1637-1695)'ın yazdığı "*Vekâyînâme*"sinin 141. sayfasında şarkı bestecisi olarak tanıtılmıştır. (Öztuna, 1990: c.II, 166) Ancak, II. Osman'ın günümüze ulaşan hiçbir eseri yoktur.

IV. Murâd, sanatla aktif olarak ilgilenmiş ve sanatçıları korumuştur. Murâdî mahlası ile şiiirler yazmıştır. Yaptığı seferlerden sonra fethettiği yerlerde bulunan müzisyenleri İstanbul'a getirmiştir. Örnek olarak, Tebrîz'i 1634 yılında fethinden sonra Âzerî Türk besteci ve icrâcıları İstanbul'a getirmesi söylenebilir. Ayrıca 1639 yılında Bağdâd'ı fethinden sonra, Şeştârî Murâd Ağa (1610-1673), Hânende Mehmet Bey ve on arkadaşını da İstanbul'a getirmiştir. (Uzunçarşılı, 1977: 79) Sultan IV. Murâd'ın günümüze 5 sâz eseri gelebilmiştir. (Öztuna, 1987: 86)

Mevlevî Derviş Ömer (ö. 1650), Zâkirbaşı Hafız Kumral Mehmet Efendi (ö. 1650), Rebâbî Koca Osman Çelebi (ö. 1675), Sultan IV. Murâd zamanının bestecilerindendir. (Uslu, 2006)

130.000 beyit Farsça şiir yazmasıyla meşhûr, IV. Murâd'ın müsahibi olan Yusuf Dede çeng çalar ney üflerdi. Nace Dede'nin yerine Beşiktaş Mevlevihânesi şeyhi olduktan sonra 1669 yılında vefât etmiştir. (Ali Ufkî, 2003: 2)

Sultan İbrahim döneminde kayda değer gelişmeler olmamıştır. Türk mûsikîsi normal seyrinin üzerine bir takım değişiklikleri IV. Mehmed döneminde yaşamıştır. Gelişmeye uygun öğrenciler bu dönemde saray dışına eğitim almak için gönderilmiştir. O zamana kadar çok seyrek olarak gönderilen cariyelerin sayısı bu dönemde artmıştır. (Ali Ufkî, 2003: 2)

IV. Mehmed döneminin en önemli bestecilerinden biri Buhûrizâde Mustafa İtrî Efendi'dir. (1640?-1712) Ayrıca, onun hocası Hâfız Post (1630?-1694) Türk Mûsikîsi Tarihi içinde oldukça kıymetli bir yere sahiptir. Ne yazık ki, asıl adı Tanbûrî Hânende Mehmed Çelebi olan bu bestecimizin çok sayıda eseri günümüze ulaşamamıştır.

IV. Mehmed zamanında yaşamış olan bir diğer besteci Mehmed Hemdemî Çelebi (ö. 1658)dir. Sadece mûsiki alanında değil, resim, süsleme ve tarih alanlarında da ün yapmıştır. Solakzâde olarak da bilinir. Mecmûa-i Sâz ü Söz'de pek çok eseri vardır. (Ali Ufkî, 2003: 3)

2.2. XVII. Yüzyıl Mûsikîşinâsları:

ÇömlekHzade Recep Efendi (ö. 1701), Eyyûbî Mehmed Çelebi (ö. 1650), Köçek Mustafa Dede (ö. 1684), Küçük İmam Mehmed Efendi (ö. 1674), Saatçi Mustafa Efendi (ö. 1710 civarı), Şerîf Çelebi (ö. 1680), Seyyîd Mehmed Nûh (ö. 1714), Kara Mertek Dedem Ali Dede (1600?-?), Kutbî Nâyî Şeyh Osman Dede (1652-1730), Kara İsmail Ağa (1674-1724), Küçük Ahmed Bey (?-1650), Kâtib Ali (1650-?), Kasebaz Hayretî (ö. 1650), Fedâî Âmâ Kadri Çelebi (ö. 1650), Kutbî (ö. 1650), Frenk Kul Mustafa (ö. 1650), Kemânî Mustafa Çelebi (ö. 1650), Kuloğlu Süleyman Ağa (ö. 1660), Kasımpaşalı Koca Osman Efendi (ö. 1665), Siraczâde Edirneli Karaoğlan (ö. 1670), Derviş Kemânî Mehmed Efendi (ö. 1680), Kadıköylü

Gevrekzâde Mustafa Ağa (ö. 1680), Kemânî Murâd Çelebi (ö. 1690), Müezzîn Serhânende Kasımpaşalı Mustafa Ağa (ö. 1690). (Uslu, 2006)

Yüzyılın mûsiki açısından en önemli olgusu, bugün Türk mûsikîsi tarihine ışık tutabilecek iki önemli kişi ve onların iki önemli eseridir. Birincisi; Ali Ufkî Beyin, “*Mecmûa-i Sâz ü Söz*”ü, diğeri ise Prens Dimitrius Cantemir’in “*Kitâbu ‘İlmi’l-Mûsikî ‘alâ vechi’l-Hurûfât*” isimli eseridir. Bu eserler Türk mûsikîsi için yaşamsal öneme sahiptir. Tabii ki, Hâfız Post’un “*Güfte Mecmûası*” ve Şeyhülislâm Es’ad Efendinin “*Atrâbü’l-Âsâr*”ı ile Evliyâ Çelebi’nin “*Seyahatnâmesi*” de, diğeri eserler kadar önemlidir.

2.3. Günümüze Değın XVII. Yüzyıl Türk Müziğı Makâmları İçerikli Çalışmalar

2012 yılına değın, XVII. yüzyıldaki Türk mûsikîsi makâmları içerikli çalışmalar aşağıda kronolojik olarak verilmiş ve içerikleri incelenmiştir:

1942

Sadeddin Nüzhet Ergun, “*Türk Musikisi Antolojisi*” isimli iki ciltten oluşan kitabının ilk cildinde, XVII. yüzyıla ait Dinî Türk Musikisi’den bahsetmekte ve bu yüzyılda eser vermiş bestecileri vererek bu bestecilere ait eserlerin güftelerini makâm usûl belirtilerek ifade etmiştir. (Ergun, 1942)

1973

Gültekin Oransay’ın, İlähîyat Fakültesi Dergisinin XIX. cildinin 75-82 sayfaları arasında yayınlanan “*Dinî Türk Musikisinde XVII. Yüzyılda Kullanılmış Makamlar*” başlıklı yazısı, Ali Ufkî ve Kantemiroğlu’nun yazmalarında verdiği eserlerden ve Saadet Nuzhet Ergun’un “*Türk Musikisi Antolojisi*” isimli kitabının I. cildi içinde sözleri verilerek makamları belirtilmiş eserlerden yola çıkarak dinî Türk musikisiki kapsamında kullanılan makamları ve onlara ait istatistiksel verileri içermektedir.

1982

Ayhan Gültaş, “*Cevrî ve 17. Yüzyıl Türk Musikisi Tarihine Işık Tutmuş Olan Bir Manzûmesi*” başlıklı, Kök Dergisi’nin, 113, 14, 15, 17 sayılarında yayınlanan seri araştırma yazısında, Cevrî’nin (1595-1654) “Der Tarif-i Hânendegân-ı Sâray-ı Pâdişâhî Bâ-Teklîf” isimli manzumesini aktarmış ve burada geçen hanende ve sazanelerden söz etmiştir. (Gültaş, 1982).

1993

Nilgün Doğrusöz, Selahattin İçli’nin danışmanlığında, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde “*Hafız Post Güfte Mecmuası (Türkçe Güfteler)*” başlıklı Yüksek Lisans tezi hazırlamıştır. Bu çalışmada, mecmuadaki Türkçe güfteler incelenmiş, makâm, usûl ve besteci bakımından tasnifleri yapılmıştır. (Doğrusöz, 1993)

1997

Fatih Coşkun, Berrak Taranç’ın danışmanlığında, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Bilimler Anabilim Dalı bünyesinde “*Evliya Çelebi’nin Seyahatnamesi Işığında XVII. Yüzyıl Türk Müziği*” başlıklı Yüksek Lisans tezi hazırlamıştır. Bu çalışmada, seyahatnamede geçen; makâm, usul, çalgı, tür ve besteciler incelenmiş, ayrıca Kantemiroğlu Edvârı ile de karşılaştırılmıştır. (Coşkun, 1997)

2001

Yalçın Tura, Dimitrie Cantemir’in “*Kitābu İlmi’l -Mūsikî ‘alā vechi’l-Hurūfāt*” isimli yazmasını, günümüz yazısına ve diline aktararak iki cilt halinde yayınlamıştır. Birinci ciltte; tıpkıbasım, çevriyazı, çeviri, ikinci ciltte; tıpkıbasım, çeviri ve notlar verilmiştir. Yapı Kredi Yayınlarından basılan bu titiz çalışma, 17. yüzyıl müzik yaşamını aydınlatacak kıymetli bilgileri içermektedir. (Kantemiroğlu, 2001)

2003

M. Hakan Cevher, Ali Ufkî’nin British Library’de bulunan “*Mecmûa-i Sâz ü Söz*” isimli yazması üzerinde çalışarak, nota ve metinlerin çevriyazılarını yapmış, buradaki eserler ışığında; makâm, usûl ve biçim incelemeleri yapmıştır. (Ali Ufkî, 2003)

2004

Oya Levendoğlu, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi'nin 17. sayısının 131-138. sayfalar arasında "*XIII. Yüzyıldan Bugüne Uzanan Makamlar ve Değişim Çizgileri*" başlıklı makalesinde, Safiyüddin'den başlayarak Ekrem Karadeniz'e kadar uzanan kuram kitiplerinde adı geçen makamları incelemiş ve istatistiksel neticelere ulaşmıştır. (Levendoğlu, 2004)

2006

Recep Uslu, "*Şeyhülislam Esad Efendinin XVII. ve XVIII. Yüzyıl Başları Bestekâr Biyografileri (Atrabu'l-Âsâr Çevirisi)*, " başlıklı 2006 yılında yaptığı bu çalışmada, Mehmet Es'ad Efendinin "Atrabü'l-Âsâr fi Tezkireti Urefâi'l-Edvâr" isimli eserinin çevirisini yapmıştır. Mehmed Es'ad Efendi kitabında XVII ve XVIII. yüzyılda yaşayan bestecilerin hayat hikayelerini verirken, her besteciye ait iki eserin sözlerini de vermektedir. Beraberinde makâmaları ve usûlleri de verilmiştir.

3. XVII. YÜZYIL'da MAKÂMLAR

3.1. İncelemede İzlenen Yöntem

- Öncelikle XVII. yüzyılda yazılmış mûsikî içeren kaynakların tümüne ulaşılmaya çalışılarak, bu kaynaklarda adı geçen bütün makamlar tarandı.

- Elde edilen makâmlara ait eserlerin sayısal verileri bir tablo üzerine aktarıldı.

- Her kaynak için ayrı ayrı yapılan tablolarda; makâm adları, eser sayıları ve eser sayılarının genel toplama oranları yüzde olarak hesaplandı. Böylelikle, her kaynakta en çok kullanılan makâm tespit edildi.

- Elde edilen bu verilerin tümü, bütün kaynakların bir arada olduğu büyük tabloya aktarıldı. Eser kaydı olmayan ve sadece metin içinde makâm adı geçen kaynaklar tabloya ana sütun başlığı olarak alınmadı. Fakat ilgili makâm tabloda belirtilirken bulunduğu kaynağın kısaltması verildi.

- Tablolarda geçen (-) işareti, ilgili kaynakta sadece makâmın adının geçtiğini ifade etmektedir.

- Büyük tabloda, kaynaklardan elde edilen makamlara ilişkin tutarlar kendi içinde toplanarak, ilgili makâma ait XVII. yüzyılda kayıtlı eser sayısı yaklaşık rakamı bulunmaya çalışıldı.

- Bulunan toplam rakamların, XVII. yüzyıl genel toplamına olan oranı bulunarak, o yüzyılda makâmın kullanım oranları tespit edildi.

- Daha sonra bu veriler, 2010 yılında, Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Musikisi Anasanat Dalı bünyesinde hazırlanan, Melek Sarısaray'a ait "*TRT Türk Sanat Mûsikîsi Sözlü ve Saz Eserleri Makâm Usûl ve Besteci Bağlamında Analizi*" başlıklı Yüksek Lisans Tezinde yer alan analiz neticeleri ile karşılaştırıldı.

- Bu karşılaştırma neticesinde, XVII. yüzyıl ile günümüz arasındaki makâmsal anlayış farkı belgelenmeye çalışıldı.

- Ayrıca, XVII. yüzyılda kullanılan makâmın kullanım sıklıkları bakımından değerlendirmeleri de sayısal veriler ışığında gerçekleştirilerek ilginç sonuçlara ulaşıldı.

- Elde edilen veriler ile makâmlara ilişkin kuramsal bilgiler, tek tek her makâm için değerlendirilerek, ayrı ayrı alfabetik sırayla incelendi.

3.2. İncelemeye Alınan Kaynaklar

XVII. yüzyıla ait makâmların tam listesine, o yüzyılda yazılmış ya da o yüzyıla ilişkin yazılmış çalışmalar incelenerek ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmalar yayınlanma yıllarına göre kronolojik olarak incelenmiştir.

3.2.1. Türk Musikisi Antolojisi'nde Makâmlar (TMA)

Sadeddin Nüzhet Ergun 1942 yılında yayınladığı, “*Türk Musikisi Antolojisi (Dini Eserler) I*” isimli kitabında, XVII. yüzyıla ilişkin bestelenmiş dini içerikli güfteleri ve bestecilerini verirken, makâmlarını ve zaman zaman usûllerini belirtmiştir.(Ergun, 1942)

Bu kaynakta, 37 değişik makâm adına rastlanmıştır. Bu makâmlar şöyledir:

Acem, Acem Pûselik, Acemaşîrân, Arazbâr, Aşîrân, Baba Tâhir, Bayâtî, Bestenigâr, Çârgâh, Dügâh, Dügâh Hüseyînî, Eviç, Hicâz, Hisâr, Hüseyînî, Irâk, İsfahân, Mâhûr, Muhayyer, Nevâ, Nevâ Sünbüle, Nevrûz Uşşâk, Nevrûz-ı Acem, Nîkrîz, Nühüft, Pençgâh, Pûselik, Râhatülervâh, Râst, Rehâvî, Sabâ, Segâh, Sünbüle, Şehnâz, Uşşâk, Uzzâl, Zirgüle. (Bkz: Tablo A.5)

3.2.2. Der Târif-i Hânendegân-ı Sarây-ı Padişâhî Bâ-Teklîf’de Makâmlar (THS)

Asıl adı İbrahim olan İstanbul’lu Cevrî (1595-1654) Mevlevîdir. Cevrî İbrahim Çelebi Dîvân’ında aşağıdaki beyitlerinde tevriye (sesdeş bir kelimenin bir dizide iki ayrı anlamda kullanılması) ve tenasüp (anlamca birbirleri ile ilgili kelimeleri bir arada kullanmak) sanatlarını kullanarak makâm adlarından söz etmiştir: (Gültaş, Temmuz 1982: 22)

Karâr-ı dâde **Hüseyînî** senün mâkamundur

Aceb mi nağme-i medhün olursa **Rûh-efzâ**

Uşşâkun olur gamze-i pür-işve gamından

Her zemzeme-i nâlesi **Şehnâz-ı** mahabbet

Mürgân terennüm eylemede her makâmından
Nakş-ı bahâr-ı **dil-keş** ü savt-ı **Nevâ** latif
Başlayıp sûret ü **Nevâ**'ya demidür eyler ise
Nağmesin bülbül-i şûrîde vü şeydâ **Nev-rûz**

Beyitlerden; **Hüseyinî, Rûh-efzâ, Şehnâz, Uşşâk, Dilkeş, Nevâ ve Nevrûz** gibi 7 makâmın varlığından haberdar oluyoruz.

3.2.3. Hâfız Post'un Güfte Mecmuası'nda Makâmlar (HP)

1993 yılında, Nilgün Doğrusöz'ün hazırlamış olduğu "*Hafız Post Güfte Mecmuası (Türkçe Güfteler)*" isimli Yüksek Lisans Tezi'nde, aşağıdaki makamların isimleri tespit edilmiştir: (Doğrusöz, 1993)

Adı geçen 30 makâmın isimleri alfabetik olarak şöyledir:

Acem, Acemaşiran, Arazbâr, Aşîrân, Bayâtî, Bestenigâr, Bûselik, Çârgâh, Eviç, Hicâz, Hisâr, Hüseyinî, Irâk, Kûçek Sünbüle, Kürdî, Mâhûr, Muhayyer, Nevâ, Nihâvend, Nirîz, Nişâbûr, Pençgâh, Râst, Rehâvî, Sabâ, Segâh, Şehnâz, Uşşâk, Uzzâl, Zirgüle. (Bkz: Tablo A.2)

3.2.4. Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi'nde Makâmlar (EÇS)

1997 yılında, Fatih Coşkun'un hazırlamış olduğu "*Evliyâ Çelebi'nin Seyahatnamesi Işığında XVII. Yüzyıl Türk Müziği*" isimli Yüksek Lisans Tezi'nde, seyahatnâme'de 43 adet makâm adının geçtiği belirtilmektedir: (Coşkun, 1997: 6-10)

Bu makâmlar alfabetik olarak şöyledir:

Arazbâr, Aşîrân, Bayâtî, Bestenigâr, Bûselik, Büzürk, Çârgâh, Dügâh, Gerdâniye, Haşîrâk, Hicâz, Humâyûn, Hüseyinî, Irâk, Isfahân, Kürdî, Mâhûr, Mâye, Muaşşer, Muhayyer, Nevâ, Nigâr, Nikriz, Nişâburek, Pençgâh, Râst, Rehâvî, Sabâ, Segâh, Sûzinâk, Şehnâz, Şeşgâh, Şeşağâz, Şukûfezâr, Şüregen, Urbân, Uşşâk, Uzzâl, Yegâh, Yegâhşehnâz, Zengül, Zengüler, Zemzeme.

Seyahatnâme'de adı geçen; Zengül ve Zengüler makâm isimlerinin ayrı iki makâm olmadığı, her ikisinin de Zengüle makâmı olduğu rahatça anlaşılmaktadır. Böylece bahsedilen makâm sayısı 42'ye düşmektedir. Bunların yanında; Muaşşer, Şukûfezâr, Şüregen, Urbân, Yegâhşehnâz makâmlarının isimleri makâm adı olarak

anılrsa da bugüne hiçbir örneği gelememiştir. Ancak, tezimizin sonunda yer alan, XVII. yüzyılda adı geçen makâmlarının tümüne ait listede bu makâmların adlarına da yer verilmiştir.

3.2.5. Kitâbu ‘İlmi’l-Mûsîkî ‘alâ vechi’l-Hurûfât’da Makâmlar (KİM)

Yalçın Kantemiroğlu, 2001 yılında yayınladığı, “*Kitâbu ‘İlm’il-Mûsîkî ‘alâ vechi’l-Hurûfât (Mûsikîyi Harflerle Tesbît ve İcrâ İlminin Kitabı)*” isimli kitabında, Kantemiroğlu’nun edvârını tüm yönleriyle ele almıştır. Burada bahsi geçen 72 makâm adı şöyledir: (Kantemiroğlu, 2001: c: II)

Acem, Acem Aşîrânı, Acem Bûselik, Acem Yegâhı, Arazbâr, Arazbâr Aşîrân, Baba Tâhir, Bahr-i Nâzik, Bayâtî, Bayâtî-Hisâr, Beste-İsfahân, Beste-Nîgâr, Bûselik, Bûselik Aşîrânı, Büzürk, Çârgâh, Çârgâh-ı Acem, Dügâh, Evc, Gerdâniye, Gerdâniye-Bûselik, Geveşt, Gül’izâr, Hicâz, Hicâz-ı Muhâlif, Hisâr, Hisârek, Horasânî Hüseyinî, Hümâyûn, Hûzî, Hûzî Bûselik, Hûzî Aşîrânı, Hüseyinî, Hüseyinî Bûselik, Hûzzâm, Irâk, İsfahân, Karcıgâr, Kûçek, Kürdî, Mâhûr, Mâye, Muhâlifek, Muhâlif-i Irâk, Muhayyer, Mûsikâr, Müberka’a, Necd Hüseyinî, Nevâ, Nevâ Aşîrânı, Nevâî Uşşâk, Nevâ-yi Acem, Nevrûz, Nevrûz-ı Rûmî, Nigâr, Nihâvend, Nihâvend-i Kebîr, Nihâvend-i Rûmî, Nihâvend-i Sagîr, Nikrîz, Nişâbûr, Nühüft, Mâye, Pencgâh, Râhatü’l-ervâh, Rast, Rehâvî, Rekb, Rûy-ı Irâk, Sabâ, Sâzkâr, Segâh, Segâh-Bestenigâr, Selmek, Sipîhr, Sultânî-Irâk, Sultânî-Nevâ, Sünbüle, Şehnâz, Şîrâz, Şîrâz ve Sünbüle, Şûrî, Tâhir, Türkî Hicaz, Uşşâk, Uşşâk Aşîrânı, Uzzâl, Vech-i Hüseyinî, Zâvil, Zemzeme, Zengûle, Zengûle-Şehnâz, Zîr-efkend, Zîrgûle, Zîrkeş Hâveran, Zîrkeşîde. (Bkz: Tablo A.4)

3.2.6. Hâzâ Mecmûa-i Sâz ü Sözü’de Mâkamlar (MSS)

2003 yılında, M. Hakan Cevher’in hazırlamış olduğu “*Hâzâ Mecmûa-i Sâz ü Sözü (Çeviriyazım İnceleme)*” isimli kitapta, Ali Ufkî Beyin British Library’de bulunan mecmûası tam olarak günümüze aktarılmıştır. Bu kaynakta verilen eserler, makâm adları ile oluşturulmuş fasıllar altında sıralanmıştır. Makâm isimleri alfabetik olarak şöyledir : (Cevher, 1993)

Acem, Acem aşîrân, Aşîrân Bûselik, Bayâtî, Bûselik, Çârgâh, Evc, Evc Hûzî, Gerdâniye, Hisâr, Hüseyinî, Irâk, Mâhûr, Muhayyer, Nevâ, Nihâvend, Nişâbûr, Râst,

Sabâ, Segâh, Sünbüle, Şehnâz, Tâhir, Uşşâk, Uzzâl olmak üzere toplam 25 değişik makâm adından söz edilmektedir. (Bkz: Tablo A.3)

3.2.7. Atrâbu'l-Âsâr fi Tezkireti Urefâ'il-Edvâr'da Makâmlar (AA)

Şeyhülislâm Es'ad Efendinin bu kitabında, XVII. yüzyıl ile XVIII. yüzyıl başlarında yaşamış bestecilerin hayat hikâyelerini yazmış, bestecilerin ikişer eserinin ilk iki dizesini mâkam ve usûlleriyle beraber vermiştir. Sözü edilen 30 adet makâm ismi alfabetik olarak şöyledir: (Uslu, 2006)

Acem, Acemâşîrân, Arazbâr, Aşîrân, Baba Tâhir, Bayâtî, Bestenigâr, Eviç, Hicâz, Hisâr, Hüseyinî, Hüzzeâm, Irâk, Irâk-ı Muhâlif, Isfahân, Kürdî, Mâhûr, Muhayyer, Muhayyer-Bûselik, Nevâ, Nevrûz-ı Acem, Nikrîz, Nişâbûr, Nühüft, Râst, Rehâvî, Rû-yi Irâk, Sabâ, Segâh, Şehnâz, Uşşâk, Uzzâl. (Bkz: Tablo A.1)

Yukarıda incelediğimiz kaynaklarda toplam 117 değişik makâm adına rastlanılmıştır.

Makâm adları ve bulunduğu kaynaklar aşağıda tablo olarak verilmiştir.

Tablo 2.1. Makâmîlar ve Kaynaklara Göre Dağılımları
(Makâma Göre Alfabetik)

	Makâm	TMA	THS	HP	EÇS	KİM	MSS	AA
1.	Acem	x		x		x	x	x
2.	Acem Aşîrân/ı	x		x		x	x	x
3.	Acem P/Bûselik	x				x		
4.	Acem Yegâhı					x		
5.	Arazbâr	x		x	x	x		x
6.	Arazbâr Aşîrân					x		
7.	Aşîrân	x		x	x			x
8.	Aşîrân Bûselik						x	
9.	Baba Tâhir	x				x		x
10.	Bahr-i Nâzik					x		
11.	Bayâtî	x		x	x	x	x	x
12.	Bayâtî-Hisâr					x		
13.	Beste-İsfahân					x		
14.	Beste/-nigâr	x		x	x	x		x
15.	P/Bûselik	x		x	x	x	x	
16.	Bûselik Aşîrânı					x		
17.	Büzürk				x	x		
18.	Çârgâh	x		x	x	x	x	
19.	Çârgâh-ı Acem					x		
20.	Dîlkeş		x					
21.	Dügâh	x			x	x		
22.	Dügâh Hüseyinî	x						
23.	Eviç (Evc)	x		x		x	x	x
24.	Evc Hûzî						x	
25.	Gerdâniye				x	x	x	
26.	Gerdâniye Bûselik					x		
27.	Geveşt					x		
28.	Gül'izâr					x		
29.	Haşîrâk				x			
30.	Hicâz	x		x	x	x		x
31.	Hicâz-ı Muhâlif					x		
32.	Hisâr	x		x		x	x	x
33.	Hisârek					x		
34.	Horasânî Hüseyinî					x		
35.	Humâyûn				x	x		
36.	Hûzî					x		
37.	Hûzî Aşîrânı					x		
38.	Hûzî Bûselik					x		
39.	Hüseyinî	x	x	x	x	x	x	x
40.	Hüseyinî Bûselik					x		
41.	Hüzzâm					x		x
42.	Irâk	x		x	x	x	x	x
43.	Irâk-ı Muhâlif/ Muhâlif-i Irak					x		x
44.	İsfahân	x			x	x		x
45.	Karcıgâr					x		
46.	Kûçek					x		

47.	Kûçek Sünbüle			x				
48.	Kürdî			x	x	x		x
49.	Mâhûr	x		x	x	x	x	x
50.	Mâye				x	x		
51.	Muaşşer				x			
52.	Muhâlifek					x		
53.	Muhayyer	x		x	x	x	x	x
54.	Muhayyer Bûselik							x
55.	Mûsikâr					x		
56.	Müberka'a					x		
57.	Necd Hüseyinî					x		
58.	Nevâ	x	x	x	x	x	x	x
59.	Nevâ-yı Acem					x		
60.	Nevâ Aşîrânî					x		
61.	Nevâî Uşşâk					x		
62.	Nevâ Sünbüle	x						
63.	Nevrûz		x			x		
64.	Nevrûz-ı Acem	x						x
65.	Nevrûz-ı Rûmî					x		
66.	Nevrûz Uşşâk	x						
67.	Nigâr				x	x		
68.	Nihâvend			x		x	x	
69.	Nihâvend-i Kebîr					x		
70.	Nihâvend-i Rûmî					x		
71.	Nihâvend-i Sagîr					x		
72.	Nikrîz (Nîriz)	x		x	x	x		x
73.	Nişâbûr			x		x	x	x
74.	Nişâburek				x			
75.	Nühüft	x				x		x
76.	Pençgâh	x		x	x	x		
77.	Râhatü'l-ervâh	x				x		
78.	Râst	x		x	x	x	x	x
79.	Rehâvî	x		x	x	x		x
80.	Rekb					x		
81.	Rûhefzâ		x					
82.	Rû-yi Irâk					x		x
83.	Sabâ	x		x	x	x	x	x
84.	Sâzkâr					x		
85.	Segâh	x		x	x	x	x	x
86.	Segâh-Bestenigâr					x		
87.	Selmek					x		
88.	Sipih					x		
89.	Sultânî-Irâk					x		
90.	Sultânî-Nevâ					x		
91.	Sûzinâk				x			
92.	Sünbüle	x				x	x	
93.	Şehnâz	x	x	x	x	x	x	x
94.	Şeşgâh				x			
95.	Şeşağâz				x			
96.	Şîrâz					x		
97.	Şîrâz ve Sünbüle					x		
98.	Şukûfezâr				x			
99.	Şûregen				x			
100.	Şûrî					x		
101.	Tâhir					x	x	

102.	Türkî Hicaz					x		
103.	Urban				x			
104.	Uşşâk	x	x	x	x	x	x	x
105.	Uşşâk Aşîrânı					x		
106.	Uzzâl	x		x	x	x	x	x
107.	Vech-i Hüseyinî					x		
108.	Yegâh				x			
109.	Yegâh Şehnâz				x			
110.	Zâvil					x		
111.	Zemzeme				x	x		
112.	Zengûl/e/r				x	x		
113.	Zengûle-Şehnâz					x		
114.	Zîr-efkend					x		
115.	Zirgû/ü/le	x		x		x		
116.	Zirkeş Hâverân					x		
117.	Zirkeşîde					x		
	Toplam	37	7	30	42	95	25	32

3.3. Makâmlar

Aşağıda, XVII. yüzyıl kaynaklarında tespit edilen makâmlar ve onlara ilişkin veriler tek tek inceleme altına alınmıştır:

3.3.1. Acem

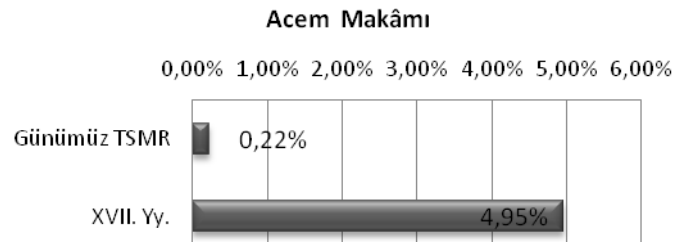
KİM’de, Acem makâmının garip ve acaip bir makâm olduğu ifade edilmektedir. Acem perdesi ise Hüseyinî ve Evc perdelerinin arasındaki yarım perdedir. Makâmın seslendirilişi hakkında ise:

“...Dügâh perdesinden başlar. Makâm, tam perdelerle Hüseyinî’ye dek çıkıp, oradan, kendi perdesine geçerek kendini ortaya koyar. Kendi perdesinden, Evc perdesini atlayıp, Gerdâniye perdesine gider. Oradan, Tîz Hüseyinî’ye dek çıkar ve gene aynı yoldan geri dönüp Dügâh’a gelir ve durur. Dügâh’dan daha aşağıya inmek isterse, Yegâh’a dek inebilir. Oradan, gene tam perdelerle, yukarı doğru çıkar ve Dügâh perdesinde karar kılar...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 76)

sözleri kullanılmıştır. Makâm bugünkü kullanışı ile büyük bir farklılık göstermemektedir.

Tablo: 2.2. Acem Makâmı Eser Sayıları ve Oranları

Kaynak	AA	HP	MSS	KİM	TMA	Toplam	TSMR
Eser Sayısı	7	37	29	22	10	105	55
Oran %	4,29	3,80	5,83	6,37	7,63	4,95	0,22

Şekil: 2.1. Acem Makâmı Kullanım Oranları

Acem makâmı genel toplam içerisinde 105 eser ve % 4,95 oranı ile makâm sıralamasında 7. sıradadır. Günümüz repertuvarında tespit edilmiş 55 eser vardır ve bu eser sayısının toplam repertuvara oranı %0,22’dir. Günümüz repertuvarında ise 55. sıradadır.

Acem makâmının XVII. yüzyılda, günümüzden çok daha fazla ilgi gördüğü yukarıda verdiğimiz grafikten de net olarak anlaşılmaktadır.

3.3.2. Acem Aşîrân/ı

Kantemiroğlu Acem Aşîrani'nı bir makâm değil, terkîb olarak kabul etmekte ve bu terkîb'in açıklanması için aynen şu sözleri kullanmaktadır:

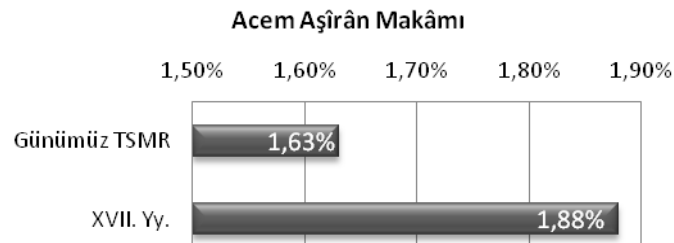
“...Gerek ince sesli, gerek kalın sesli perdelerde Acem makâmı gibi hareket edip Acem Aşîrani perdesinde karar kılar...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 105)

Makâmın açıklaması tatmin edici değildir. İki satırlık bu açıklamadan çıkarılacak netice itibariyle, XVII. yüzyılda kullanılan Acem Aşîrân/ı terkîbi ile günümüzdeki Acem Aşîrân makâmı, sadece karar perdesi bakımından benzerlik göstermektedir. Bu konunun yeterince açıklanabilmesi için MSS'deki 9 eser ile Kantemiroğlu'nda verilen bir eserin incelenmesi gerekmektedir. AA ve TMA ve HP'de tespit edilen makâmlarda bestelenen eserlerin sadece sözleri olduğundan makâmın nasıl işlendiğini anlamak mümkün değildir.

Bu makâmın adı; sadece KİM'de Acem Aşîrânı olarak geçmekte, diğer kaynaklarda Acem Aşîrân olarak verilmektedir.

Tablo: 2.3. Acem Aşîrân/ı Makâmı Eser Sayıları ve Oranları

Kaynak	AA	HP	MSS	KİM	TMA	Toplam	TSMR
Eser Sayısı	2	27	9	1	1	40	406
Oran %	1,22	2,77	1,81	0,28	0,76	1,88	1,63

Şekil: 2.2. Acem Aşîrân/ı Makâmı Kullanım Oranları

Acem Aşîrân/ı makâmı, 40 eser ve % 1,89 oran ile XVII. yüzyılda 17. sırada yer alırken, günümüzde, 406 eser ve % 1,63 oran ile 15. sırada bulunmaktadır.

Makâmın kullanım oranların birbirlerine oldukça yakındır. Buradan makâmın kullanım sıklıklarında bariz bir değişiklik olmadığı anlaşılmaktadır.

3.3.3. Acem P/Bûselik

KİM’de Acem Bûselik sadece bir makâm ismi olarak verilmiştir. Bu makâma ilişkin ne bir açıklama ne de bir eser bulunmaktadır. (Kantemiroğlu, 2001: c. II, IX)
Sadece TMA’da 1 eser kaydı bulunmaktadır.

Tablo: 2.4. Acem P/Bûselik Makâmı Eser Sayıları ve Oranları

Kaynak	AA	HP	MSS	KİM	TMA	Toplam	TSMR
Eser Sayısı				-	1	1	33
Oran %				-	0,76	0,04	0,13

Sadece bir eser kaydı bulunan Acem P/Bûselik makâmı XVII. yüzyılda da günümüzde de rağbet gören bir makâm olmadığı anlaşılmaktadır. Kullanım sıklığı bakımından günümüzde 33 eser ve % 0.13 ile 68. sırada yer alırken, XVII. yüzyılda 1 eser ve % 0,04 oran ile 42. sıradadır.

3.3.4. Acem Yegâhı

KİM’de Acem Yegâhı sadece bir makâm ismi olarak verilmiştir. Bu makâma ilişkin bir açıklama olmamasına rağmen, Kantemiroğlu edvârında 1 eserin notası bulunmaktadır. (Kantemiroğlu, 2001: c. II, 655)

Böyle bir makâm TRT Türk Sanat Mûsikîsi Sözlü ve Saz Eserleri Repertuarında yer almamaktadır.

3.3.5. Arazbâr

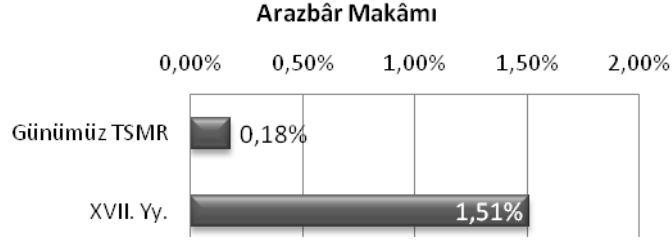
Kantemiroğlu; Arazbâr’ı terkîbler listesinde değerlendirerek, bu terkîb’in açıklanması için aynen şu sözleri kullanmaktadır:

“...ses verme hareketine Gerdâniye perdesinde başlar ve oradan, Gerdâniye şeklinde aşağıya iner. Acem ve Bayâtî perdelerini de okşayarak geçer ve Segâh’a gelince, orada biraz kalıp Dügâh’a ve Râst’a iner. Râst’dan geri dönüp Bayâtî şeklinde, Dügâh perdesinde karar kılar...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 109)

Bu terkîbe ait Kantemiroğlu edvârında 3 eser bulunmaktadır. (Kantemiroğlu, 2001: c.II, IX)

Tablo: 2.5. Arazbâr Makâmı Eser Sayıları ve Oranları

Kaynak	AA	HP	MSS	KİM	TMA	Toplam	TSMR
Eser Sayısı	2	24		3	3	32	44
Oran %	1,22	2,46		0,86	2,29	1,51	0,18

Şekil: 2.3. Arazbâr Makâmı Kullanım Oranları

Günümüzde çok kullanılan bir makâm olmasa da, seyir karakteristiklerinde aşırı bir değişiklik görülmemektedir. XVII. yüzyılda % 1,51 oran ve 32 eser ile 21. sırada yer alırken, günümüzde % 0,18 oran ve 44 eser ile 60. sıradadır. Buradan geçmişten günümüze ciddi oranda kıymet kaybettiği aşikâr olarak anlaşılmaktadır.

3.3.6. Arazbâr Aşîrân

KİM’de sadece isim olarak geçmektedir. Bu makâma ilişkin herhangi bir açıklama ya da herhangi bir eser kaydı yoktur. Böyle bir makâm TSMR’da yer almamaktadır.

3.3.7. Aşîrân

Aşîrân makâmının varlığından: AA’da; 10, HP’de; 31, TMA’da; 3 eser kaydedilmiş olmasıyla haberdar oluyoruz. Bu makâm TSMR’da bulunmamaktadır.

Tablo: 2.6. Aşîrân Makâmı Eser Sayıları ve Oranları

Kaynak	AA	HP	MSS	KİM	TMA	Toplam	TSMR
Eser Sayısı	10	31			3	44	
Oran %	6,13	3,18			2,29	2,07	

Makâmın günümüzde repertuar kitaplarının listesinde bile bulunmayışı artık böyle bir makâmın hiç kullanılmadığını göstermektedir.

3.3.8. Aşîrân Bûselik

Aşîrân Bûselik makâmı sadece MSS’de yer almaktadır. 9 örneği vardır.

Bu isimde bir makâm TSMR’da bulunmamaktadır. Çok az sayıda örneği olan bu makâma XVII. yüzyılda da gereken kıymetin verilmediği, sadece bir eserde yer almasından anlaşılmaktadır.

3.3.9. Baba Tâhir

KİM’de, terkîb olarak sınıflandırılmış ve seyri için ise şu sözler kullanılmıştır:

“...Ses verme hareketine Muhayyer perdesinden başlar ve Muhayyer makâmının nağmesini güzelce gösterdikten sonra, Bayâtî yüzünden Nevâ perdesine gelir. Nevâ’da biraz kalır ve Bayâtî makâmını tamâmen gösterdikten sonra, Nevâ’dan Çârgâh’a ve Segâh’a inip, Dügâh’da karar kılar...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 109)

Bu makâma ait Kantemiroğlu edvârında 1 (Kantemiroğlu, 2001: c.II, IX), TMA’da 2 eser bulunmaktadır.

Tablo: 2.7. Baba Tâhir Makâmı Eser Sayıları ve Oranları

Kaynak	AA	HP	MSS	KİM	TMA	Toplam	TSMR
Eser Sayısı	6			1	2	9	
Oran %				-	0,76	0,42	

Bu makâma ait TSMR’da herhangi bir esere rastlanmamıştır. Kantemiroğlu’nda verilen seyir bilgileri ile bugün Tahîr olarak adlandırdığımız makâmın seyri arasında önemli bir fark görülmemiştir. Büyük ihtimal ile bugün kullanılan Tâhir makâmına XVII. yüzyılda Baba Tâhir denilmekteydi.

3.3.10. Bahr-i Nâzik

KİM’de, kullanılmayan bir terkip olarak tanımlanmış ve sadece ismi verilmiştir. (Kantemiroğlu, 2001: 81) TSMR’da bestecisi belli olmayan sadece iki eser bu makâm adına kayıtlıdır..

3.3.11. Bayâtî

KİM’de, sevimli Bayâtî perdesinin Nevâ ile Hüseyinî arasındaki yarım perde olduğu ifade edilerek, makâmın seyri için ise şu sözler kullanılmıştır:

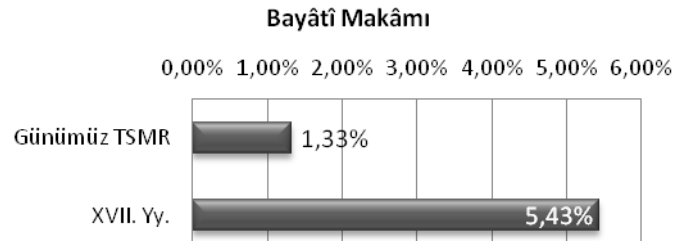
“...Bayâtî makâmının seslendiriliş hareketine Dügâh perdesinden başlanır. Oradan Nevâ yüzünden Segâh, Çârgâh ve Nevâ’ya çıkılıp, Nevâ perdesinde biraz durulur ve Bayâtî perdesi titretilir. Oradan Hüseyinî perdesi atlanarak, Evc perdesine geçilir. Evc’den daha yukarı çıkılmak istenirse, tam perdeler üzerinden, Tîz Bayâtî’ye ve Tîz Hüseyinî’ye dek çıkmak mümkündür. Makâm, ince sesli perdelerden kalın seslere doğru inmek isterse, gene aynı yoldan geçip Hüseyinî perdesini aşarak ve kendi perdesini okşayıp Nevâ perdesine güzelce basarak kendini ortaya koyar. Nevâ’dan Yegâh’a dek iner ve gene aynı yoldan dönüp Dügâh perdesinde durur ve kararını verir...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 74)

Seyin bakımından önemli bir farklılık görülmemektedir. Bu makâma ait AA’da, 9, HP’de 54, KİM’de 12, TMA’da 5 kaydı bulunmaktadır. Genel sıralamada % 5,43 oran ve 115 eser ile 5. sıradadır. Günümüzde ise % 1,33 oran 331 eser ile TSMR’da 19. sıradadır.

Bu verilere göre, Bayâtî makâmının XVII. yüzyıldan günümüze gelinceye dek önemli ölçüde kıymet kaybettiği söylenebilir.

Tablo: 2.8. Bayâtî Makâmı Eser Sayıları ve Oranları

Kaynak	AA	HP	MSS	KİM	TMA	Toplam	TSMR
Eser Sayısı	9	54	35	12	5	115	331
Oran %	5,52	5,55	7,04	3,47	3,81	5,43	1,33

Şekil: 2.4. Bayâtî Makâmı Kullanım Oranları

3.3.12. Bayâtî-Hisâr

KİM’de, kullanılmayan bir terkip olarak tanımlanmış ve sadece ismi verilmiştir. (Kantemiroğlu, 2001: 49) TSMR’da böyle bir makâm yoktur.

3.3.13. Beste-İsfahân

KİM’de, kullanılmayan bir terkip olarak tanımlanmış ve sadece ismi verilmiştir. (Kantemiroğlu, 2001: 47) TSMR’da 34 eser bu makâm adına kayıtlıdır. Geçmişte de günümüzde de tutulmamış makâmlarımızdandır.

3.3.14. Bestenigâr

KİM’de, sözde makâmlardan biridir. Yani buradaki “sözde” kelimesi ile kendi başına bir şahsiyeti olmayıp, diğer makâmların perdelerini kullanarak seyirlerini gerçekleştirdiği manasına kullanılmıştır. Şöyle açıklanmıştır:

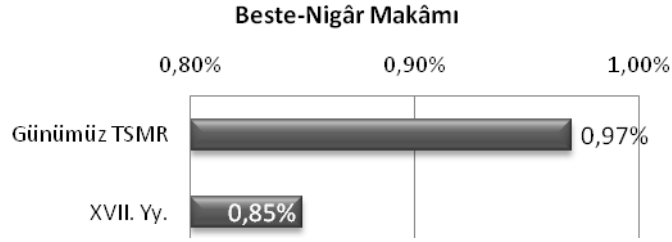
“...Adı geçen makâm, Hisâr makâmının karar yeri olan Dügâh perdesi yerine Segâh perdesini koyup, Hisâr perdesini de Nevâ perdesiyle değiştirir. Ses verme hareketine Gerdâniye perdesinden başlar ve oradan aşağıya inip tam perdelerle gezinir ve gelip Segâh perdesinde karar kılar...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 92)

Ayrıca, Kantemiroğlu kendi zamanında yaşayan mûsikîşinasların bu makâmın icrâsı hakkında anlayamadıklarını ifade ederek, bazılarının ses verme hareketine, yani seyre, Çârgâh’dan başlayıp Irâk perdesinde karar kıldığını iddia ettiklerini, her iki şeklin de olabileceği ve bu iki durumun da birbirinin şeddi olduklarını açıklamaktadır. KİM’de Segâh’ta karar eden bu makâm “Segâh-Bestenigâr” olarak adlandırılmıştır. AA’da 1, HP’de 16 ve KİM’de 1 eser kaydı bulunmaktadır.

Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere, yüzde oranları birbirine oldukça yakın olması nedeniyle makâmın aynı istikrarda günümüze kadar geldiği anlaşılmaktadır. Enteresan bir şekilde, XVII. yüzyıl repertuarında 25. sırada ike TSMR’da ise 24. sıradadır.

Tablo: 2.9. Bestenigâr Makâmı Eser Sayıları ve Oranları

Kaynak	AA	HP	MSS	KİM	TMA	Toplam	TSMR
Eser Sayısı	1	16		-	1	18	241
Oran %	0,61	1,64		-	0,76	0,85	0,97

Şekil: 2.5. Bestenigâr Makâmı Kullanım Oranları

3.3.15. Bûselik

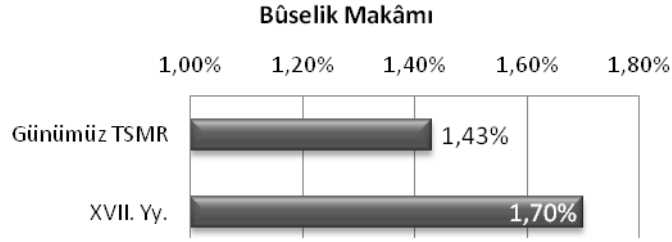
KİM’de, Bûselik perdesinin, Çârgâh ile Segâh arasındaki yarım perde olduğu ifade edilerek, makâmın seyri için ise şu sözler kullanılmıştır:

“...Ses verme hareketine Dügâh perdesinden başlar ve Segâh perdesini atlayıp, kendi perdesine basdıktan sonra, Çârgâh perdesine çıkarak kendini ortaya koyar. Kendi perdesinden sonra, yukarıya doğru, tıpkı Hüseyinî makâmı gibi, tam perdelerle, tâ Tîz Hüseyinî perdesine dek hareket edebilir ve aynı yoldan geri dönüp, kendi perdesine geldikten sonra, Segâh’ı atlayarak, Dügâh perdesinde karar kılar. Oradan daha aşağıya inmek isterse, gene Hüseyinî şeklinde, Yegâh perdesine dek uzanabilir ve aynı yoldan dönüp, karar yerine, Dügâh’a gelir...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 81)

Bu makâma ait; HP’de 20, MSS’de 4, KİM’de 8 ve TMA’da 4 eser bulunmaktadır. Bugünkü kullanımda karar aşamasında sıkça kullanılan yedenden yani Nîm Zirgüle perdesinden ya da o gün için kullanılan bir yeden perdesinden bahsedilmemektedir. Gerek KİM’deki 8 eser ve gerekse MSS’deki 4 eserde de Nîm Zirgüle perdesinin kullanılmadığı anlaşılmaktadır. Geçmişten günümüze Bûselik makâmına ilişkin değişikliklerin başka bir çalışmada ayrıca detaylı olarak incelenmesi gerekir.

Tablo: 2.10. Bûselik Makâmı Eser Sayıları ve Oranları

Kaynak	AA	HP	MSS	KİM	TMA	Toplam	TSMR
Eser Sayısı		20	4	8	4	36	356
Oran %		2,05	0,80	2,31	3,05	1,70	1,43

Şekil: 2.6. Bûselik Makâmı Kullanım Oranları

Bûselik makâmı; % 1,70 ve 36 eser ile XVII. yüzyılda 18. sırada yer alırken, TSMR’da 356 eser ve % 1,43 oran ile günümüzde yine 18. sırada bulunmaktadır. Buradan, makâmın geçmişte de günümüzde de bir takım değişikliklerle aynı oranda sevildiği ve kullanıldığı anlaşılmaktadır.

3.3.16. Bûselik Aşîrânı

Kantemiroğlu Bûselik Aşîrânı’nı bir makâm değil, terkîb olarak kabul etmekte ve bu terkîb’in açıklanması için aynen şu sözleri kullanmaktadır:

“...gerek kalın sesli gerek ince sesli perdelerde, Bûselik makâmı gibi hareket edip Aşîrân perdesinde karar kılar...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 105)

Bu terkîbe ait Kantemiroğlu edvârında 6 eser bulunmaktadır. (Kantemiroğlu, 2001: c.II, IX)

Tablo: 2.11. Bûselik Aşîrânı Makâmı Eser Sayıları ve Oranları

Kaynak	AA	HP	MSS	KİM	TMA	Toplam	TSMR
Eser Sayısı				6		6	26
Oran %				1,73		0,28	0,10

Bûselik Aşîrânı makâmı % 0,28 oran ve 6 eser sayısı ile 33. sırada bulunurken, TSMR’da % 0,10 oran ve 26 eser ile 75. sırada bulunmaktadır. Makâmın zamanla değer kaybetmiştir.

3.3.17. Büzürk

Kantemiroğlu Büzürk’ü bir makâm değil, terkîb olarak kabul etmekte ve bu terkîb’in açıklanması için aynen şu sözleri kullanmaktadır:

“...Ses verme hareketine Bûselik yüzünden başlayıp Dügâh’a ve Aşîrân’a iner. Oradan geri dönüp, Rehâvî yüzünden, Râst perdesinde karar kılar...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 103)

Bu terkîbe ait Kantemiroğlu edvârında 1 eser bulunmaktadır. (Kantemiroğlu, 2001: c.II, IX) TSMR’da 26 eser bulunmaktadır. Büzürk makâmı XVII. yüzyıl repertuarı içinde 45. sırada iken, TSMR’da 76. sırada yer almaktadır.

3.3.18. Çârgâh

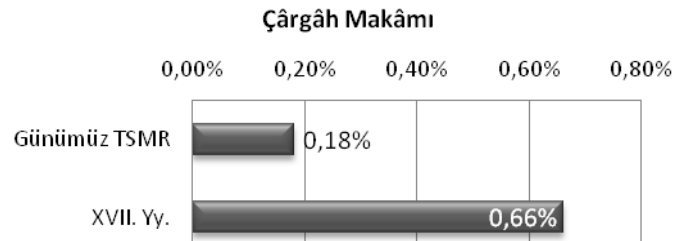
KİM’de;

“...Perde dâiresine kutb olarak kendi perdesini alır ve gerek kalın perdelerden incelere, gerek ince perdelerden kalınlara doğru gelindiğinde Çârgâh perdesinde kendini gösterir...(Kantemiroğlu, 2001: c. I, 58)

denilerek, her ne kadar bütün perdelerde rahatça gezinilebilse de, çok dar bir makâm olduğu ve terkîblerle hiç uyum sağlamaması nedeniyle bestelenmiş çok az sayıda beste olduğu ifade edilmektedir. HP’de; 6, MSS’de 4, KİM’de 2, TMA’da 2 olmak üzere toplam 14 kayıtlı eser tespit edilmiştir. Bunların sadece 2’si notalıdır. XVII. yüzyılda % 0,66 oran ile 28. sıradadır. Günümüzde TSMR’da 45 eser ve % 0,18 oran ile 58. sıradadır. Eskiye nazaran günümüzde hiç kullanılmadığı söylenebilir.

Tablo: 2.12. Çârgâh Makâmı Eser Sayıları ve Oranları

Kaynak	AA	HP	MSS	KİM	TMA	Toplam	TSMR
Eser Sayısı		6	4	2	2	14	45
Oran %		0,61	0,80	0,57	1,52	0,66	0,18

Şekil: 2.7. Çârgâh Makâmı Kullanım Oranları

3.3.19. Çârgâh-ı Acem

KİM’de, kullanılmayan bir terkip olarak tanımlanmış ve sadece ismi verilmiştir. (Kantemiroğlu, 2001: c.I, 54) TSMR’da böyle bir makâm yoktur.

3.3.20. Dilkeş

Sadece THS’de ismi geçmektedir. Bu makâma ilişkin herhangi bir eser kaydına rastlanmamıştır. TSMR’da 6 eser kaydı ile % 0,02 orana sahiptir. 133. sıradadır.

3.3.21. Dügâh

KİM’de; mûsikî ile uğraşanların Dügâh makâmını hangi fasla koyacaklarını bilmediklerini ve makâmı açıklayamadıklarını söyleyerek, bazılarının Dügâh diye bir makâm olmadığını yazdıklarını, bazılarının ise çok dar bir alana sahip olduğundan bahsetmekte olduğunu ifade etmektedir. Kendisi ise, böyle karmaşık sözler söylemek yerine Uşşâk makâmından başka bir şey olmadığını yazmayı tercih etmektedir. (Kantemiroğlu, 2001: c. I, 54)

KİM’de bir eser verilmiş iken, bu makâmda TMA’da sadece bir eserden bahsedilmektedir. TSMR’da 111 eser kayıtlıdır. % 0,45 kullanımı ile makâmlar arasında 41. sıradadır. XVII. yüzyıl ile karşılaştırabilecek ölçüde yeterli veri bulunmamaktadır. Ama günümüze intikal etmiş eserlerin Uşşâk olmadıkları âşikârdır. Bu konunun da özel olarak irdelenmesi gerekmektedir.

3.3.22. Dügâh Hüseyinî

TMA’da bu makâmda İmâm Hüseyin tarafından bestelenmiş 3 tesbih kaydı vardır. (Ergun, 1942: 69) Günümüzde TSMR’da böyle bir makâm yoktur.

3.3.23. Eviç (Evc)

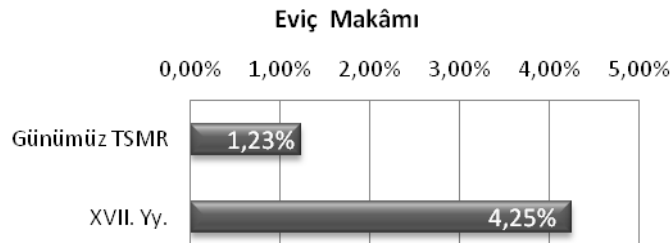
KİM’de; Evc olarak geçmektedir. Makâm açıklanırken, Evc perdesinin Irâk perdesinin bir sekizli ince perde olduğu, seslendirmeye ince sesli perdelerle başlanması gerektiği, daha sonra diğer perdeler kullanılarak Irâk perdesinde karar verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Eğer Evc perdesinde kalınırsa, Evc makâmı değil, ince sesli perdelerde gezinen Irâk makâmının icrâ edilmiş olacağı da ayrıca ifade edilmektedir. (Kantemiroğlu, 2001: c. I, 66)

Tablo: 2.13. Eviç (Evc) Makâmı Eser Sayıları ve Oranları

Kaynak	AA	HP	MSS	KİM	TMA	Toplam	TSMR
Eser Sayısı	7	49	17	9	8	90	305
Oran %	4,29	5,04	3,42	2,60	6,10	4,25	1,23

AA'da 7, HP'de 49, MSS'de 17, KİM'de 9 ve TMA'da 8 eser kayıtlıdır. Toplam olarak % 4,25 oran ve 90 eser ile XVII. yüzyılda kullanılan makâmlar arasında 10. sıradadır. TSMR'da kayıtlı 305 eser ve 1,23 oranı ile 21. sıradadır.

Makâm, kullanım oranı düşmesine rağmen, yine de sevilen makâmlar arasında kalmayı başarabilmiştir. XVII. yüzyılda çok daha fazla sevilmiştir.

Şekil: 2.8. Eviç Makâmı Kullanım Oranları

3.3.24. Evc Hûzî

Sadece MSS'de iki örneği vardır. (Ali Ufkî, 2003: 773, 777) TSMR'da ise 10 örneği vardır. Geçmişte de günümüzde de ilgi görmediği anlaşılmaktadır.

3.3.25. Gerdâniye

KİM'de Gerdâniye makâmı:

“...Gerdâniye makâmı seslendirilirken, Gerdâniye perdesinden harekete başlanır ve tam perdelerle, yâni Evc, Hüseyinî, Nevâ, Çârgâh ve Segâh perdeleriyle inip Dügâh perdesinde karar kılınır...(Kantemiroğlu, 2001: c: I, 68)

şeklinde açıklanmaktadır. Ayrıca ek olarak, bu makâmda başka makâmlara benzemeyecek şekilde terkîb oluşturmanın güçlüğü belirtilerek bu makâmda bestelenmiş bir şey olmadığından da bahsedilmektedir. Kantemiroğlu edvârında bu makâma ilişkin örnek bulunmamaktadır. Sadece MSS'de 13 örneği vardır.

Tablo: 2.14. Gerdâniye Makâmı Eser Sayıları ve Oranları

Kaynak	AA	HP	MSS	KİM	TMA	Toplam	TSMR
Eser Sayısı			13			13	131
Oran %			2,61			0,61	0,53

XVII. yüzyılda % 2, 61 oran ve 13 eser ile 29. sırada yer alırken, günümüzde TSMR’da 131 eser ve % 0,53 oranı ile 35. sırada yer almaktadır. Geçmişte ve günümüzde hemen hemen aynı oranda sevilmiştir.

3.3.26. Gerdâniye Bûselik

KİM’de, kullanılmayan bir terkip olarak tanımlanmış ve sadece ismi verilmiştir. (Kantemiroğlu, 2001: c.I, 54) TSMR’da 14 eser bulunmaktadır.

3.3.27. Geveşt

Kantemiroğlu Geveşt’i bir makâm değil, terkîb olarak kabul etmekte ve bu terkîb’in açıklanması için aynen şu sözleri kullanmaktadır:

“...ses verme hareketine Evc perdesinden başlar. Oradan Hüseyinî ve Nevâ perdesine gelip, Uzzâl yüzünden Çârgâh’ı atlar ve Segâh’a düşer. Oradan Dügâh’a inmeyip Nihâvend perdesine basar ve Nihâvend’den Râst’a sıçrar. Sonra, gene aynı yoldan geri dönüp Segâh perdesinde karar kılar...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 103)

Bu terkîbe ait Kantemiroğlu edvârında 3 eser bulunmaktadır. (Kantemiroğlu, 2001: c.II, IX) TSMR’da 7 eser kaydı bulunmaktadır. Geçmişte de günümüzde de yeterince ilgi görmemiştir.

3.3.28. Gül’izâr

KİM’de, kullanılmayan bir terkip olarak tanımlanmış ve sadece ismi verilmiştir. (Kantemiroğlu, 2001: c.I, 54) TSMR’da 65 eser kayıtlıdır.

3.3.29. Haşîrâk

Sadece EÇS’de adı geçmektedir. (Coşkun, 1997). TSMR’da böyle bir makâm adı yoktur.

3.3.30. Hicâz

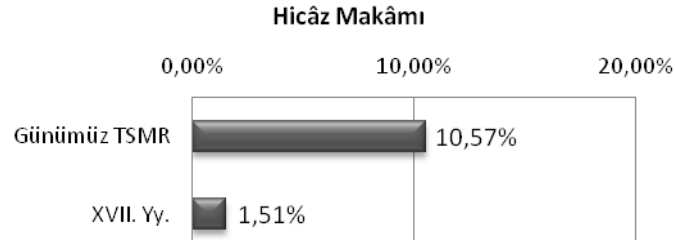
Kantemiroğlu Hicâz’ı bir makâm değil, terkîb olarak kabul etmekte ve bu terkîb’in açıklanması için aynen şu sözleri kullanmaktadır:

“...Hicâz terkîbi, Nevâ perdesinden hareket eder ve tıpkı Uzzâl gibi gezinir. Sâdece, ince sesli perdelerde Acem perdesiyle hareket etmesi bakımından, Uzzâl'den biraz ayrılır ve gene Uzzâl gibi, Dügâh perdesinde karar verir...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 103)

Bu makâma ait: AA'da 5, HP'de 23, KİM'de 3, TMA'da 1 eser kaydı bulunmaktadır.

Tablo: 2.15. Hicâz Makâmı Eser Sayıları ve Oranları

Kaynak	AA	HP	MSS	KİM	TMA	Toplam	TSMR
Eser Sayısı	5	23		3	1	32	2632
Oran %	3,06	2,36		0,86	0,76	1,51	10,57

Şekil: 2.9. Hicâz Makâmı Kullanım Oranları

Hicaz makâmı XVII. yüzyıld 32 eser ve % 1,51 oran ile 22. sırada iken günümüzde TSMR'da 2632 eser ve % 10,57 oran ile 1. sıradadır. XVII. yüzyılda neredeyse hiç revaçta olmayan bu makâm günümüzde en çok eser üretilen ve sevilen makâm olmayı başarmıştır.

3.3.31. Hicâz-ı Muhâlif

KİM'de, kullanılmayan bir terkip olarak tanımlanmış ve sadece ismi verilmiştir. (Kantemiroğlu, 2001: c.I, 54, 81) TSMR'da sadece 4 eser bu makâm adı ile kayıtlıdır.

3.3.32. Hisâr

KİM'de, Hisâr perdesinin Hüseyinî ile Nevâ'nın arasındaki yarım perde olduğu ifade edilerek, makâmın seyri için ise şu sözler kullanılmıştır:

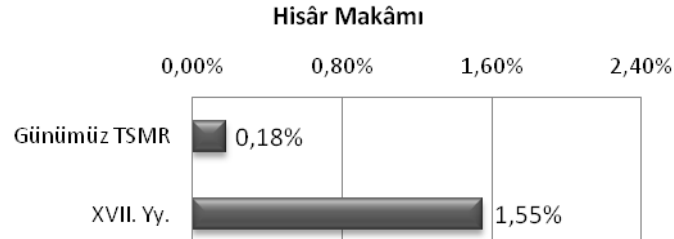
“...ses verme hareketine Dügâh perdesinden başlar; Çârgâh, Hisâr ve Hüseyinî perdeleriyle kendini gösterir; gene aynı yoldan geri dönüp, Dügâh perdesinde karar kılmakla tastamam icrâ edilmiş olur. Hisâr makâmı, kendi perdesinden daha ince sesli perdelerle hareket ederken, Şehnâz perdesiyle çok iyi uyuşur; öyle ki, Şehnâz’sız Hisâr makâmı olmaz, denebilir. İnce sesli perdelerden kalın seslilere doğru inerken, Muhayyer’den sonra Şehnâz perdesine basar; oradan, Gerdâniye’yi atlayıp, Evc’e Evc’den Hüseyinî’ye, Hüseyinî’den kendi perdesine, kendi perdesinden, Nevâ’yı atlayıp, birdenbire Çârgâh perdesine düşer; oradan da, tam perde ile Segâh’la Dügâh’a, karar vermeye gelir...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 78)

Ayrıca bu makâmın gayet dar olduğu ve bu makâmda çok az eser bestelendiği belirtilmiştir.

AA’da 1, HP’de 22, MSS’de 2, KİM’de 3, TMA’da 5 olmak üzere toplam 33 eser bu makâm adına kayıtlıdır. % 1,55 oran ile XVII. yüzyılda kullanılan makâmlar arasında 20. sıradadır. Günümüzde TSMR’da 45 eser ve % 0,18 oran ile 59. sıradadır. Bu sonuçlar altında makâmın gelişme gösterdiği kesinlikle söylenemez.

Tablo: 2.16. Hisâr Makâmı Eser Sayıları ve Oranları

Kaynak	AA	HP	MSS	KİM	TMA	Toplam	TSMR
Eser Sayısı	1	22	2	3	5	33	45
Oran %	0,61	2,26	0,40	1,73	3,81	1,55	0,18

Şekil: 2.10. Hisâr Makâmı Kullanım Oranları

3.3.33. Hisârek

KİM’de, kullanılmayan bir terkip olarak tanımlanmış ve sadece ismi verilmiştir. (Kantemiroğlu, 2001: c.I, 54) TSMR’da böyle bir makâm adına rastlanmamaktadır.

3.3.34. Horasânî Hüseyinî

Kantemiroğlu; Horasânî Hüseyinî’yi bir makâm değil, terkîb olarak kabul etmekte ve bu terkîb’in açıklanması için aynen şu sözleri kullanmaktadır:

“...Hüseyinî perdesinden hareket edip, Râst’a dek iner. Oradan geri dönüp, Isfahân yüzünden Çârgâh’a çıkar ve dönüp, Dügâh perdesinde karar kılar...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 107)

Bu terkîbe ait Kantemiroğlu edvârında hiç eser bulunmamaktadır. TSMR’da böyle bir makâm adına rastlanmamıştır.

3.3.35. Hümâyûn

KİM’de, kullanılmayan bir terkip olarak tanımlanmış ve sadece ismi verilmiştir. (Kantemiroğlu, 2001: c.I, 74) TSMR’da de bu makâm adına herhangi bir kayıt verilmemiştir.

3.3.36. Hûzî

KİM’de, kullanılmayan bir terkip olarak tanımlanmış ve sadece ismi verilmiştir. (Kantemiroğlu, 2001: c.I, 54) TSMR’da 19 eser bu makâm adına kayıtlanmıştır.

3.3.37. Hûzî Aşîrâm

KİM’de sadece adı geçmektedir. Bu makâma ilişkin herhangi bir açıklama bulunmazken, Kantemiroğlu edvârında bu makâmda bestelenmiş 1 eserin notası bulunmaktadır. (Kantemiroğlu, 2001: c. II, 216) TSMR’da böyle bir makâm adına rastlanmamıştır.

3.3.38. Hûzî Bûselik

Kantemiroğlu; Hûzî Buselik’i terkîbler listesinde değerlendirerek, bu terkîb’in açıklanması için aynen şu sözleri kullanmaktadır:

“...Hüseyinî perdesinden hareket eder ve önce, tamâmen Hüseyinî makamının ağâzesini gösterir. Ondandır, Bûselik perdesiyle aşağıya inip, Aşîrân perdesinde karar kılar...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 107)

Bu terkîbe ait Kantemiroğlu edvârında ve taradığımız diğer kaynaklarda hiç eser bulunmamaktadır. TSMR’da böyle bir makâm adına rastlanmamıştır.

3.3.39. Hüseyinî

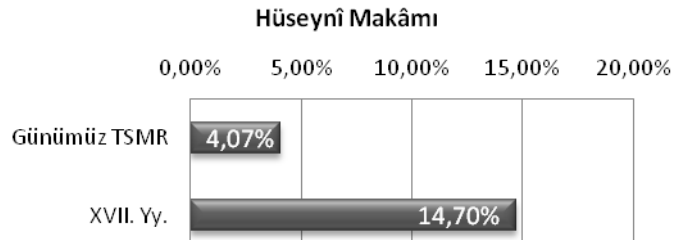
Kantemiroğlu Hüseyinî makâmını diğer makâmaların tümünden ayrı tuttuğunu ve çok kıymetli olduğunu:

“...Hüseyinî denen makâm tam perdelerin makâmaları arasında, üstünlüğü ve sözü geçerli oluşuyla mühim bir yer tutar ve benim gözümdede, öteki bütün makâmlardan daha yüce, üstün, değerli, azametli ve büyüktür...(Kantemiroğlu, 2001: c: I, 62)

şeklindeki sözleriyle ifade etmektedir. Ayrıca seyre Dügâh perdesinden başlanması gerektiği, Segâh, Çârgâh ve Nevâ perdelerinden geçerek Hüseyinî perdesini gösterilip tekrar bu perdelerle dönerek Dügâh perdesinde karar verilmesi gerektiğini belirtmiştir. (Kantemiroğlu, 2001: c. I, 62) AA’da 26, HP’de 142, MSS’de 82, KİM’de 52, TMA’da 11 örnek olmak üzere toplam 313 eser bu makâm adına kayıtlıdır. % 14, 70 oran ile XVII. yüzyılın en çok kullanılan makâmı olmuştur. TSMR’da 1014 eser ve % 4,07 ile 7. sırada yer almaktadır. Kantemiroğlu makâmı açıklarken, makâmın yaşadığı dönemde ne kadar sevildiğini özellikle belirtmektedir.

Tablo: 2.17. Hüseyinî Makâmı Eser Sayıları ve Oranları

Kaynak	AA	HP	MSS	KİM	TMA	Toplam	TSMR
Eser Sayısı	26	142	82	52	11	313	1014
Oran %	15,95	14,60	16,49	15,07	8,39	14,70	4,07

Şekil: 2.11. Hüseyinî Makâmı Kullanım Oranları

Sayısal verilerin de net olarak ortaya koyduğu gibi, XVII. yüzyılın en parlak makâmı olan Hüseyinî, günümüzde yaklaşık % 10’luk bir farkla 7. sıraya geriliyerek, kıymet kaybettiği söylenebilir.

3.3.40. Hüseyinî Bûselik

KİM’de sadece adı geçmiş, bu makâma ilişkin herhangi bir tanımlama yapılmamıştır. (Kantemiroğlu, 2001: c. II, IX) TSMR’da 6 eser bu makâm adına kayıtlıdır. Geçmişte de günümüzde de ilgi görmemiştir.

3.3.41. Hüzzâm

Kantemiroğlu; bütün terkîpler arasında yarım perde üzerinde karar kılan bundan başka bir terkîp olmadığını söyledikten sonra, Hüzzâm’ı bir makâm değil, terkîb olarak kabul etmekte ve bu terkîb’in açıklanması için aynen şu sözleri kullanmaktadır:

“...ses verme hareketine, Hicâz gibi başlar; yâni Nevâ perdesinden hareket edip Hüseyinî perdesine çıkar. Oradan sonra Acem perdesine basıp gene Hüseyinî perdesine döner ve oradan Nevâ’ya iner. Nevâ’dan da Uzzâl’a inerek Uzzâl perdesinde karar kılar...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 105)

Bu terkîbe ait Kantemiroğlu edvârında hiç eser bulunmamaktadır. AA’da sadece bir eser kayıtlıdır. AA’da sadece sözleri bulunması ve Kantemiroğlu’nda yazılı örneğinin olmaması nedeniyle bu makâmın değerlendirilmesi mümkün olmamıştır. Ancak, Kantemiroğlu’nun makâm açıklamasından yola çıkarak, bugünkü Hüzzâm makâmı ile hiç benzerliği olmadığı söylenebilir. XVII. yüzyılda sadece bir örneğine rastlanırken, bugün TSMR’da 1556 eser ve % 6,25 oranla en çok kullanılan 3. makâm durumundadır.

3.3.42. Irâk

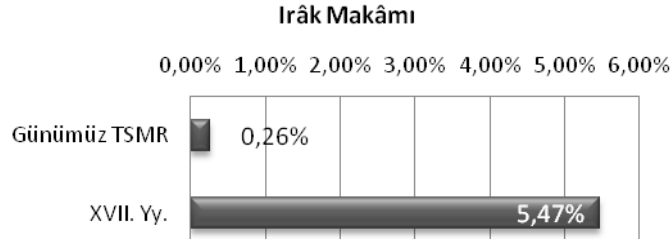
KİM’de ilk makâm olarak açıklanmıştır. Makâm seyri için şu sözler kullanılmıştır:

“...Sözü geçen makâm, perde çenberine kendi perdesini merkez olarak alır ve Yegâh perdesinden seslendirilmeye başlanırsa, tam perdeler yoluyla Aşîrân’a ve oradan kendi perdesine çıkıp kendini gösterir. Gene özel tarifine göre, Dügâh perdesinden seslendirilmeye başlanır ve harekete geçilirse, Rast perdesine, oradan da Irâk perdesine inip karar verir ve orada kalır. Adı geçen perdeden yukarı, ince seslere doğru çıkılmak istenirse tam perdeler kullanarak ve terkîbin inceliğine, özelliğine uyarak Tîz Hüseyinî’ye değin çıkma hükmü vardır. Sonra gene aynı yoldan geri dönülür ve Irâk perdesinde karar kılınır.” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 46-47)

AA'da 7, HP'de 56, MSS'de 22, KİM'de 27, TMA'da 4 olmak üzere toplam 116 eser bu makâm adına kayıtlıdır. % 5,95 oranı ile XVII. yüzyılda kullanılan makâmlar arasında 4. sıradadır. Günümüzde TSMR'da 65 eser ve % 0,26 ile 50. sıradadır.

Tablo: 2.18. Irâk Makâmı Eser Sayıları ve Oranları

Kaynak	AA	HP	MSS	KİM	TMA	Toplam	TSMR
Eser Sayısı	7	56	22	27	4	116	65
Oran %	4,29	5,76	4,42	7,82	3,05	5,95	0,26

Şekil: 2.12. Irâk Makâmı Kullanım Oranları

Grafikten de net olarak görüleceği gibi Irâk makâmı XVII. yüzyılın vazgeçilmez makâmı iken, günümüzde neredeyse hiç tercih edilmeyen makâmlar arasına gerilemiştir.

3.3.43. Irâk-ı Muhâlif (Muhâlif-i Irâk)

Kantemiroğlu; Muhâlif-i Irâk'ı terkîbler listesinde değerlendirerek, bu terkîb'in açıklanması için aynen şu sözleri kullanmaktadır:

“...tamamen Sabâ gibi hareket ettikten sonra, Irâk perdesine gelip orada karar kılar...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 108)

Bu terkîbe ait Kantemiroğlu edvârında hiç eser bulunmazken, AA'da sadece bir eserin kaydı vardır. TSMR'da ise 3 eser bu makâm adına kaydedilmiştir. XVII. yüzyılda da günümüzde de ilgi görmemiştir.

3.3.44. Isfahân

Kantemiroğlu Isfahân'ı bir makâm değil, terkîb olarak kabul etmekte ve bu terkîb'in açıklanması için aynen şu sözleri kullanmaktadır:

“...İsfahân terkîbi, Hüseyinî gibi âgâze verir ve Hüseyinî perdesine gelince Acem perdesine basar. Oradan geri dönüp Hüseyinî, Nevâ ve Uzzâl yâhud Hicâz yüzünden, Çârgâh perdesini atlayıp Segâh’a düşer. Oradan gene yukarı çıkıp Çârgâh perdesine ve Sabâ perdesine basarak, Sabâ nağmesini güzelce gösterir ve Sabâ yüzünden gelip Dügâh’da karar verir...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 102)

Bu makâma ait; AA’da 2, KİM’de 2 ve TMA’da 1 eser olmak üzere 5 eser kayıtlıdır. XVII. yüzyılda kullanılan makâmlar arasında % 0,23 oran ile 35. sırada iken, günümüzde 146 eser ve % 0,59 oran ile 31. sıradadır. Günümüzde bu makâma olan ilgi geçmişte olandan daha iyi görünmektedir.

Tablo: 2.19. İsfahân Makâmı Eser Sayıları ve Oranları

Kaynak	AA	HP	MSS	KİM	TMA	Toplam	TSMR
Eser Sayısı	2			2	1	5	146
Oran %	1,22			0,57	0,76	0,23	0,59

3.3.45. Karcığâr

Kantemiroğlu, terkîb olarak kabul ettiği makâmların ardından, bu terkîbler ile yapılmış peşrev veya bestenin olduğunu ancak, bazı terkîblerde hiç eser verilmediğini bildirmiştir. Karcığâr da bunlardan biridir. Bu terkîb şöyle anlatılmıştır:

“...Gerdâniye perdesinden hareket edip Evc perdesini atlar ve Acem perdesine düşer. Acem’den Hüseyinî perdesini atlayıp Bayâtî perdesine basar. Bayâtî’den Nevâ’ya ve Çârgâh’a indikten sonra gene Nevâ perdesine dönüp orada karar verir...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 110)

Karcığâr makâmından bahseden tek yazar Kantemiroğlu’dur. Karcığâr makâmına ait, hiçbir kaynaktan bir eser kaydına rastlanılmamıştır. Tanıma bakıldığında bugün Karcığâr olarak tanımladığımız makâm ile hiçbir benzerliği olmadığı açıkça anlaşılmaktadır. Günümüzde TSMR’da ise, 621 eser ve % 2,49 ile 12. sırada yer alan bir makâm olarak çok beğenildiği anlaşılmaktadır.

3.3.46. Kûçek

Kantemiroğlu, terkîb olarak kabul ettiği makâmların ardından, bu terkîbler ile yapılmış peşrev veya bestenin olduğunu ancak, bazı terkîblerde hiç eser

verilmediğini bildirmiştir. Kûçek terkîbi bu isimler arasında yer almaktadır. Bu terkîbin anlatımı şöyledir:

“...Gerdâniye perdesinden hareket edip Evc’e ve Hüseyinî’ye iner. Oradan sonra, Nevâ perdesini atlayıp Çârgâh perdesine düşer. Çârgâh’dan da Sabâ şeklinde hareket ederek karar yeri olan Dügâh perdesine varır. Sözün kısası, Kûçek, Hüseyinî perdesinden birdenbire Çârgâh’a düşen bir terkîbidir...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 110)

Kûçek makâmı da sadece Kantemiroğlu’nda ismen anılarak tanımı verilmiştir. Bu makâm adına hiçbir eser kaydı yoktur. Günümüzde TSMR’da 12 eser bu makâm adına kayıtlanmıştır. Geçmişte de günümüzde de ilgi görmemiş bir makâmıdır.

3.3.47. Kûçek Sünbüle

Sadece Hafız Post’un “Güfte Mecmûası”nda 4 adet eser bu makâm adına kayıtlıdır. Bunların dışında herhangi bir kaynakta bu makâma ilişkin bir eser kaydına rastlanmamıştır. Günümüzde TSMR’da da böyle bir makâm adı yoktur.

3.3.48. Kürdî

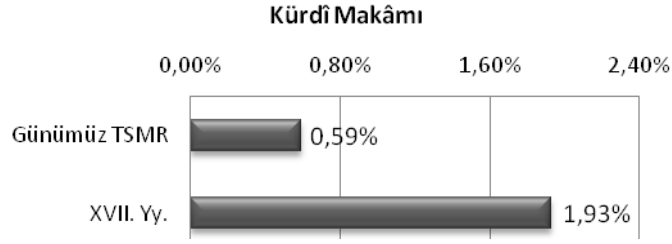
KİM’de makâm;

“...Adı geçen makâmın seslendirilişine Dügâh’dan değil, Râst perdesinden başlanır. Makâm, Dügâh, Nihâvend, Çârgâh, Nevâ ve Hüseyinî perdeleriyle yukarı doğru çıkıp, Acem perdesine basarak ve Evc’i aşarak Gerdaniye perdesine varır. Oradan sonra, geriye kalan ince sesli perdeleri Acem üzerinden dolaşıp gene aynı şekilde, Rast perdesine ine ve dönüp Dügâh perdesinde karar kılar.” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 71)

şeklinde açıklanmıştır. Ayrıca Râst perdesinde kalındığında ise makâmın Nihâvend olacağı belirtilmiştir. AA’da 6, HP’da 29, KİM’de 6 eser bu makâm adına kayıtlıdır. % 1,93 kullanım oranı ile 16. sıradadır. Günümüzde TSMR’da, 146 eser ve % 0,59 oran ile 32. sıradadır.

Tablo: 2.20. Kürdî Makâmı Eser Sayıları ve Oranları

Kaynak	AA	HP	MSS	KİM	TMA	Toplam	TSMR
Eser Sayısı	6	29		6		41	146
Oran %	3,68	2,98		1,73		1,93	0,59

Şekil: 2.13. Kürdî Makâmı Kullanım Oranları

Rakamsal verilere bakıldığında Kürdî makâmı, XVII. yüzyılda günümüzden daha çok ilgi görmüş olduğu söylenebilir.

3.3.49. Mâhûr

KİM’de, Mâhûr perdesinin, Gerdâniye ile Evc perdesi arasındaki perde olduğu ifade edilerek, Rast ve Bûselik makâmlarının birleşiminden oluştuğu belirtilmiş ve makâmın seyri için şöyle yazılmıştır:

“...Ses verme hareketine Gerdâniye adıyla tanınan Tîz Râst perdesinden başlar ve kendi perdesine gelir. Oradan, Evc’i atlayıp, Hüseyî’ye, oradan da Nevâ’ya, Çârgâh’a ve Bûselik perdesine geldikten sonra, Segâh’ı atlayıp, Bûselik yüzünden, Dügâh perdesine düşer; Dügâh’dan da Râst perdesine inip, orada karar kılar. Fakat kalın sesli perdelerden ince seslilere doğru giderken, Hüseyî perdesine geldiğinde, biraz Acem perdesini ve âgâzesini göstermeye müsadesi vardır; ancak, Acem’de çok kalmayıp, oradan geriye döner ve Bûselik perdesiyle, karar yeri olan Râst’a gider. Râst karargâhından daha aşağıya inmek istediğinde, dilerse, Râst hükmünce, Rehâvî perdesiyle, dilerse Irak perdesiyle hareket eder ve gene aynı yoldan geri dönüp, Rast’da karar ve istirahat kılar...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 85)

Bu makâma ait AA’da 3, HP’da 24, MSS’de 15, KİM’de 10 ve TMA’da 4 eser olmak üzere toplam 56 eser bu makâm adına kayıtlıdır. XVII. yüzyılda kullanılan makâmınlar arasında % 2,64 oran ile 13. sıradadır. TSMR’da ise 715 eser ve % 2,87 oran ile 9. sıradadır.

Tablo: 2.21. Mâhûr Makâmı Eser Sayıları ve Oranları

Kaynak	AA	HP	MSS	KİM	TMA	Toplam	TSMR
Eser Sayısı	3	24	15	10	4	56	715
Oran %	1,84	2,46	3,01	2,89	3,05	2,64	2,87

Oranlar, makâmın geçmişte de günümüzde de aynı ilgiyle kullanılmış olduğunu belgelemektedir.

3.3.50. Mâye

Kantemiroğlu Mâye'yi bir makâm değil, terkîb olarak kabul etmekte ve bu terkîb'in açıklanması için aynen şu sözleri kullanmaktadır:

“...Ses verme hareketine Râst perdesinden başlar ve Dügâh perdesini atlayıp, Nihâvend perdesine basarak Segâh'a gelir. Segâh'dan daha yukarıya çıktığında Segâh gibi hareket eder ve gene aynı yoldan geri dönüp Dügâh perdesinde karar kılar...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 104)

Bu makâma ait Kantemiroğlu edvârında 1 eser bulunmaktadır. (Kantemiroğlu, 2001: c.II, IX) TSMR'da Mâye makâmı adına 28 eser kayıtlıdır. Buradan makâmın XVII'dan sonra şekillenmeye başladığı söylenebilir.

3.3.51. Muaşşer

EÇS'de geçen bir makâm. Hiçbir kaynakta bu makâmda bestelenmiş eser kaydına rastlanmamıştır. TSMR'da da böyle bir makâm adı yoktur.

3.3.52. Muhâlifek

KİM'de, kullanılmayan bir terkip olarak tanımlanmış ve sadece ismi verilmiştir. (Kantemiroğlu, 2001: c.I, 54) TSMR'da da böyle bir makâm adı kayıtlı değildir.

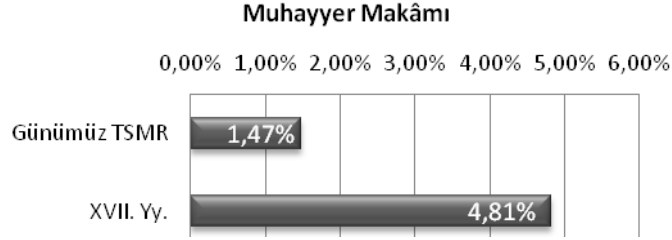
3.3.53. Muhayyer

KİM'de Muhayyer perdesinin, Dügâh'ın ince seslisi olduğu, Tîz Dügâh perdesi olduğu belirtildikten sonra, seyre Hüseyinî perdesinden başladığı sonra incelere üç perde daha çıkararak kendini gösterdiği sonra tam perdeler ile inip Dügâh perdesinde karar ettiği ifade edilmektedir. Seyrin Tîz Hüseyinî'ye kadar çıkabileceği gibi Aşîrân perdesine kadar da inebileceği ayrıca belirtilmiştir. Muhayyer makâmının iyice belirtilebilmesi için öncelikle Muhayyer perdesinin, sonra ise Hüseyinî perdesinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Çârgâh perdesindeki kalış da, seyir anlatılırken ihmâl edilmemiştir. (Kantemiroğlu, 2001: c.I, 69)

Bu makâma ait; AA'da 6, HP'de 38, MSS'de 43, KİM'de 12 ve TMA'de 3 eser ile toplam 102 kayda rastlanmıştır. % 4,81 oran ile 8. sıradadır. TSMR'da Muhayyer makâmında bestelenmiş 365 eser kaydedilmiştir. % 1,47 ile 17. sıradadır.

Tablo: 2.22. Muhayyer Makâmı Eser Sayıları ve Oranları

Kaynak	AA	HP	MSS	KİM	TMA	Toplam	TSMR
Eser Sayısı	6	38	43	12	3	102	365
Oran %	3,68	3,90	8,65	3,47	2,29	4,81	1,47

Şekil: 2.14. Muhayyer Makâmı Kullanım Oranları

Grafikten de anlaşılacağı üzere, Muhayyer makâmı XVII. yüzyılda, günümüzden çok daha fazla itibar görmüştü.

3.3.54. Muhayyer Bûselik

Sadece AA'da 2 eser kaydı vardır. Bunun dışında diğer kaynaklarda bu makâma kayıtlı herhangi bir esere rastlanmamıştır. TSMR'da bu makâmda 28 eser kaydı vardır. Bu makâma olan ilgi geçmişte de bugün de yeterince yüksek olmamıştır.

3.3.55. Mûsikâr

KİM'de, kullanılmayan bir terkip olarak tanımlanmış ve sadece ismi verilmiştir. (Kantemiroğlu, 2001: 47, 81) TSMR'da böyle bir makâm adı yoktur.

3.3.56. Müberka'a

Kantemiroğlu, terkîb olarak kabul ettiği makâmın ardından, bu terkîbler ile yapılmış peşrev veya bestenin olduğunu ancak, bazı terkîblerde hiç eser verilmediğini bildirmiştir. Müberka'a da bunlardan biridir. Bu terkîb şöyle anlatılmıştır:

“...Dügâh perdesinden hareket edip Zengûle'ye basdıktan sonra Râst perdesini atlayıp Irâk perdesine düşer. Oradan Aşîrân'a, Yegâh'a ve Kaba Çârgâh'a inip gene aynı yoldan gere dönerek Dügâh perdesinde karar verir...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 110)

Sadece KİM’de ismen geçmiş yukarıdaki açıklamalar yapılmıştır. TSMR’da 2 eser bu makâmdadır. Geçmişte de günümüzde de ilgi görmediği apaçık ortadadır.

3.3.57. Necd Hüseyinî

KİM’de bu terkîbin sadece adı verilmiş, tanımlaması yapılmamasına rağmen bu terkîbde bestelenmiş 1 eserin notası edvârda bulunmaktadır. (Kantemiroğlu, 2001: c. II, 624) TSMR’da böyle bir makâm ismi yoktur.

3.3.58. Nevâ

KİM’de en çok örneği bulunan makâm olup, 33 eser verilmiştir. Makâm ise;

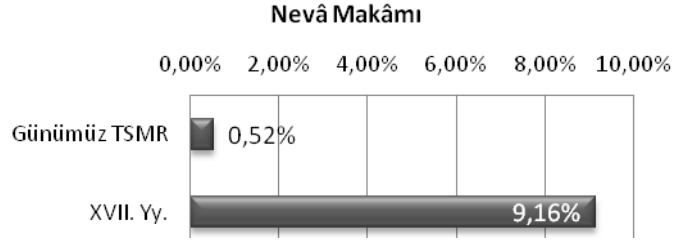
“...Nevâ makâmı, ulu perdelerin makâmları arasında, sevilen, değer verilen, hoş bir makâmdır. Nevâ, Yegâh perdesinden yukarı çıkıldıkta sekizinci tam perdedir. O yüzden, daha önce de anlatıldığı gibi perde dairesine kutb olarak Dügâh perdesini alır ve ses vermeye oradan başlar. Segâh ve Çârgâh perdelerine basarak çıkıp, Nevâ perdesinde kendini gösterir. Tîz perdeler tarafından gelinir ise, o zaman da basit makâm tarifi hükmünce, üç perde ile kendini gösterir...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 60-61)

şeklinde ifade edilerek, üç karargâhı olduğundan bahisle, birinin Dügâh perdesi ve makâmın kendi karar perdesi olduğu, ikincisinin Nevâ perdesi ve Nevâ makâmının asma karar perdesi olduğu belirtilmiştir. Kantemiroğlu, üçüncüsünün ise Aşîrân perdesi olduğu ve burada karar verildiğinde devrin musikişinaslarının buna Nühüft dediklerini belirtirken, kendisinin bu fikre katılmadığını ve bu durumda bu makâma eskilerin Nevâ Aşîrân dedikleri makâm olduğunu belirtmektedir. Hatta bazı musikişinasların 24 değişik Nevâ olduğunu ileri sürmelerini ise yeterli eser üretilmemiş olması gerekçesi ile çürütmektedir. Ayrıca böyle terkiplere ise “*ismi var cismi yok*” dediklerini de eklemektedir.

AA’da 16, HP’da 62, MSS’de 69, KİM’de 33 ve TMA’de 14 olmak üzere toplam 194 eser bu makâma aittir. % 9,16 oran ile XVII. yüzyılın en çok kullanılan 2. makâmı olmuştur. TSMR’da ise Nevâ makâmına ilişkin 130 eser kayıtlı olup tüm repertuar sayısına oranı % 0,52’dir ve 36. sıradadır.

Tablo: 2.23. Nevâ Makâmı Eser Sayıları ve Oranları

Kaynak	AA	HP	MSS	KİM	TMA	Toplam	TSMR
Eser Sayısı	16	62	69	33	14	194	130
Oran %	9,81	6,37	13,88	9,56	10,68	9,16	0,52

Şekil: 2.15. Nevâ Makâmı Kullanım Oranları

Grafikten de net olarak görüleceği gibi, Nevâ makâmı XVII. yüzyılda çok kullanılan bir makâmdır. Bu yüzyılda üretilmiş eserlerin günümüz repertuvarında bulunan eser sayısından 64 fazladır. Veriler ışığında, Nevâ makâmının geçmişten günümüze büyük bir oranda ilgi kaybettiği net olarak söylenebilir.

3.3.59. Nevâ-yı Acem

KİM'de, kullanılmayan bir terkip olarak tanımlanmış ve sadece ismi verilmiştir. (Kantemiroğlu, 2001: c.I, 54) TSMR'da böyle bir makâm adı bulunmamaktadır.

3.3.60. Nevâ Aşîrânı

KİM'de, kullanılmayan bir terkip olarak tanımlanmış ve sadece ismi verilmiştir. (Kantemiroğlu, 2001: c.I, 61) TSMR'da böyle bir makâm adı yoktur.

3.3.61. Nevâî Uşşâk

KİM'de, kullanılmayan bir terkip olarak tanımlanmış ve sadece ismi verilmiştir. (Kantemiroğlu, 2001: c.I, 54, 61) TSMR'da böyle bir makâm yoktur.

3.3.62. Nevâ Sünbüle

Nevâ Sünbüle makâmında sadece TMA'da bir eser kaydı vardır. (Ergun, 1942). TSMR'da bu isimde bir makâm yoktur.

3.3.63. Nevrûz

KİM’de, kullanılmayan bir terkip olarak tanımlanmış ve sadece bir esere yer verilmiştir. (Kantemiroğlu, 2001: 81) TSMR’da Nevrûz makâmında 21 eser bulunmaktadır.

3.3.64. Nevrûz-ı Acem

AA’da 1 ve TMA’da 2 eser kaydı vardır. Makâmın seyri hakkında hiçbir kaynakta bilgi yoktur. TSMR’da bu isimde bir makâm yoktur.

3.3.65. Nevrûz-ı Rûmî

KİM’de, kullanılmayan bir terkip olarak tanımlanmış ve sadece ismi verilmiştir. (Kantemiroğlu, 2001: 81) TSMR’da bu makâm adına kayıtlı 14 eser kayıtlıdır.

3.3.66. Nevrûz Uşşâk

Sadece AA’da bir eser bu makâmdadır. TSMR’da böyle bir makâm yoktur.

3.3.67. Nigâr

KİM’de, kullanılmayan bir terkip olarak tanımlanmış ve sadece ismi verilmiştir. (Kantemiroğlu, 2001: c.I, 74) TSMR’da bu makâmda 4 eser kayıtlıdır. Nigâr makâmı da kullanılmayan veya ilgi görmemiş makâmlarımızdandır.

3.3.68. Nihâvend

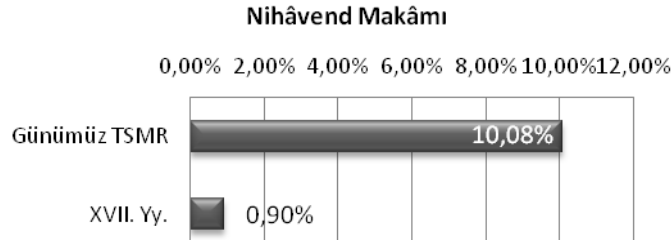
Kantemiroğlu; Nihâvend’i bir makâm değil, terkîb olarak kabul etmekte ve bu terkîb’in açıklanması için aynen şu sözleri kullanmaktadır:

“...gerek kalın sesli gerek ince sesli perdelerde Kürdî gibi hareket eder, fakat Dügâh perdesinde karar kılmayıp Râst perdesine iner ve orada karar verir...”
(Kantemiroğlu, 2001: c: I, 105)

Bu makâma ait; HP’da 14, MSS’de 3, KİM’de 2 eser bulunmaktadır. Kullanım yüzdesi 0,90 ile 24. sıradadır. TSMR’da Nihâvend makâmı, bestelenmiş 2509 eser ve % 10,08 oran ile günümüzde en çok kullanılan ikinci makâmdır.

Tablo: 2.24. Nihâvend Makâmı Eser Sayıları ve Oranları

Kaynak	AA	HP	MSS	KİM	TMA	Toplam	TSMR
Eser Sayısı		14	3	2		19	2509
Oran %		1,44	0,60	0,57		0,90	10,08

Şekil: 2.16. Nihâvend Makâmı Kullanım Oranları

Grafikte de net olarak görüleceği gibi, Nihâvend makâmı, XVII. yüzyıldan günümüze büyük bir artış göstererek, günümüzün en çok kullanılan ikinci makâmı olmayı başarmıştır.

3.3.69. Nihâvend-i Kebîr

KİM’de, kullanılmayan bir terkip olarak tanımlanmış ve sadece ismi verilmiştir. (Kantemiroğlu, 2001: 81) TSMR’da 20 eser bu makâm adına kayıtlıdır.

3.3.70. Nihâvend-i Rûmî

KİM’de, kullanılmayan bir terkip olarak tanımlanmış ve sadece ismi verilmiştir. (Kantemiroğlu, 2001: c.I, 54) TSMR’da 5 eser bu makâmdadır.

3.3.71. Nihâvend-i Sagîr

Sadece KİM’de, kullanılmayan bir terkip olarak tanımlanmış ve ismi verilmiştir. (Kantemiroğlu, 2001: c.I, 60) Aynı kitabın 154. sayfasında eski edvârlara göre açıklaması yapılmış olsa da, XVII. yüzyılda kullanılmadığı açıkça anlaşılmaktadır. Çünkü taradığımız kitapların hiçbirinde bu makâmın ismine rastlanılmamıştır. TSMR’da da böyle bir makâm adı geçmemektedir.

3.3.72. Nikrîz

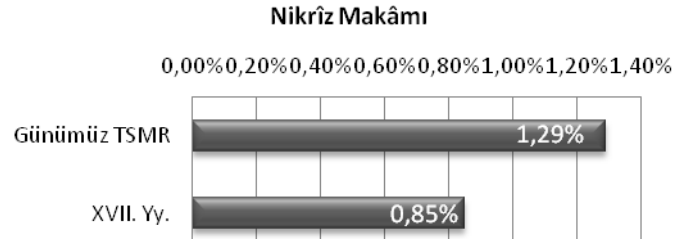
KİM’de, Uzzâl ve Râst makâmlarının birleşiminden oluştuğu belirtilmiş ve makâmın seyri için şöyle yazılmıştır:

“...Ses verme hareketine Râst perdesinden başlayıp Dügâh’a ve Segâh’a, oradan da, Uzzâl yüzünden Çârgâh perdesini atlayıp Uzzâl perdesine çıkar. Uzzâl’den, Nevâ ve Hüseyinî perdelerine ulaşır. Hüseyinî’den sonra, dilerse, Acem ve Mâhûr perdeleriyle, Mâhûr yüzünden; ince sesli perdelerde hareket eder ve gene aynı yoldan geri dönüp, gene Uzzâl perdesi ile aşağı inerek Râst perdesine varır ve orada karar kılıp, kalır. Karar yeri olan Râst perdesinden daha aşağıya inmek isterse, Rehâvî perdesini kullanarak gezinir. Fakat terkîb gerektirdiği takdirde, Râst yüzünden tam perdelerle gezinmesinde de bir mahzûr yoktur. Yeter ki, Râst perdesine gelip orada karar kılsın...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 89)

Bu makâma ait; AA’da 2, HP’da 10, KİM’de 5 ve TMA’da 1 eser olmak üzere toplam 18 eser ve % 0,85 oran ile XVII. yüzyılda kullanılan makâmlar arasında 26. sıradadır. TSMR’da 320 eser bu makâm adına kayıtlıdır. Günümüzde % 1,29 oran ile 20. sıradadır.

Tablo: 2.25. Nikrîz Makâmı Eser Sayıları ve Oranları

Kaynak	AA	HP	MSS	KİM	TMA	Toplam	TSMR
Eser Sayısı	2	10		5	1	18	
Oran %	1,22	1,02		1,44	0,76	0,85	1,29

Şekil: 2.17. Nikrîz Makâmı Kullanım Oranları

Verilerden de anlaşılacağı gibi, XVII. yüzyıldaki Nikrîz makâmı kullanım sıklığı ile günümüz arasında aşırı bir fark olmadığından geçmişte de günümüzde de aynı oranda sevilen bir makâm olduğu sonucuna varmak mümkündür.

3.3.73. Nişâbûr

KİM’de, Nişâbûr makâmı şöyle açıklanmıştır:

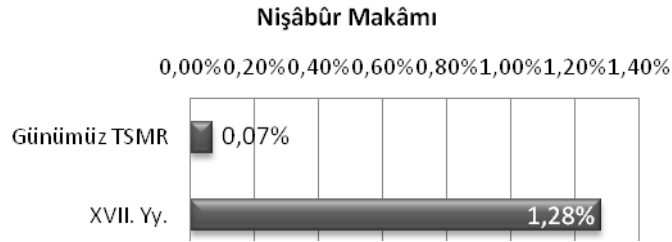
“...Ses verme hareketine Bûselik perdesinden başlar ve Çârgâh perdesini atlayıp, Uzzâl perdesine gider. Oradan, Nevâ ve Hüseyinî perdelerine çıkıp Acem perdesine basar. Acem’den yukarıya çıktığında, ince sesli perdelerde, Sünbûle makâmı şeklinde gezinir ve geri dönüp, gene, daha önce saydığımız perdelerden geçerek Bûselik perdesinde karar kılar ve kalır...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 89)

Ayrıca, bütün makâmların içinde yarım perdede (Bûselik) karar veren tek makâm olduğu, eğer böylece Râst perdesinde kalınırsa Pencgâh makâmı olacağı da belirtilmiştir.

Bu makâma ait; AA'da 4, HP'da 11, MSS'de 9, KİM'de 3 olmak üzere 27 eser ve % 1,28 oran ile XVII. yüzyılda kullanılan makâmalar arasında 23. sıradadır. TSMR'da bu makâm adına kayıtlı % 0,07 oranla 18 eser kayıtlıdır ve 88. sıradadır.

Tablo: 2.26. Nişâbûr Makâmı Eser Sayıları ve Oranları

Kaynak	AA	HP	MSS	KİM	TMA	Toplam	TSMR
Eser Sayısı	4	11	9	3		27	18
Oran %	2,45	1,13	1,81	0,86		1,28	0,07

Şekil: 2.18. Nişâbûr Makâmı Kullanım Oranları

Verilerden de net olarak görüleceği üzere, Nişâbûr makâmı XVII. yüzyılda günümüzden 18 kat daha fazla kullanılmıştır. Günümüzde neredeyse yok olmaya yüz tutmuş makâmlarımızdan birisidir.

3.3.74. Nişâburek

Sadece Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nde geçen bir makâm. Bu makâma ait herhangi bir eser kaydına rastlanmamıştır. TSMR'da 144 eser bu makâma attır. Buradan bu makâmın günümüzde XVII. yüzyıldan daha çok ilgi gördüğünü söylemek mümkündür.

3.3.75. Nühüft

Kantemiroğlu; Nühüft'ü bir makâm değil, terkîb olarak kabul etmekte ve bu terkîp hakkında fikir ayrılıkları olduğunu söyleyerek, tanımı hakkında aynen şu sözleri kullanmaktadır:

“...Eski edvârdan onun, Tîz Dügâh’dan, yâni Muhayyerden hareket edip aşağıya doğru, Isfahân gibi hareket ettiği ve Hicâz gibi inip, Dügâh’da karar kıldığı yazılıdır. Hânende Receb’in ve Buhurcu-zâde’nin sözlerine bakılırsa, Nühüft terkîbi Nevâ perdesinden hareket eder ve tam perdelerde gezinip, Aşîrân perdesine gelerek orada karar verir. Neyzen Ali Hoca ve Tanbûrî Mehmed Çelebi’ye göre de Nevâ perdesinden hareket eder ve Rehâvî yüzünden Râst perdesini güzelce gösterdikten sonra, Râst’dan tam perdelerle aşağıya inip Aşîrân’da karar kılar. Tanbûrî Koca Angeli ve Tanbûrî Çelebi’nin tariflerine göre, Nevâ perdesinden hareket edip, Bûselik perdesiyle Dügâh’a iner ve oradan tam perdelerle aşağıya inip Aşîrân’da karar kılar...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 106)

Ayrıca bu ifadenin arkasından, Ali Hoca’nın tanımını en uygun bulduğunu, Buhurcu-zâde tanımının Nevâî Aşîrân terkîbine uyduğunu, Angeli’nin tanımının ise Bûselik Aşîrânı’ndan başka bir şey olmadığını söylemektedir.

Bu makâma ait; AA’da 2, KİM’de 4, TMA’da 1 eser olmak üzere toplam 7 eser %0,33 oran ile XVII. yüzyılda kullanılan makâmlar arasında 33. sıradadır. TSMR’da % 0,22 oran ve 56 eser ile 54 sıradadır.

Tablo: 2.27. Nühüft Makâmı Eser Sayıları ve Oranları

Kaynak	AA	HP	MSS	KİM	TMA	Toplam	TSMR
Eser Sayısı	2			4	1	7	56
Oran %	1,22			1,15	0,76	0,33	0,22

XVII. yüzyıldan günümüze değin bu makâmın kullanımı konusunda aşırı bir değişiklik olmamıştır. Geçmişte de günümüzde de çok tutulan bir makâm olmadığı anlaşılıyor.

3.3.76. Pencgâh

Kantemiroğlu Pencgâh makâmının iki şekilde açıklandığını, eskilere ait olan açıklamada Nevâ ve Râst makâmının birleşmesinden oluştuğu, yenilere ait olan açıklamada ise, Râst ve Nişâbûr makâmının birleşiminden oluştuğunu ifade ettikten sonra, makamın seyrini şu sözlerle açıklamıştır:

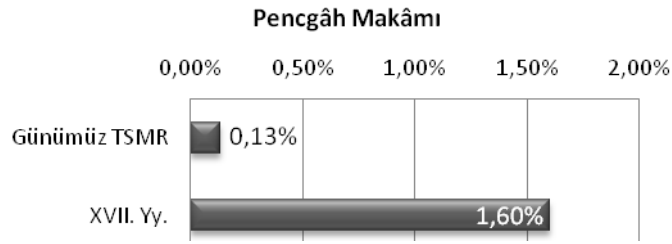
“...Ses verme hareketine Râst perdesinden başlar ve râst nağmesini güzelce gösterip, Dügâh’a geldikten sonra Segâh perdesini atlayıp Bûselik perdesine basar. Bûselik perdesinden, Nişâbûr yüzünden, Çârgâh perdesini atlayıp, Uzzâl perdesine gelir. Oradan, Nevâ ve Hüseyinî perdelerine çıkıp dilerse Acem perdesi, dilerse Evc perdesiyle Gerdâniye perdesine çıkar. Oradan daha yukarıya çıkmak isterse, ince sesli perdelerde Râst makâmı hükmünce hareket eder ve gene aynı yoldan geri dönüp, Nişâbûr yüzünden, Uzzâl ve Bûselik perdeleriyle Dügâh’a gelir; oradan da

aşağı inip, Râst perdesinde karar kılar ve durup kalır. Karar yeri olan Râst perdesinden daha aşağıya inmek isterse, Râst makâmı hükümünce, Yegâh perdesine değin iner ve gene aynı yoldan geri dönüp, karar perdesine: Râst'a gelir...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 88)

Bu makâm; HP'de 20, KİM'de 11, TMA'da 3 eser olmak üzere toplam 34 eser ve % 1,60 oran ile XVII. yüzyılda kullanılan makâmlar arasında 19. sıradadır. TSMR'da, 32 eser bu makâm adına kayıtlıdır. % 0,13 oranı ile 70. sıradadır.

Tablo: 2.28. Pencgâh Makâmı Eser Sayıları ve Oranları

Kaynak	AA	HP	MSS	KİM	TMA	Toplam	TSMR
Eser Sayısı		20		11	3	34	32
Oran %		2,05		3,18	2,29	1,60	0,13

Şekil: 2.19. Pencgâh Makâmı Kullanım Oranları

Grafikten de net olarak görüleceği gibi, Pencgâh makâmı günümüzde yok olmak üzere olan makamlarımız arasındadır.

3.3.77. Râhatü'l-ervâh

Kantemiroğlu; Râhatü'l-ervâh'ı terkîbler listesinde değerlendirerek, bu terkîb'in açıklanması için aynen şu sözleri kullanmaktadır:

“...Evc perdesinden hareket edip, Hicâz yüzünden, Uzzâl perdesi ile aşağıya iner ve Râst perdesinde durup Dügâh'a ve Segâh'a çıkar. Segâh'dan, gene Dügâh'a iner ve birden Irâk perdesine gelip, karar kılar...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 108)

Bu terkîbe ait sadece TMA'da bir eser kaydı vardır. TSMR'da ise 34 eser bu makâm adına kayıtlıdır. Günümüze değin 34 eserin bu makâmdan bestelenmesi, XVII. yüzyıldan sonra makâma ilgi gösterildiğini ifade etmektedir.

3.3.78. Râst

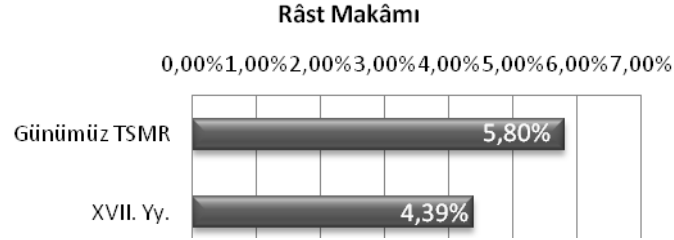
KİM’de ikinci makâm olarak açıklanmıştır. Makâm seyri için şöyle denmektedir:

“...Rast makâmının perde dairesinin merkezi, Rast perdesidir. Ses vermeye kendi perdesinden başlar ve gerek kalından inceye, gerek inceden kalına doğru hareket ettiğinde üç tam perdeye uğrayıp kendi perdesine varır ve orada kendini gösterir. Rast’ın hükmü: Tam perdelerde gezinerek, kendi perdesinden Tîz Hüseyinî’ye dek çıkmaya ruhsatı vardır; oradan, gene aynı yoldan Yegâh perdesinedek inebilir; oradan da, dönüp kendi perdesine gelir ve kendi perdesinde karar verip kalır...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 48-49)

Râst makâmı; AA’da 2, HP’de 18, MSS’de 43, KİM’de 27, TMA’da 3 olmak üzere toplam 93 eser ve % 4,39 oran ile XVII. yüzyılda kullanılan makâmlar arasında 9. sıradadır. Günümüzde, TSMR’da 1443 eser ve % 5,80 oran ile 4. sıradadır.

Tablo: 2.29. Râst Makâmı Eser Sayıları ve Oranları

Kaynak	AA	HP	MSS	KİM	TMA	Toplam	TSMR
Eser Sayısı	2	18	43	27	3	93	1443
Oran %	1,22	1,85	8,65	7,82	2,29	4,39	5,80

Şekil: 2.20. Râst Makâmı Kullanım Oranları

Verilerden Râst makâmının, geçmişte de günümüzde de aynı ölçüde sevilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

3.3.79. Rehâvî

Kantemiroğlu bu makâmı, “adı var, kendi yok” sözleri ile açıklayarak, Râst makâmından hiç farkının olmadığını ifade etmektedir. Fakat seyrini şu sözlerle anlatır:

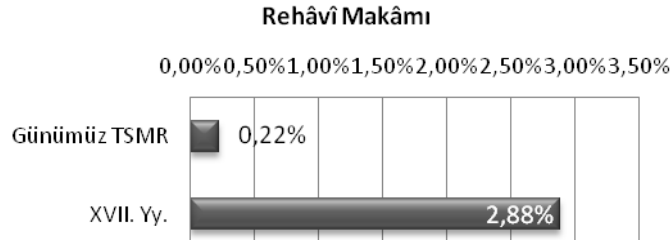
“...Ses vermeye Râst perdesiyle başlayıp Yegâh perdesine düşmek ve Yegâh’dan birdenbire kopup açılmak lâzımdır. Zengûle perdesini de iyice titretmek gerekir. Ondan sonra, tam perdelerle çıkıp Nevâ perdesine gelmeli ve Nevâ’yı güzelce

göstermelidir. Nevâ'dan da birdenbire Gerdâniye perdesine sıçramalı ve gâh Gerdâniye, gâh Nevâ perdesine basıp, birinden ötekine sıçrayarak gidip geldikten sonra, Gerdâniye perdesinde biraz durmalıdır. Oradan, gene aynı cins hareketle Tîz Nevâ'ya dek çıkıp aynı yoldan geri dönmeli; âğâzesini ve nağmesini titretip karar yeri olan Râst perdesine gelerek orada karar kılmalıdır..." (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 88)

Rehâvî makâmı; AA'da 2, HP'de 53, KİM'de 5, TMA'da 1 olmak üzere toplam 61 eser ve % 2,88 oran ile XVII. yüzyılda kullanılan makâmlar arasında 12. sıradadır. Günümüzde, TSMR'da 56 eser ve % 0,22 oran ile 53. sıradadır.

Tablo: 2.30. Rehâvî Makâmı Eser Sayıları ve Oranları

Kaynak	AA	HP	MSS	KİM	TMA	Toplam	TSMR
Eser Sayısı	2	53		5	1	61	56
Oran %	1,22	5,45		1,44	0,76	2,88	0,22

Şekil: 2.21. Rehâvî Makâmı Kullanım Oranları

Verilerden de net olarak görüleceği üzere, Rehâvî makâmı günümüzde unutulmaya yüz tutmuş makâmlarımızdandır. Bunun sebebinin Kantemiroğlu'nun da açıkça belirttiği gibi, kendi başına şahsiyeti olan bir makâm olmayışındandır. Her haliyle Râst makâmına çok benzemektedir.

3.3.80. Rekb

KİM'de, kullanılmayan bir terkip olarak tanımlanmış ve sadece ismi verilmiştir. (Kantemiroğlu, 2001: c.I, 54) TSMR'da böyle bir makâm yoktur.

3.3.81. Rûhefzâ

Sadece THS'de adı geçen bir makâm. Bu makâma ilişkin taradığımız kitaplarda herhangi bir eser kaydına rastlanmamıştır. TSMR'da ise, böyle bir makâm adı yoktur.

3.3.82. Rû-yi Irâk

Kantemiroğlu; Râhatü'l-ervâh'ı terkîbler listesinde değerlendirerek, bu terkîb'in açıklanması için aynen şu sözleri kullanmaktadır:

“...Segâh perdesinden hareket edip ince sesli ve kalın sesli perdelerde, tamamen Segâh makâmı gibi gezindikten sonra, tam perdelerle aşağıya inip Irâk perdesinde karar kılar...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 108)

Bu terkîbe ait Kantemiroğlu edvârında hiç eser bulunmamaktadır. Sadece AA'da bir eser bu makâma aittir. TSMR'da 3 eser bu makâmda bestelenmiştir. Unutulan makâmlarımızdandır. Geçmişte de günümüzde de ilgi görmemiştir.

3.3.83. Sabâ

KİM'de, sevimli ve hoş bir makâm olduğu belirtildikten sonra, Sabâ perdesinin Çârgâh ile Nevâ arasında bir perde olduğu ifade edilerek, makâmın seyri için ise şu sözler kullanılmıştır:

“...Sabâ makâmının seslendirilişine Dügâh perdesinden başlanır. Makâm, Segâh'a ve Çârgâh'a çıkıp, Çârgâh'da biraz durur; Sabâ perdesini okşar ve yoklar. Oradan aşağı doğru gelindiğinde de, üç perdeyle kendini gösterir ve Dügâh'da karar kılındığında, tastamam icrâ edilmiş olur...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 73)

Çârgâh perdesi üzerindeki genişlemesi ise;

“...Dügâh perdesinden hareket ettikten sonra, Segâh'a ve Çârgâh'a çıkıp, kendi perdesine varır; fakat, hiç durmadan, Nevâ perdesini aşır, Hüseyinî perdesine ulaşır. Oradan, tam perdelerle Tîz Hüseyinî'ye dek çıkma hükmü vardır. Aynı yoldan geri dönüp Hüseyinî'ye ve Nevâ perdesini gene atlayıp kendi perdesine basar. Oradan tam perdelerle inip Dügâh perdesinde karar kılar...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 73)

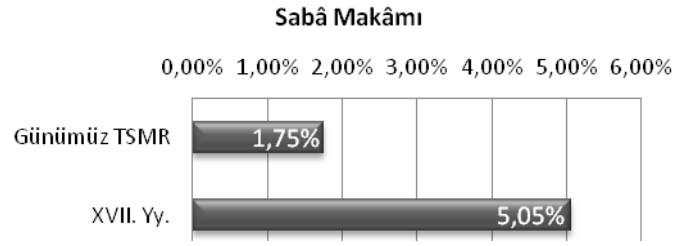
şeklinde ifade edilmektedir.

Sabâ makâmı; AA'da 8, HP'de 63, MSS'de 16, KİM'de 12, TMA'da 8 olmak üzere toplam 107 eser ve % 5,05 oran ile XVII. yüzyılda kullanılan makâmlar

arasında 6. sıradadır. Günümüzde, TSMR’da 436 eser ve % 1,75 oran ile 14. sıradadır.

Tablo: 2.31. Sabâ Makâmı Eser Sayıları ve Oranları

Kaynak	AA	HP	MSS	KİM	TMA	Toplam	TSMR
Eser Sayısı	8	63	16	12	8	107	436
Oran %	4,90	6,48	3,21	3,47	6,10	5,05	1,75

Şekil: 2.22. Sabâ Makâmı Kullanım Oranları

Günümüzde Sabâ makâmı kullanım sıklığının, XVII. yüzyıldaki kullanımının çok altına düştüğü verilerden net olarak anlaşılmaktadır.

3.3.84. Sâzkâr

KİM’de, kullanılmayan bir terkip olarak tanımlanmış ve sadece ismi verilmiştir. (Kantemiroğlu, 2001: c.I, 49) TSMR’da 36 eser bu makâma kayıtlıdır. Geçmişte de günümüzde de tutulmamıştır.

3.3.85. Segâh

KİM’de;

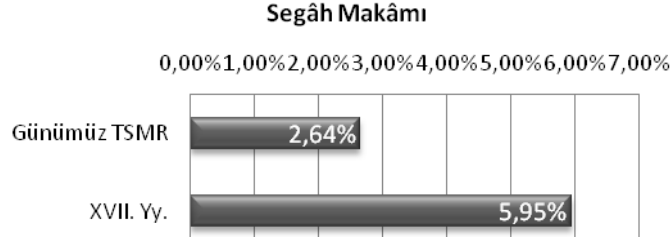
“...Perde dâiresine kendi perdesini kutb (merkez) olarak alır ve gerek kalından inceye, gerek inceden kalına doğru, üç, perdeden geçerek kendi perdesine gelip karar verir; ulu ve karargâh sâhibi bir makâm olduğunu gösterip gerçekleştirir...(Kantemiroğlu, 2001: c: I, 58)

diyerek, Yegâh perdesi ile Tîz Hüseyînî perdeleri arasında gezinilebileceği bildirilmektedir. Bu bilginin yanında, böylece Dügâh perdesinde karar verilirse “Maye” olacağı da belirtilmiştir.

Segâh makâmı; AA’da 9, HP’de 57, MSS’de 36, KİM’de 20, TMA’da 4 olmak üzere toplam 126 eser ve % 5,95 oran ile XVII. yüzyılda kullanılan makâmlar arasında, Hüseyînî ve Nevâ’nın arkasında, 3. sıradadır. Günümüzde, TSMR’da 656 eser ve % 2,64 oran ile 11. sıradadır.

Tablo: 2.32. Segâh Makâmı Eser Sayıları ve Oranları

Kaynak	AA	HP	MSS	KİM	TMA	Toplam	TSMR
Eser Sayısı	9	57	36	20	4	126	656
Oran %	5,52	5,86	7,24	5,79	3,05	5,95	2,64

Şekil: 2.23. Segâh Makâmı Kullanım Oranları

Veriler ışığında, Segâh makâmının, geçmişte, günümüzden daha çok sevilerek kullanıldığını söylemek mümkündür.

3.3.86. Segâh-Bestenigâr

Kantemiroğlu Beste Nigâr makâmını anlatırken, kendi zamanında yaşayan müzikînasların bu makâmın icrâsı hakkında anlayamadıklarını ifade ederek, bazılarının ses verme hareketine, yani seyre, Çârgâh'dan başlayıp Irâk perdesinde karar kıldığını iddia ettiklerini, her iki şeklin de olabileceği ve bu iki durumun da birbirinin şeddi olduklarını açıklamaktadır. KİM'de Segâh'ta karar eden bu makâm "Segâh-Bestenigâr" olarak adlandırılmıştır. (Kantemiroğlu, 2001: c. I, 92) Kantemiroğlu edvârında Bu makâm ismi ile kayıtlı 1 eser bulunmaktadır. (Kantemiroğlu, 2001: c.II, IX) TSMR'da böyle bir makâm adına rastlanmamıştır.

3.3.87. Selmek

Kantemiroğlu Selmek'i bir makâm değil, terkîb olarak kabul etmekte ve bu terkîb'in açıklanması için aynen şu sözleri kullanmaktadır:

"...Selmek terkîbi, Râst makamının terkîpleri arasında yer alır. Ses verme hareketine Nevâ perdesinden başlar ve râst yüzünden, tam perdelerle aşağıya inip Râst perdesinde karar kılar. Yukarıya çıktığında Uzzâl ve Mâhûr perdelerini kullanır ve gene aynı yoldan geri dönüp karar yeri olan Râst perdesine gelerek orada durur, kalır..." (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 104)

Bu makâma ait Kantemiroğlu edvârında 1 eser bulunmaktadır. (Kantemiroğlu, 2001: c.II, IX) TSMR’da 13 eser bu makâma aittir. Geçmişte de günümüzde de tutulmayan makâmlarımızdandır. Tıpkı Rehâvî gibi bu makâmda Râst makâmına çok benzemektedir.

3.3.88. Sipih

KİM’de, kullanılmayan bir terkip olarak tanımlanmıştır. 1 eserin notası Kantemiroğlu edvârında bulunmaktadır. (Kantemiroğlu, 2001: c.I, 54) TSMR’da 25 eser bu makâma aittir. Geçmişte de günümüzde de ilgi görmemiş makâmlarımızdandır.

3.3.89. Sultânî-İrâk

Kantemiroğlu; Sultânî-İrâk’ı terkîbler listesinde değerlendirerek, bu terkîb’in açıklanması için aynen şu sözleri kullanmaktadır:

“...ses verme hareketine Isfahân şeklinde başlayıp devam eder ve tam perdelerle Irak perdesine dek indikten sonra, geri dönüp, gene tam perdelerle yukarıya çıkar ve Dügâh perdesinde karar kılar...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 108)

Bu terkîbe ait Kantemiroğlu edvârında 1 eser bulunmaktadır. TSMR’da 17 eser bu makâma aittir. Geçmişte de günümüzde de tutulmayan makâmlarımızdandır.

3.3.90. Sultânî-Nevâ

KİM’de, kullanılmayan bir terkip olarak tanımlanmış ve sadece ismi verilmiştir. (Kantemiroğlu, 2001: c.I, 61) TSMR’da böyle bir makâm adına rastlanmamıştır.

3.3.91. Sûzinâk

Sadece Evliya Çelebi Seyahatnâmesi’nde adı geçmektedir. Diğer kaynaklarda, bu makâma ilişkin herhangi eser kaydına rastlanmamıştır. TSMR’da 565 eser bu makâm adına kayıtlıdır. % 2,27 oran ile 13. sıradadır. Verilerden Sûzinâk makâmının, XVII. yüzyıldan sonra sevilmeye başladığı anlaşılmaktadır.

3.3.92. Sünbüle

KİM’de, Sünbüle perdesinin, Muhayyer ile Tîz Segâh arasındaki yarım perde olduğu ifade edilerek, makâmın seyri için ise şu sözler kullanılmıştır:

“...ses verme hareketine Muhayyer perdesinden başlar ve tam perdelerle, tîz Hüseyinî perdesine dek çıkar. Oradan geri dönüp, dilerse Tîz Segâh perdesiyle, dilerse kendi perdesiyle, Gerdâniye perdesine iner. Oradan Evc’i atlayıp, Acem perdesine düşer; Acem’den de Hüseyinî perdesine gelip Kûçek terkîbi yüzünden, birden Çârgâh perdesine sıçrar ve Sabâ perdesini okşayıp gene Çârgâh perdesine döner. Oradan Segâh’a, Segâh’dan da Dügâh perdesine gelip, karar kılar ve durup dinlenir...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 85)

Makam böyle anlatıldıktan sonra, ayrıca; Muhayyer, Acem ve Sabâ makâmalarını içerdiği de belirtilmiştir.

Sünbüle makâmı; MSS’de 6, KİM’de 5, TMA’da 1 olmak üzere toplam 12 eser ve % 0,56 oran ile XVII. yüzyılda kullanılan makâmalar arasında, 30. sıradadır. TSMR’da böyle bir makâm adına rastlanmamıştır. Buradan makâmın tamamen unutulmuş olduğu sonucunu çıkarmak mümkündür.

3.3.93. Şehnâz

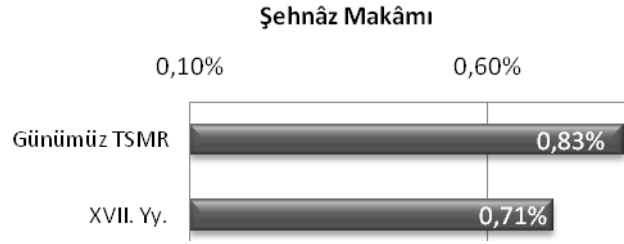
KİM’de, Şehnâz perdesinin Muhayyer ile Gerdâniye arasındaki yarım perde olduğu ifade edilerek, makâmın seyri için ise şu sözler kullanılmıştır:

“...Ses verme hareketine Muhayyer perdesinden başlayıp, Şehnâz perdesine iner; Şehnâz perdesinden, Gerdâniye perdesini atlayıp Evc’e düşer. Oradan, Hüseyinî’ye ve Nevâ’ya gelip Uzzây perdesine basar. Uzzâl’dan Çârgâh perdesini atlayıp, Segâh’a düşer; oradan da Dügâh’a inip karar kılar. Dügâh’dan daha aşağıya inmek istediğinde, dilerse Zengûle perdesi ile, dilerse Râst perdesi ile, Yegâh perdesine dek inebilir ve gene o yoldan dönüp, karar yerine, Dügâh perdesine gelir...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 78)

Şehnâz makâmı; AA’da 1, HP’de 6, MSS’de 3, KİM’de 4, TMA’da 1 olmak üzere toplam 15 eser ve % 0,71 oran ile XVII. yüzyılda kullanılan makâmalar arasında 27. sıradadır. Günümüzde, TSMR’da 207 eser ve % 0,83 oran ile 27. sıradadır.

Tablo: 2.33. Şehnâz Makâmı Eser Sayıları ve Oranları

Kaynak	AA	HP	MSS	KİM	TMA	Toplam	TSMR
Eser Sayısı	1	6	3	4	1	15	207
Oran %	0,61	0,61	0,60	1,15	0,76	0,71	0,83

Şekil: 2.24. Şehnâz Makâmı Kullanım Oranları

Verilerden, Şehnâz makâmının XVII. yüzyıldan günümüze hiç istikrârını bozmadan günümüze kadar gelebildiğini çıkarmak mümkündür.

3.3.94. Şeşgâh

Sadece Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi'ned geçen bir makâm. TSMR'da bu isimde bir makâm adına rastlanmamıştır.

3.3.95. Şeşgâz

Sadece Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi'ned geçen bir makâm. TSMR'da bu isimde bir makâm adına rastlanmamıştır.

3.3.96. Şirâz

KİM'de Şirâz sadece bir makâm ismi olarak verilmiştir. Bu makâma ilişkin ne bir açıklama ne de bir eser bulunmaktadır. (Kantemiroğlu, 2001: c. II, IX) TSMR'da böyle bir makâm ismine rastlanmamıştır.

3.3.97. Şirâz ve Sünbüle

KİM'de Şirâz ve Sünbüle sadece bir makâm ismi olarak verilmiştir. Bu makâma ilişkin ne bir açıklama ne de bir eser bulunmaktadır. (Kantemiroğlu, 2001: c. II, IX) TSMR'da böyle bir makâm ismine rastlanmamıştır.

3.3.98. Şukûfezâr

Sadece Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi'ned geçen bir makâm. TSMR'da bu isimde bir makâm adına rastlanmamıştır.

3.3.99. Şûregen

Sadece Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi'ned geçen bir makâm. TSMR'da bu isimde bir makâm adına rastlanmamıştır.

3.3.100. Şûrî

KİM'de Şûrî makâmına ilişkin herhangi bir tanımlama bulunmazken, bu makâmda bestelenmiş 1 eserin notası edvârda bulunmaktadır. (Kantemiroğlu, 2001: c. II, 475) TSMR'da 2 eser bu makâm adına kayıtlıdır. Geçmişte de günümüzde de tutulmamış bir makâmdır.

3.3.101. Tâhir

KİM'de Tâhir makâmına ilişkin herhangi bir tanımlama bulunmazken, bu makâmda bestelenmiş 1 eserin notası edvârda bulunmaktadır. (Kantemiroğlu, 2001: c. II, 658) TSMR'da 106 eser bu makâmda bestelenmiştir. Bu verilerden, makâmın bu isimle XVII. yüzyıldan sonra şekillendiği anlaşılmaktadır.

3.3.102. Türkî Hicâz

KİM'de, kullanılmayan bir terkip olarak tanımlanmış ve sadece ismi verilmiştir. (Kantemiroğlu, 2001: 81) TSMR'da bu makâm Hicâz-ı Türkî olarak geçmektedir. Sadece 4 eser bu makâma kaydedilmiştir. Tutulmayan makâmlarımızdandır.

3.3.103. Urbân

Sadece Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi'ned geçen bir makâm. TSMR'da bu isimde bir makâm adına rastlanmamıştır.

3.3.104. Uşşâk

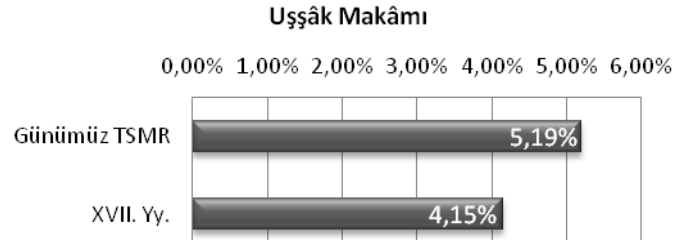
Bu makâm KİM'de, Dügâh makâmının anlatımı sırasında açıklanmış ve Dügâh'ın Uşşâk makâmından başka bir şey olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca Uşşâk makâmı için tanım yapılmamıştır.

Uşşâk makâmı; AA'da 8, HP'de 39, MSS'de 24, KİM'de 7, TMA'da 10 olmak üzere toplam 88 eser ve % 4,15 oran ile XVII. yüzyılda kullanılan makâmlar

arasında 11. sıradadır. Günümüzde, TSMR’da 1293 eser ve % 5,19 oran ile 6. sıradadır.

Tablo: 2.34. Uşşâk Makâmı Eser Sayıları ve Oranları

Kaynak	AA	HP	MSS	KİM	TMA	Toplam	TSMR
Eser Sayısı	8	39	24	7	10	88	1293
Oran %	4,90	4,01	4,82	2,02	7,63	4,15	5,19

Şekil: 2.25. Uşşâk Makâmı Kullanım Oranları

Elde edilen verilerden, Uşşâk makâmının XVII. yüzyılda da günümüzde de neredeyse aynı oradan sevildiğini söylemek mümkündür.

3.3.105. Uşşâk Aşîrânı

KİM’de Uşşâk Aşîrânı makâmına ilişkin herhangi bir tanımlama bulunmazken, bu makâmda bestelenmiş 1 eserin notası edvârda bulunmaktadır. (Kantemiroğlu, 2001: c. II, 620) TSMR’da böyle bir makâm adına rastlanmamaktadır.

3.3.106. Uzzâl

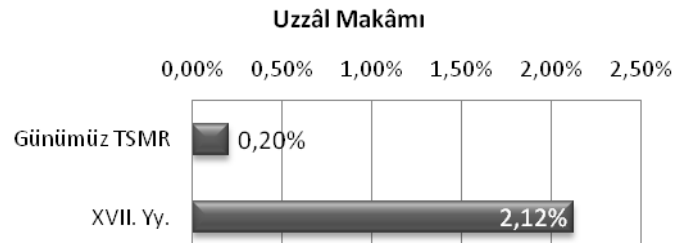
KİM’de, Uzzâl perdesinin Nevâ ile Çârgâh arasındaki yarım perde olduğu ifade edilerek, makâmın seyri için ise şu sözler kullanılmıştır:

“...ses verme hareketine Dügâh perdesinden başlar ve Segâh’a çıkar. Oradan Çârgâh perdesini atlayıp, kendi perdesine basar. Oradan, Nevâ’ya, Hüseyinî’ye ve Evc’e çıkıp, Evc’den sonra dilerse Gerdâniye perdesiyle, dilerse Şehnâz perdesiyle, Tîz Uzzâl’a, Tîz Hüseyinî’ye dek uzanabilir. Oradan gene aynı yoldan geri dönüp, Dügâh perdesinde durur ve karar verir. Dügâh perdesinden daha aşağıya inmek istediğinde, dilerse Zengüle perdesiyle, dilerse Rast perdesiyle hareket ederek Kaba Uzzâl’a dek inebilir ve gene aynı yoldan dönüp karar yerine Dügâh perdesine gelir...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 80)

Uzzâl makâmı; AA'da 3, HP'de 17, MSS'de 11, KİM'de 9, TMA'da 5 olmak üzere toplam 45 eser ve % 2.12 oran ile XVII. yüzyılda kullanılan makâmı arasında 14. sıradadır. Günümüzde, TSMR'da 50 eser ve % 0,20 oran ile 56. sıradadır.

Tablo: 2.35. Uzzâl Makâmı Eser Sayıları ve Oranları

Kaynak	AA	HP	MSS	KİM	TMA	Toplam	TSMR
Eser Sayısı	3	17	11	9	5	45	50
Oran %	1,84	1,74	2,21	2,60	3,81	2,12	0,20

Şekil: 2.26. Uzzâl Makâmı Kullanım Oranları

Uzzâl makâmı geçmişte günümüzden daha fazla ilgi görmüştür.

3.3.107. Vech-i Hüseyinî

KİM'de sadece makâmın ismi geçmektedir. TSMR'da böyle bir makâma rastlanmamıştır.

3.3.108. Yegâh

Sadece Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi'nde geçen bir makâm. TSMR'da 118 eser bu makâm adına kayıtlıdır. Eldeki verilerden makâmın, XVII. yüzyıldan sonra şekillenmiş olduğu söylenebilir.

3.3.109. Yegâh Şehnâz

Sadece Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi'nde geçen bir makâm. TSMR'da böyle bir makâma rastlanmamıştır.

3.3.110. Zâvil

KİM'de, kullanılmayan bir terkip olarak tanımlanmış ve sadece ismi verilmiştir. (Kantemiroğlu, 2001: c.I, 54) TSMR'da 96 eser bu makâm adına

kayıtlıdır. Eldeki verilerden Zâvil makâmının XVII. yüzyıldan sonra şekillenmeye başladığını söylemek mümkündür.

3.3.111. Zemzeme

KİM’de, kullanılmayan bir terkip olarak tanımlanmış ve sadece ismi verilmiştir. (Kantemiroğlu, 2001: c.I, 74, 81) TSMR’da böyle bir makâm yoktur.

3.3.112. Zengûle

KİM’de, Zengûle perdesinin, Dügâh perdesinin altında ve Rast perdesinin üstünde olduğu ifade edilmiş, makâmın seyri için ise şu sözler kullanılmıştır:

“...ses verme hareketine Dügâh perdesinden başlayıp kendi perdesine basar ve oradan Kalın Uzzâl’a dek indikten sonra gene aynı yoldan geri dönüp, Dügâh perdesinde karar kılarak, kendini göstermiş ve gerçekleşmiş olur...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 82)

Daha sonra, özgün bir yapısı olmadığı, bu nedenle az eser bestelendiğini belirtilmiştir. Kantemiroğlu edvârında 1 eser bulunmaktadır. (Kantemiroğlu, 2001: c.II, IX) TSMR’a böyle bir makâm yoktur.

3.3.113. Zengûle-Şehnâz

Sadece KİM’de adı geçmektedir. TSMR’da böyle bir makâm kaydı yoktur.

3.3.114. Zîr-efkend

KİM’de, Zîr-Efkend makâmı iki türlü açıklanmakta; birinci tanımda, Muhayyer’den başlayıp Aşîrân’da karar verildiği, ikinci tanımda ise Tîz Hüseyîn’den başlayıp Dügâh’da karar verildiği ifade edilmiştir. Seyri işe şöyle anlatılmıştır:

“...Ses verme hareketine Muhayyer’den başladığı taktirde, tam perdelerle aşağışa inip Çârgâh’a gelir. Oradan sonra, Büselik perdesine basıp birdenbire Râst perdesine düşer; oradan da, Irâk perdesiyle inip, karar yeri olan Aşîrân da durur, kalır...” (Kantemiroğlu, 2001: c: I, 93)

Kantemiroğlu edvârında 1 eser bulunmaktadır. (Kantemiroğlu, 2001: c.II, IX) TSMR’da 4 eser bu makâm adına kayıtlıdır. Geçmişte de günümüzde de tutulmadığı anlaşılmaktadır.

3.3.115. Zîrgû/ü/le

KİM’de sadece adı geçerken, TMA’da bir eser bu makâmdadır. TSMR’da böyle bir makâma rastlanmamıştır. Yeterince bilgi sahibi olmadığımızdan makâmın akıbeti hakkında bir şey söylemek mümkün değilse de, ilgi görmediği aşikârdır.

3.3.116. Zîrkeş Hâverân

KİM’de, kullanılmayan bir terkip olarak tanımlanmış ve sadece ismi verilmiştir. (Kantemiroğlu, 2001: 47) TSMR’da “Dilkeşhâverân” olarak 112 eser bu makâmda kayıtlıdır. Makâmın XVII. yüzyıldan sonra şekillendiği anlaşılmaktadır.

3.3.117. Zîrkeşîde

KİM’de, kullanılmayan bir terkip olarak tanımlanmış ve sadece ismi verilmiştir. (Kantemiroğlu, 2001: c.I, 74) TSMR’da böyle bir makâma rastlanmamıştır.

4. SONUÇLAR

1. XVII. yüzyıllara ait kaynaklarda rastlanılan makâm sayısı 117'dir.

2. Toplam 2117 eser kaydı vardır.

3. 2117 eser 65 değişik makâma dağılmıştır.

4. 117 makâm içerisinde 52 tanesinin sadece adı verilmekte ve bu makâmlara ilişkin eser kaydı bulunmamaktadır. Bu makâmlar şunlardır:

Arazbâr Aşîrân, Bahr-i Nâzik, Bayâtî-Hisâr, Beste-İsfahân, Çârgâh-ı Acem, Dîlkeş, Gerdâniye Bûselik, Gül'izâr, Haşîrâk, Hicâz-ı Muhâlif, Hisârek, Horasânî Hüseyinî, Humâyûn, Hûzî, Hûzî Bûselik, Hüseyinî Bûselik, Karcıgâr, Kûçek, Muaşşer, Muhâlifek, Mûsikâr, Müberka'a, Nevâ-yı Acem, Nevâ Aşîrânî, Nevâî Uşşâk, Nevrûz-ı Rûmî, Nigâr, Nihâvend-i Kebîr, Nihâvend-i Rûmî, Nihâvend-i Sagîr, Nişâburek, Rekb, Rûhefzâ, Sâzkâr, Sultânî-Nevâ, Sûzinâk, Şeşgâh, Şeşgâz, Şîrâz, Şîrâz ve Sûnbüle, Şukûfezâr, Şûregen, Türkî Hicaz, Urban, Vech-i Hüseyinî, Yegâh, Yegâh Şehnâz, Zâvil, Zemezme, Zengûle-Şehnâz, Zirkeş Hâverân, Zîrkeşîde.

5. TMA'da 131 adet eser kayıtlıdır. Toplam 37 değişik makâm adı geçmektedir. En yüksek yüzde oran, % 10,68 ile **Nevâ** makâmına aittir. Acem Aşîrân, Acem Pûselik, Bestenigâr, Dügâh, Hicâz, İsfahân, Nevâ Sûnbüle, Nevrûz Uşşâk, Nikrîz, Nühüft, Râhatülervâh, Rehâvî, Sûnbüle, Şehnâz, Zîrgüle makâmalarına ait sadece birer eser bulunmaktadır.

6. HP'da 972 eser kayıtlıdır. Toplam 30 makâm adı geçmektedir. En yüksek yüzde oran, % 14,60 ile **Hüseyinî** makâmına aittir. Zîrgüle makâmına ilişkin eser kaydı yoktur.

7. KİM'de 345 eser kayıtlıdır. Toplam 48 değişik makâm adı geçmektedir. En yüksek yüzde oran, %15,07 ile **Hüseyinî** makâmına aittir. Dügâh, Acem Aşîrânî, Hûzî Aşîrânî, Selmek, Baba Tâhir, Segâh-Beste-Nigâr, Zîr-efkend, Şûrî, Sultânî-İrâk,

Zengüle, Mâye, Uşşâk Aşîrânı, Necd Hüseyînî, Büzürk, Sipihr, Acem Yegâhı, Nevrûz ve Tahir makâmlarına ait sadece birer eser kaydı vardır.

8. MSS’de 497 eser kaydı bulunmaktadır. Toplam 23 değişik makâm adı geçmektedir. En yüksek oran, %16,49 ile **Hüseyînî** makâmına aittir.

9. AA’da 163 eser kaydı bulunmaktadır. Toplam 32 değişik makâm adı geçmektedir. En yüksek oran, %15,95 ile **Hüseyînî** makâmına aittir. Bestenigâr, Hisâr, Hüzzâm, Irâk-ı Muhâlif, Nevrûz-ı Acem, Rû-yi Irâk, Şehnâz makâmlarına ait sadece birer eser kaydı vardır.

10. Tüm kaynakların en yüksek orana sahip on makâmı aşağıdaki tabloda verilmiştir:

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
TMA	Nevâ	Hüseyînî	Acem	Uşşâk	Evc	Sabâ	Bayâtî	Hisâr	Uzzâl	Irâk
HP	Hüseyînî	Sabâ	Nevâ	Segâh	Irâk	Bayâtî	Rehâvî	Evc	Uşşâk	Muhayyer
KİM	Hüseyînî	Nevâ	Râst	Irâk	Acem	Segâh	Sabâ	Bayâtî	Muhayyer	Pencgâh
MSS	Hüseyînî	Nevâ	Muhayyer	Râst	Segâh	Bayâtî	Acem	Uşşâk	Irâk	Evc
AA	Hüseyînî	Nevâ	Aşîrân	Bayâtî	Segâh	Sabâ	Uşşâk	Acem	Evc	Irâk
TSMR	Hicâz	Nihâvend	Hüzzâm	Râst	Kürdili hicazkar	Uşşâk	Hüseyînî	Muhayyer Kürdî	Mâhûr	Hicâzkâr

Bugün en çok kullanılan makâm olan Hicâz, XVII. yüzyıl kaynaklarında ilk 10’a dahi girememiştir. Nihâvend makâmı en çok kullanılan ikinci makâm olmasına rağmen, XVII. yüzyılda ancak 24. sırada olabilmıştır. 3. sıradaki Hüzzâm ise geçmişte çok az eser sayısı ile ancak 47. olabilmıştır. Râst makâmının ise kullanımı artmış, Hüseyînî en revaçta makâm oluşunu günümüze taşıyamayarak günümüzde 7. sıraya gerilemiştir.

Tablodan net olarak görüleceği gibi, XVII. yüzyılın en çok kullanılan makâmı Hüseyînî’dir. İkinci sırada Nevâ ve üçüncü sırada Segâh makâmı gelmektedir. Yani kaynaklarda en çok sevilen 10 makâm sıralandığında şu 15 makâm elde edilmektedir.

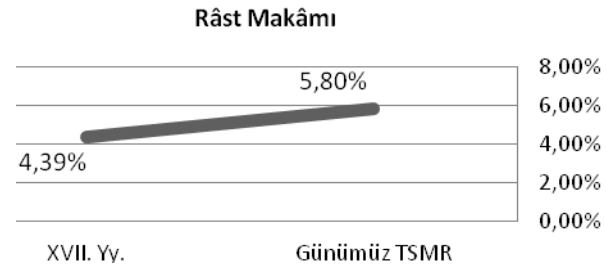
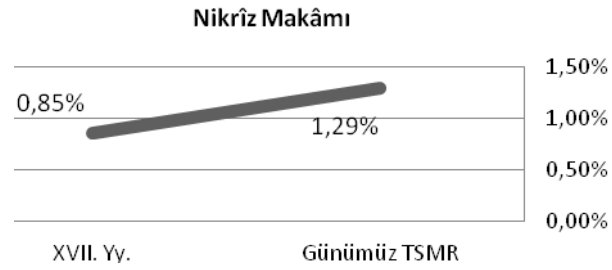
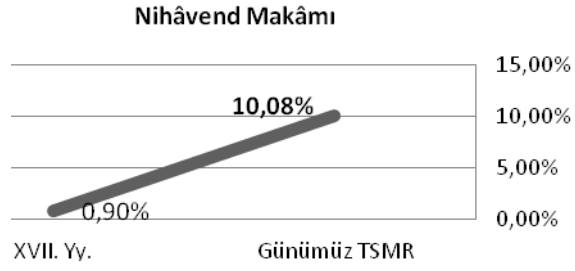
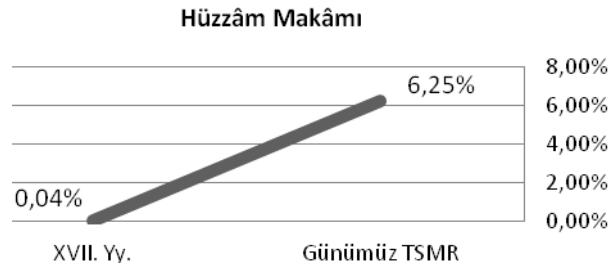
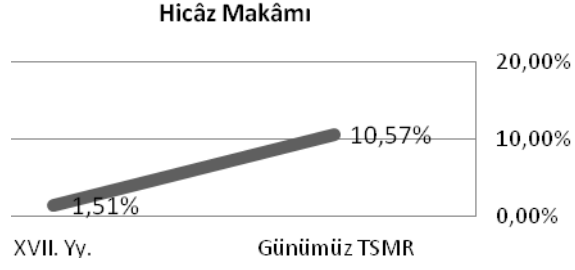
Acem, Aşîrân, Bayâtî, Evc, Hüseyînî, Hisâr, Irâk, Muhayyer, Nevâ, Pencgâh, Râst, Rehâvî, Sabâ, Segâh, Uşşâk.

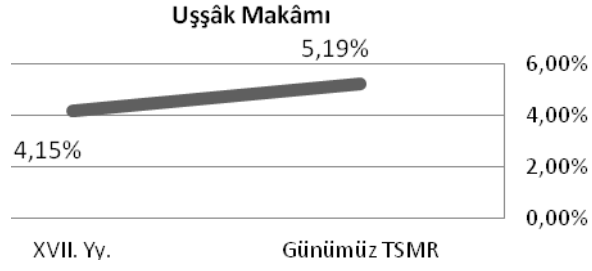
11. XVII. yüzyılın en çok kullanılan makâmı **Hüseyînî**’dir.

12. XVII. yüzyıldan günümüze kullanım sıklığı artan makâmlar şunlardır:

Hicâz, Hüzzâm, Nihâvend, Nikrîz, Râst, Uşşâk.

Grafikleri:

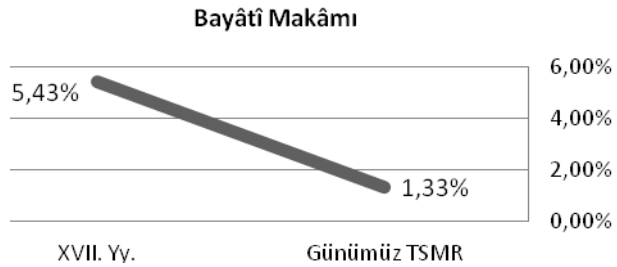
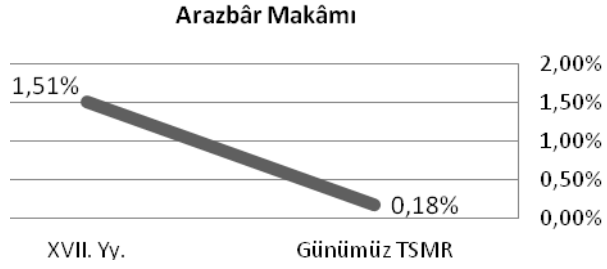
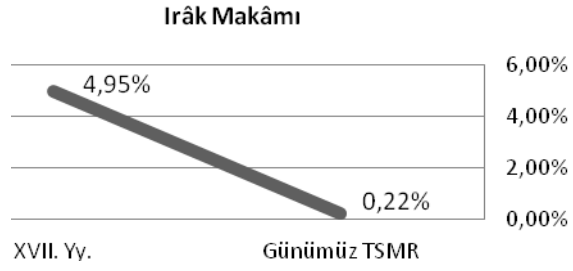

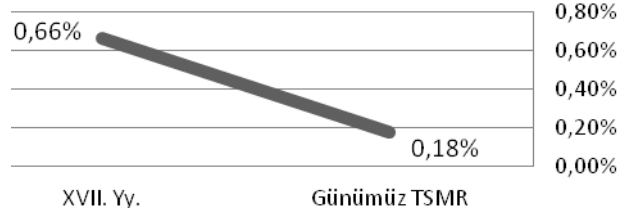
13. XVII. yüzyıldan günümüze kullanım sıklığı azalan makâmalar şunlardır:

Acem, Arazbâr, Bayâtî, Çârgâh, Evc, Hisâr, Hüseyinî, Irâk, Kürdî, Muhayyer, Nevâ, Nişâbûr, Pencgâh, Rehâvî, Sabâ, Segâh, Uzzâl.

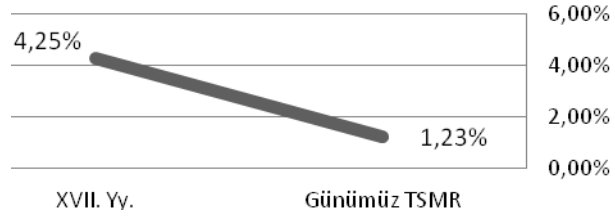
Kıymet kaybeden bazı makamlarımızın grafikleri:

Çârgâh Makâmı

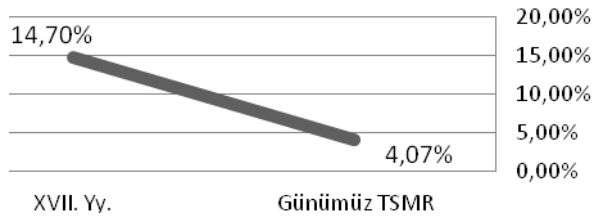
Evc Makâmı

Hisâr Makâmı

Hüseyî Makâmı

14. XVII. yüzyılda da günümüzde de aynı oranda varlığını sürdürün makâmılar şunlardır:

Acem Aşîrân, Bestenigâr, Bûselik, Gerdâniye, Isfahân, Mâhûr, Şehnâz.

15. Geçmişte de günümüzde de tutulmayan makâmılar şunlardır:

Acem Bûselik, Aşîrân Bûselik, Beste Isfahân, Bûselik Aşîrân, Evc Hûzî, Gerdâniye Bûselik, Geveşt, Hicâz-ı Muhâlif, Hisârek, Horasânî Hüseyî, Hûzî, Hûzî Aşîrânı, Hûzî Bûselik, Irâk-ı Muhâlif, Kûçek, Kûçek Sünbûle, Mâye, Muaşşer,

Muhâlifek, Muhayyer Bûselik, Mûsikâr, Müberka'a, Necd Hüseyinî, Nühüft, Rû-yi Irâk, Sâzkâr, Sünbüle.

16. Şu makâmlar bugünkü repertuvarda, TSMR'da bulunamamıştır:

Acem Yegâhı, Arazbâr Aşîrân, Aşîrân, Aşîrân Bûselik, Baba Tâhir, Bayâtî Hisâr, Çârgâh-ı Acem, Dügâh Hüseyinî, Haşîrâk, Hisârek, Horasânî Hüseyinî, Hümâyûn, Hûzî Aşîrânı, Hûzî Bûselik, Kûçek Sünbüle, Muaşşer, Mûsikâr, Necd Hüseyinî, Nevâ-yı Acem, Nevâ Aşîrânı, Nevâî Uşşâk, Nevâ Sünbüle, Nevrûz-ı Acem, Nevrûz Uşşâk, Nihâvend-i Sagîr, Rekb, Rûhefzâ, Segâh-Beste-Nigâr, Sultânî Nevâ, Sünbüle, Şeşgâh, Şeşağâz, Şîrâz ve Sünbüle, Şukûfezâr, Şûregen, Urbân, Uşşâk Aşîrânı, Vech-i Hüseyinî, Yegâh Şehnâz, Zemzeme, Zengûle, Zengûle-Şehnâz, Zirgûle, Zîrkeşîde.

5. KAYNAKLAR

Ali Ufkî. (2003). *Hâzâ Mecmûa-i Sâz ü Söz (Çeviriyazım-İnceleme)*. M. Hakan Cevher (Haz.). İzmir.

Behar, Cem. (2008). *Saklı Mecmua/Ali Ufkî'nin Bibliothèque Nationale de France'taki [Turc 292] Yazması*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Coşkun, Fatih. (1997). *Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi Işığında XVII. Yüzyıl Türk Müziği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Doğrusöz, Nilgün. (1993). *Hafız Post Güfte Mecmuası (Türkçe Güfteler)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gültaş, Ayhan. (1982). Cevrî ve 17. Yüzyıl Türk Mûsikî Tarihine Işık Tutmuş Olan Bir Manzumesi. *Sanat ve Kültürde Kök*. 13, 14, 15, 17.

Elçin, Şükrü. (1976). *Ali Ufkî Mecmûa-i Sâz ü Söz*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Ergun, Sadeddin Nüzhet. (1942). *Türk Musikisi Antolojisi I*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Kantemiroğlu. (2001). *Kitabu 'İlmi'l-Musiki 'ala vechi'l-Hurufat (Musikiyi Harflerle Tesbit ve İcra ilminin Kitabı) (Tıpkıbasım-Çevriyazı-Çeviri-Notlar) I, II*. Yalçın TURA (Haz.). İstanbul.

Levendoğlu, Oya. (2004). XIII. Yüzyıldan Bugüne Uzanan Makamlar ve Değişim Çizgileri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 17, 131-138.

Oransay, Gültekin. (1973). Dinî Türk Musikisinde XVII. Yüzyılda Kullanılmış Makamlar. *İlâhîyat Fakültesi Dergisi*. c.XIX, 75-82.

Özdemiroğlu, F. (1961). 17. Yüzyıl Türk Müziği. *Musiki Mecmuası*. 160, 107-109.

Özergin, M. Kemal. (1971). Evliyâ Çelebiye Göre XVII. yy.'da Osmanlı Ülkesinde Çalgılar (I-IV). *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*. 258-261, 5956-6055.

Öztuna, Yılmaz. (1987). *Türk Mûsikîsi Teknik ve Tarih*. İstanbul.

Öztuna, Yılmaz (1990). *Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi I-II*, Ankara.

Sarısaray, Melek. (2010). *TRT Türk Sanat Musikisi Sözlü ve Saz Eserleri Repertuvarının Makâm Usûl ve Besteci Bağlamında Analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Haliç Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Türk Musikisi Anasanat Dalı.

Uslu, Recep. (2006). “Şeyhülislam Esed Efendinin XVII. ve XVIII. Yüzyıl Başları Bestekâr Biyografileri (Atrabu'l-Âsâr Çevirisi)”.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. (1977). Osmanlılar Zamanında Saraylarda Mûsikî Hayâtı. *Belleten*. 141, 79-114.

6. EKLER

Tablo A.1
TMA'de Makâmlar Eser Sayıları ve Yüzde Oranları
(Orana Göre Azalan)

No	Makâm	Adet	Oran %
1.	Nevâ	14	10,68
2.	Hüseynî	11	8,39
3.	Acem	10	7,63
4.	Uşşâk	10	7,63
5.	Evc	8	6,10
6.	Sabâ	8	6,10
7.	Bayâtî	5	3,81
8.	Hisâr	5	3,81
9.	Uzzâl	5	3,81
10.	Irâk	4	3,05
11.	Mâhûr	4	3,05
12.	Pûselik	4	3,05
13.	Segâh	4	3,05
14.	Arazbâr	3	2,29
15.	Aşîrân	3	2,29
16.	Dügâh Hüseynî	3	2,29
17.	Muhayyer	3	2,29
18.	Pençgâh	3	2,29
19.	Râst	3	2,29
20.	Baba Tâhir	2	1,52
21.	Çârgâh	2	1,52
22.	Nevrûz-ı Acem	2	1,52
23.	Acem Aşîrân	1	0,76
24.	Acem Pûselik	1	0,76
25.	Besteniğâr	1	0,76
26.	Dügâh	1	0,76
27.	Hicâz	1	0,76
28.	Isfahân	1	0,76
29.	Nevâ Sünbüle	1	0,76
30.	Nevrûz Uşşâk	1	0,76
31.	Nikrîz	1	0,76
32.	Nühüft	1	0,76
33.	Râhatülervâh	1	0,76
34.	Rehâvî	1	0,76
35.	Sünbüle	1	0,76
36.	Şehnâz	1	0,76
37.	Zirgüle	1	0,76
	Toplam	131	100

Tablo A.2
TMA'de Makâmlar Eser Sayıları ve Yüzde Oranları
(Makâma Göre Alfabetik)

No	Makâm	Adet	Oran %
1.	Acem	10	7,63
2.	Acem Aşîrân	1	0,76
3.	Acem Pûselik	1	0,76
4.	Arazbâr	3	2,29
5.	Aşîrân	3	2,29
6.	Baba Tâhir	2	1,52
7.	Bayâtî	5	3,81
8.	Bestenigâr	1	0,76
9.	Çârgâh	2	1,52
10.	Dügâh	1	0,76
11.	Dügâh Hüseyinî	3	2,29
12.	Evc	8	6,10
13.	Hicâz	1	0,76
14.	Hisâr	5	3,81
15.	Hüseyinî	11	8,39
16.	Irâk	4	3,05
17.	Isfahân	1	0,76
18.	Mâhûr	4	3,05
19.	Muhayyer	3	2,29
20.	Nevâ	14	10,68
21.	Nevâ Sünbüle	1	0,76
22.	Nevrûz Uşşâk	1	0,76
23.	Nevrûz-ı Acem	2	1,52
24.	Nikrîz	1	0,76
25.	Nühüft	1	0,76
26.	Pençgâh	3	2,29
27.	Pûselik	4	3,05
28.	Râhatülervâh	1	0,76
29.	Râst	3	2,29
30.	Rehâvî	1	0,76
31.	Sabâ	8	6,10
32.	Segâh	4	3,05
33.	Sünbüle	1	0,76
34.	Şehnâz	1	0,76
35.	Uşşâk	10	7,63
36.	Uzzâl	5	3,81
37.	Zirgüle	1	0,76
	Toplam	131	100

Tablo A.3
HP’da Makâmlar Eser Sayıları ve Yüzde Oranları
(Orana Göre Azalan)

No	Makâm	Adet	Oran %
1.	Hüseyînî	142	14,60
2.	Sabâ	63	6,48
3.	Nevâ	62	6,37
4.	Segâh	57	5,86
5.	Irâk	56	5,76
6.	Bayâtî	54	5,55
7.	Rehâvî	53	5,45
8.	Evc	49	5,04
9.	Uşşâk	39	4,01
10.	Muhayyer	38	3,90
11.	Acem	37	3,80
12.	Aşîrân	31	3,18
13.	Kürdî	29	2,98
14.	Acem Aşîrân	27	2,77
15.	Arazbâr	24	2,46
16.	Mâhûr	24	2,46
17.	Hicâz	23	2,36
18.	Hisâr	22	2,26
19.	Bûselik	20	2,05
20.	Pencgâh	20	2,05
21.	Râst	18	1,85
22.	Uzzâl	17	1,74
23.	Bestenigâr	16	1,64
24.	Nihâvend	14	1,44
25.	Nişâbûr	11	1,13
26.	Nirîz	10	1,02
27.	Çârgâh	6	0,61
28.	Şehnâz	6	0,61
29.	Sünbüle	4	0,41
30.	Zîrgüle	-	-
	Toplam	972	100

Tablo A.4
HP’da Makâmlar Eser Sayıları ve Yüzde Oranları
(Makâma Göre Alfabetik)

No	Makâm	Adet	Oran %
1.	Acem	37	3,80
2.	Acem Aşîrân	27	2,77
3.	Arazbâr	24	2,46
4.	Aşîrân	31	3,18
5.	Bayâtî	54	5,55
6.	Bestenigâr	16	1,64
7.	Bûselik	20	2,05
8.	Çârgâh	6	0,61
9.	Evc	49	5,04
10.	Hicâz	23	2,36
11.	Hisâr	22	2,26
12.	Hüseynî	142	14,60
13.	Irâk	56	5,76
14.	Kürdî	29	2,98
15.	Mâhûr	24	2,46
16.	Muhayyer	38	3,90
17.	Nevâ	62	6,37
18.	Nihâvend	14	1,44
19.	Nirîz	10	1,02
20.	Nişâbûr	11	1,13
21.	Pencgâh	20	2,05
22.	Râst	18	1,85
23.	Rehâvî	53	5,45
24.	Sabâ	63	6,48
25.	Segâh	57	5,86
26.	Sünbüle	4	0,41
27.	Şehnâz	6	0,61
28.	Uşşâk	39	4,01
29.	Uzzâl	17	1,74
30.	Zîrgüle	-	-
	Toplam	972	100

Tablo A.5
KİM’de Makâmlar Eser Sayıları ve Yüzde Oranları
(Orana Göre Azalan)

No	Makâm	Adet	Oran%
1.	Hüseynî	52	15,07
2.	Nevâ	33	9,56
3.	Râst	27	7,82
4.	Irâk	27	7,82
5.	Acem	22	6,37
6.	Segâh	20	5,79
7.	Sabâ	12	3,47
8.	Bayâtî	12	3,47
9.	Muhayyer	12	3,47
10.	Penggâh	11	3,18
11.	Mâhûr	10	2,89
12.	Evc	9	2,60
13.	Uzzâl	9	2,60
14.	Bûselik	8	2,31
15.	Uşşâk	7	2,02
16.	Bûselik Aşîrânı	6	1,73
17.	Kürdî	6	1,73
18.	Sünbûle	5	1,44
19.	Rehâvî	5	1,44
20.	Nikrîz	5	1,44
21.	Şehnâz	4	1,15
22.	Nühüft	4	1,15
23.	Hisâr	3	0,86
24.	Arazbâr	3	0,86
25.	Nişâbûr	3	0,86
26.	Hicâz	3	0,86
27.	Geveşt	3	0,86
28.	Nihâvend	2	0,57
29.	Çârgâh	2	0,57
30.	İsfahân	2	0,57
31.	Dügâh	1	0,28
32.	Acem Aşîrânı	1	0,28
33.	Hûzi Aşîrânı	1	0,28
34.	Selmek	1	0,28
35.	Baba Tâhir	1	0,28
36.	Segâh-Besteniğâr	1	0,28
37.	Zîr-efkend	1	0,28
38.	Şûrî	1	0,28
39.	Sultânî-Irâk	1	0,28
40.	Zengûle	1	0,28
41.	Mâye	1	0,28
42.	Uşşâk Aşîrânı	1	0,28
43.	Necd Hüseynî	1	0,28
44.	Büzürk	1	0,28
45.	Sipih	1	0,28
46.	Acem Yegâhı	1	0,28
47.	Nevrûz	1	0,28
48.	Tâhir	1	0,28
	Toplam	345	100

Tablo A.6
KİM’de Makâmlar Eser Sayıları ve Yüzde Oranları
(Makâma Göre Alfabetik)

No	Makâm	Adet	Oran%
1.	Acem	22	6,37
2.	Acem Aşîrânı	1	0,28
3.	Acem Yegâhı	1	0,28
4.	Arazbâr	3	0,86
5.	Baba Tâhir	1	0,28
6.	Bayâtî	12	3,47
7.	Bûselik	8	2,31
8.	Bûselik Aşîrânı	6	1,73
9.	Büzürk	1	0,28
10.	Çârgâh	2	0,57
11.	Dügâh	1	0,28
12.	Evc	9	2,60
13.	Geveşt	3	0,86
14.	Hicâz	3	0,86
15.	Hisâr	3	0,86
16.	Hûzi Aşîrânı	1	0,28
17.	Hüseynî	52	15,07
18.	Irâk	27	7,82
19.	Isfahân	2	0,57
20.	Kürdî	6	1,73
21.	Mâhûr	10	2,89
22.	Mâye	1	0,28
23.	Muhayyer	12	3,47
24.	Necd Hüseynî	1	0,28
25.	Nevâ	33	9,56
26.	Nevrûz	1	0,28
27.	Nihâvend	2	0,57
28.	Nikrîz	5	1,44
29.	Nişâbûr	3	0,86
30.	Nühüft	4	1,15
31.	Pencgâh	11	3,18
32.	Râst	27	7,82
33.	Rehâvî	5	1,44
34.	Sabâ	12	3,47
35.	Segâh	20	5,79
36.	Segâh-Besteniğâr	1	0,28
37.	Selmek	1	0,28
38.	Sipîhr	1	0,28
39.	Sultânî-Irâk	1	0,28
40.	Sünbüle	5	1,44
41.	Şehnâz	4	1,15
42.	Şûrî	1	0,28
43.	Tâhir	1	0,28
44.	Uşşâk	7	2,02
45.	Uşşâk Aşîrânı	1	0,28
46.	Uzzâl	9	2,60
47.	Zengûle	1	0,28
48.	Zîr-efkend	1	0,28
	Toplam	345	100

Tablo A.7
MSS’de Makâmlar Eser Sayıları ve Yüzde Oranları
(Orana Göre Azalan)

No	Makâm	Adet	Oran %
1.	Hüseyinî	82	16,49
2.	Nevâ	69	13,88
3.	Muhayyer	43	8,65
4.	Râst	43	8,65
5.	Segâh	36	7,24
6.	Bayâtî	35	7,04
7.	Acem	29	5,83
8.	Uşşâk	24	4,82
9.	Irâk	22	4,42
10.	Evc	17	3,42
11.	Sabâ	16	3,21
12.	Mâhûr	15	3,01
13.	Gerdâniye	13	2,61
14.	Uzzâl	11	2,21
15.	Acem Aşîrân	9	1,81
16.	Nişâbûr	9	1,81
17.	Sünbüle	6	1,20
18.	Bûselik	4	0,80
19.	Çârgâh	4	0,80
20.	Nihâvend	3	0,60
21.	Şehnâz	3	0,60
22.	Evc Hûzî	2	0,40
23.	Hisâr	2	0,40
	Toplam	497	100

Tablo A.8
MSS’de Makâmlar Eser Sayıları ve Yüzde Oranları
(Makâma Göre Alfabetik)

No	Makâm	Adet	Oran %
1.	Acem	29	5,83
2.	Acem Aşîrân	9	1,81
3.	Bayâtî	35	7,04
4.	Bûselik	4	0,80
5.	Çârgâh	4	0,80
6.	Evc	17	3,42
7.	Evc Hûzî	2	0,40
8.	Gerdâniye	13	2,61
9.	Hisâr	2	0,40
10.	Hüseynî	82	16,49
11.	Irâk	22	4,42
12.	Mâhûr	15	3,01
13.	Muhayyer	43	8,65
14.	Nevâ	69	13,88
15.	Nihâvend	3	0,60
16.	Nişâbûr	9	1,81
17.	Râst	43	8,65
18.	Sabâ	16	3,21
19.	Segâh	36	7,24
20.	Sünbüle	6	1,20
21.	Şehnâz	3	0,60
22.	Uşşâk	24	4,82
23.	Uzzâl	11	2,21
	Toplam	497	100

Tablo A.9
AA'da Makâmlar Eser Sayıları ve Oranları
(Orana Göre Azalan)

No	Makâm	Adet	Oran %
1.	Hüseyinî	26	15,95
2.	Nevâ	16	9,81
3.	Aşîrân	10	6,13
4.	Bayâtî	9	5,52
5.	Segâh	9	5,52
6.	Sabâ	8	4,90
7.	Uşşâk	8	4,90
8.	Acem	7	4,29
9.	Evc	7	4,29
10.	Irâk	7	4,29
11.	Baba Tâhir	6	3,68
12.	Kürdî	6	3,68
13.	Muhayyer	6	3,68
14.	Hicâz	5	3,06
15.	Nişâbûr	4	2,45
16.	Mâhûr	3	1,84
17.	Uzzâl	3	1,84
18.	Acem Aşîrân	2	1,22
19.	Arazbâr	2	1,22
20.	Isfahân	2	1,22
21.	Muhayyer Bûselik	2	1,22
22.	Nikrîz	2	1,22
23.	Nühüft	2	1,22
24.	Râst	2	1,22
25.	Rehâvî	2	1,22
26.	Besteniğâr	1	0,61
27.	Hisâr	1	0,61
28.	Hüzzâm	1	0,61
29.	Irâk-ı Muhâlif	1	0,61
30.	Nevrûz-ı Acem	1	0,61
31.	Rû-yi Irâk	1	0,61
32.	Şehnâz	1	0,61
	Toplam	163	100

Tablo A.10
AA'da Makâmlar Eser Sayıları ve Yüzde Oranları
(Makâma Göre Alfabetik)

No	Makâm	Adet	Oran %
1.	Acem	7	4,29
2.	Acem Aşîrân	2	1,22
3.	Arazbâr	2	1,22
4.	Aşîrân	10	6,13
5.	Baba Tâhir	6	3,68
6.	Bayâtî	9	5,52
7.	Besteniğâr	1	0,61
8.	Evc	7	4,29
9.	Hicâz	5	3,06
10.	Hisâr	1	0,61
11.	Hüseynî	26	15,95
12.	Hüzzâm	1	0,61
13.	Irâk	7	4,29
14.	Irâk-ı Muhâlîf	1	0,61
15.	Isfahân	2	1,22
16.	Kürdî	6	3,68
17.	Mâhûr	3	1,84
18.	Muhayyer	6	3,68
19.	Muhayyer Bûselik	2	1,22
20.	Nevâ	16	9,81
21.	Nevrûz-ı Acem	1	0,61
22.	Nikrîz	2	1,22
23.	Nişâbûr	4	2,45
24.	Nühüft	2	1,22
25.	Râst	2	1,22
26.	Rehâvî	2	1,22
27.	Rû-yi Irâk	1	0,61
28.	Sabâ	8	4,90
29.	Segâh	9	5,52
30.	Şehnâz	1	0,61
31.	Uşşâk	8	4,90
32.	Uzzâl	3	1,84
	Toplam	163	100

Tablo A.11
Tüm Kaynaklarda Makâmlar ve Eser Sayıları
(Makâma Göre Alfabetik)

	Makâm	TMA	HP	KİM	MSS	AA	Toplam
1.	Acem	10	37	22	29	7	105
2.	Acem Aşîrân/ı	1	27	1	9	2	40
3.	Acem P/Büselik	1		-			1
4.	Acem Yegâhı			1			1
5.	Arazbâr	3	24	3		2	32
6.	Arazbâr Aşîrân			-			
7.	Aşîrân	3	31			10	44
8.	Aşîrân Büselik				9		9
9.	Baba Tâhir	2		1		6	9
10.	Bahr-i Nâzik			-			
11.	Bayâtî	5	54	12	35	9	115
12.	Bayâtî-Hisâr			-			
13.	Beste-Isfahân			-			
14.	Beste/-nigâr	1	16	-		1	18
15.	P/Büselik	4	20	8	4		36
16.	Büselik Aşîrânı			6			6
17.	Büzürk			1			1
18.	Çârgâh	2	6	2	4		14
19.	Çârgâh-ı Acem			-			
20.	Dîlkeş						THS
21.	Dügâh	1		1			2
22.	Dügâh Hüseyinî	3					3
23.	Eviç (Evc)	8	49	9	17	7	90
24.	Evc Hûzî				2		2
25.	Gerdâniye			-	13		13
26.	Gerdâniye Büselik			-			
27.	Geveşt			3			3
28.	Gül'izâr			-			
29.	Haşîrâk						EÇS
30.	Hicâz	1	23	3		5	32
31.	Hicâz-ı Muhâlif			-			
32.	Hisâr	5	22	3	2	1	33
33.	Hisârek			-			
34.	Horasânî Hüseyinî			-			
35.	Humâyûn			-			EÇS
36.	Hûzî			-			
37.	Hûzî Aşîrânı			1			1
38.	Hûzî Büselik			-			
39.	Hüseyinî	11	142	52	82	26	313
40.	Hüseyinî Büselik			-			
41.	Hüzzâm			-		1	1
42.	Irâk	4	56	27	22	7	116
43.	Irâk-ı Muhâlif/ Muhâlif-i Irak			-		1	1

44.	İsfahân	1		2		2	5
45.	Karcıgâr			-			
46.	Kûçek			-			
47.	Kûçek Sünbüle		4				4
48.	Kürdî		29	6		6	41
49.	Mâhûr	4	24	10	15	3	56
50.	Mâye			1			1
51.	Muaşşer						EÇS
52.	Muhâlifek			-			
53.	Muhayyer	3	38	12	43	6	102
54.	Muhayyer Bûselik					2	2
55.	Mûsıkâr			-			
56.	Müberka'a			-			
57.	Necd Hüseyinî			1			1
58.	Nevâ	14	62	33	69	16	194
59.	Nevâ-yı Acem			-			
60.	Nevâ Aşîrânı			-			
61.	Nevâî Uşşâk			-			
62.	Nevâ Sünbüle	1					1
63.	Nevrûz			1			1
64.	Nevrûz-ı Acem	2				1	3
65.	Nevrûz-ı Rûmî			-			
66.	Nevrûz Uşşâk	1					1
67.	Nigâr			-			
68.	Nihâvend		14	2	3		19
69.	Nihâvend-i Kebîr			-			
70.	Nihâvend-i Rûmî			-			
71.	Nihâvend-i Sagîr			-			
72.	Nikrîz (Nîriz)	1	10	5		2	18
73.	Nişâbûr		11	3	9	4	27
74.	Nişâburek						EÇS
75.	Nühüft	1		4		2	7
76.	Pençgâh	3	20	11			34
77.	Râhatü'l-ervâh	1		-			1
78.	Râst	3	18	27	43	2	93
79.	Rehâvî	1	53	5		2	61
80.	Rekb			-			
81.	Rûhefzâ						THS
82.	Rû-yi Irâk			-		1	1
83.	Sabâ	8	63	12	16	8	107
84.	Sâzkâr			-			
85.	Segâh	4	57	20	36	9	126
86.	Segâh-Bestenigâr			1			1
87.	Selmek			1			1
88.	Sipîhr			1			1
89.	Sultânî-Irâk			1			1
90.	Sultânî-Nevâ			-			
91.	Sûzinâk						EÇS
92.	Sünbüle	1		5	6		12
93.	Şehnâz	1	6	4	3	1	15
94.	Şeşgâh						EÇS
95.	Şeşağâz						EÇS

96.	Şirâz			-			
97.	Şirâz ve Sünbüle			-			
98.	Şukûfezâr						EÇS
99.	Şûregen						EÇS
100.	Şûrî			1			1
101.	Tâhir			1			1
102.	Türkî Hicaz			-			
103.	Urban						EÇS
104.	Uşşâk	10	39	7	24	8	88
105.	Uşşâk Aşîrânı			1			1
106.	Uzzâl	5	17	9	11	3	45
107.	Vech-i Hüseyinî			-			
108.	Yegâh						EÇS
109.	Yegâh Şehnâz						EÇS
110.	Zâvil			-			
111.	Zemzeme			-			
112.	Zengûl/e/r			1			1
113.	Zengûle-Şehnâz			-			
114.	Zîr-efkend			1			1
115.	Zirgû/ü/le	1	-	-			1
116.	Zirkeş Hâverân			-			
117.	Zirkeşîde			-			
	Toplam	131	972	345	506	163	2117

Tablo A.12
Tüm Kaynaklarda Makâmlar ve Eser Sayıları
(Toplama Göre Azalan)

	Makâm	TMA	HP	KİM	MSS	AA	Toplam
1.	Hüseynî	11	142	52	82	26	313
2.	Nevâ	14	62	33	69	16	194
3.	Segâh	4	57	20	36	9	126
4.	Irâk	4	56	27	22	7	116
5.	Bayâtî	5	54	12	35	9	115
6.	Sabâ	8	63	12	16	8	107
7.	Acem	10	37	22	29	7	105
8.	Muhayyer	3	38	12	43	6	102
9.	Râst	3	18	27	43	2	93
10.	Eviç (Evc)	8	49	9	17	7	90
11.	Uşşâk	10	39	7	24	8	88
12.	Rehâvî	1	53	5		2	61
13.	Mâhûr	4	24	10	15	3	56
14.	Uzzâl	5	17	9	11	3	45
15.	Aşîrân	3	31			10	44
16.	Kürdî		29	6		6	41
17.	Acem Aşîrân/ı	1	27	1	9	2	40
18.	P/Bûselik	4	20	8	4		36
19.	Pençgâh	3	20	11			34
20.	Hisâr	5	22	3	2	1	33
21.	Arazbâr	3	24	3		2	32
22.	Hicâz	1	23	3		5	32
23.	Nişâbûr		11	3	9	4	27
24.	Nihâvend		14	2	3		19
25.	Beste/-nigâr	1	16	-		1	18
26.	Nikrîz (Nîriz)	1	10	5		2	18
27.	Şehnâz	1	6	4	3	1	15
28.	Çârgâh	2	6	2	4		14
29.	Gerdâniye			-	13		13
30.	Sünbüle	1		5	6		12
31.	Aşîrân Bûselik				9		9
32.	Baba Tâhir	2		1		6	9
33.	Nühüft	1		4		2	7
34.	Bûselik Aşîrânı			6			6
35.	Isfahân	1		2		2	5
36.	Kûçek Sünbüle		4				4
37.	Dügâh Hüseynî	3					3
38.	Geveşt			3			3
39.	Nevrûz-ı Acem	2				1	3
40.	Dügâh	1		1			2
41.	Evc Hûzî				2		2
42.	Muhayyer Bûselik					2	2
43.	Acem P/Bûselik	1		-			1
44.	Acem Yegâhı			1			1
45.	Büzürk			1			1

46.	Hûzî Aşîrânı			1		1
47.	Hüzzâm			-	1	1
48.	Irâk-ı Muhâlif/ Muhâlif-i Irak			-	1	1
49.	Mâye			1		1
50.	Necd Hüseyînî			1		1
51.	Nevâ Sünbüle	1				1
52.	Nevrûz			1		1
53.	Nevrûz Uşşâk	1				1
54.	Râhatü'l-ervâh	1		-		1
55.	Rû-yi Irâk			-	1	1
56.	Segâh-Bestenigâr			1		1
57.	Selmek			1		1
58.	Sipîhr			1		1
59.	Sultânî-Irâk			1		1
60.	Şûrî			1		1
61.	Tâhir			1		1
62.	Uşşâk Aşîrânı			1		1
63.	Zengül'e/r			1		1
64.	Zîr-efkend			1		1
65.	Zirgû/ü/le	1	-	-		1
66.	Arazbâr Aşîrân			-		
67.	Bahr-i Nâzik			-		
68.	Bayâtî-Hisâr			-		
69.	Beste-İsfahân			-		
70.	Çârgâh-ı Acem			-		
71.	Dîlkeş					THS
72.	Gerdâniye Bûselik			-		
73.	Gül'izâr			-		
74.	Haşîrâk					EÇS
75.	Hicâz-ı Muhâlif			-		
76.	Hisârek			-		
77.	Horasânî Hüseyînî			-		
78.	Humâyûn			-		
79.	Hûzî			-		
80.	Hûzî Bûselik			-		
81.	Hüseyînî Bûselik			-		
82.	Karcıgâr			-		
83.	Küçek			-		
84.	Muaşşer					EÇS
85.	Muhâlifek			-		
86.	Mûsikâr			-		
87.	Müberka'a			-		
88.	Nevâ-yı Acem			-		
89.	Nevâ Aşîrânı			-		
90.	Nevât Uşşâk			-		
91.	Nevrûz-ı Rûmî			-		
92.	Nigâr			-		
93.	Nihâvend-i Kebîr			-		
94.	Nihâvend-i Rûmî			-		
95.	Nihâvend-i Sagîr			-		
96.	Nişâburek					EÇS

97.	Rekb			-			
98.	Rûhefzâ						THS
99.	Sâzkâr			-			
100.	Sultânî-Nevâ			-			
101.	Sûzinâk						EÇS
102.	Şeşgâh						EÇS
103.	Şeşağâz						EÇS
104.	Şirâz			-			
105.	Şirâz ve Sünbûle			-			
106.	Şukûfezâr						EÇS
107.	Şûregen						EÇS
108.	Türkî Hicaz			-			
109.	Urban						EÇS
110.	Vech-i Hüseyinî			-			
111.	Yegâh						EÇS
112.	Yegâh Şehnâz						EÇS
113.	Zâvil			-			
114.	Zemzeme			-			
115.	Zengûle-Şehnâz			-			
116.	Zirkeş Hâverân			-			
117.	Zirkeşide			-			
	Toplam	131	972	345	506	163	2117

Tablo A.13
Tüm Kaynaklarda Makâmlar ve Yüzde Oranları
(Makâmlara Göre Alfabetik)

	Makâm	TMA	HP	KİM	MSS	AA	Toplam
1.	Acem	7,63	3,80	6,37	5,83	4,29	4,95
2.	Acem Aşîrân/ı	0,76	2,77	0,28	1,81	1,22	1,88
3.	Acem P/Büselik	0,76		-			0,04
4.	Acem Yegâhı			0,28			0,04
5.	Arazbâr	2,29	2,46	0,86		1,22	1,51
6.	Arazbâr Aşîrân			-			
7.	Aşîrân	2,29	3,18			6,13	2,07
8.	Aşîrân Büselik				1,77		0,42
9.	Baba Tâhir	1,52		0,28		3,68	0,42
10.	Bahr-i Nâzik			-			
11.	Bayâtî	3,81	5,55	3,47	7,04	5,52	5,43
12.	Bayâtî-Hisâr			-			
13.	Beste-Isfahân			-			
14.	Beste/-nigâr	0,76	1,64	-		0,61	0,85
15.	P/Büselik	3,05	2,05	2,31	0,80		1,70
16.	Büselik Aşîrânı			1,73			0,28
17.	Büzürk			0,28			0,04
18.	Çârgâh	1,52	0,61	0,57	0,80		0,66
19.	Çârgâh-ı Acem			-			
20.	DİLKEŞ						
21.	Dügâh	0,76		0,28			0,09
22.	Dügâh Hüseyinî	2,29					0,14
23.	Eviç (Evc)	6,10	5,04	2,60	3,42	4,29	4,25
24.	Evc Hûzî				0,40		0,09
25.	Gerdâniye			-	2,61		0,61
26.	Gerdâniye Büselik			-			
27.	Geveşt			0,86			0,14
28.	Gül'izâr			-			
29.	Haşîrâk						
30.	Hicâz	0,76	2,36	0,86		3,06	1,51
31.	Hicâz-ı Muhâlif			-			
32.	Hisâr	3,81	2,26	0,86	0,40	0,61	1,55
33.	Hisârek			-			
34.	Horasânî Hüseyinî			-			
35.	Humâyûn			-			
36.	Hûzî			-			
37.	Hûzî Aşîrânı			0,28			0,04
38.	Hûzî Büselik			-			
39.	Hüseyinî	8,39	14,60	15,07	16,49	15,95	14,70
40.	Hüseyinî Büselik			-			
41.	Hüzzâm			-		0,61	0,04
42.	Irâk	3,05	5,76	7,82	4,42	4,29	5,47
43.	Irâk-ı Muhâlif/ Muhâlif-i Irak			-		0,61	0,04
44.	Isfahân	0,76		0,57		1,22	0,23

45.	Karcıgâr			-			
46.	Kûçek			-			
47.	Kûçek Sünbüle		0,41				0,18
48.	Kürdî		2,98	1,73		3,68	1,93
49.	Mâhûr	3,05	2,46	2,89	3,01	1,84	2,64
50.	Mâye			0,28			0,04
51.	Muaşşer						
52.	Muhâlifek			-			
53.	Muhayyer	2,29	3,90	3,47	8,65	3,68	4,81
54.	Muhayyer Bûselik					1,22	0,09
55.	Mûsikâr			-			
56.	Müberka'a			-			
57.	Necd Hüseyinî			0,28			0,04
58.	Nevâ	10,68	6,37	9,56	13,88	9,81	9,16
59.	Nevâ-yı Acem			-			
60.	Nevâ Aşîrânî			-			
61.	Nevâî Uşşâk			-			
62.	Nevâ Sünbüle	0,76					0,04
63.	Nevrûz			0,28			0,04
64.	Nevrûz-ı Acem	1,52				0,61	0,14
65.	Nevrûz-ı Rûmî			-			
66.	Nevrûz Uşşâk	0,76					0,04
67.	Nigâr			-			
68.	Nihâvend		1,44	0,57	0,60		0,90
69.	Nihâvend-i Kebîr			-			
70.	Nihâvend-i Rûmî			-			
71.	Nihâvend-i Sagîr			-			
72.	Nikrîz (Nîriz)	0,76	1,02	1,44		1,22	0,85
73.	Nişâbûr		1,13	0,86	1,81	2,45	1,28
74.	Nişâburek						
75.	Nühüft	0,76		1,15		1,22	0,33
76.	Pençgâh	2,29	2,05	3,18			1,60
77.	Râhatü'l-ervâh	0,76		-			0,04
78.	Râst	2,29	1,85	7,82	8,65	1,22	4,39
79.	Rehâvî	0,76	5,45	1,44		1,22	2,88
80.	Rekb			-			
81.	Rûhefzâ						
82.	Rû-yi Irâk			-		0,61	0,04
83.	Sabâ	6,10	6,48	3,47	3,21	4,90	5,05
84.	Sâzkâr			-			
85.	Segâh	3,05	5,86	5,79	7,24	5,52	5,95
86.	Segâh-Bestenigâr			0,28			0,04
87.	Selmek			0,28			0,04
88.	Sîpihr			0,28			0,04
89.	Sultânî-Irâk			0,28			0,04
90.	Sultânî-Nevâ			-			
91.	Sûzinâk						
92.	Sünbüle	0,76		1,44	1,20		0,56
93.	Şehnâz	0,76	0,61	1,15	0,60	0,61	0,71
94.	Şeşgâh						
95.	Şeşgâz						
96.	Şîrâz			-			

97.	Şîrâz ve Sûnbûle			-			
98.	Şukûfezâr						
99.	Şûregen						
100.	Şûrî			0,28			0,04
101.	Tâhir			0,28			0,04
102.	Türkî Hicaz			-			
103.	Urban						
104.	Uşşâk	7,63	4,01	2,02	4,82	4,90	4,15
105.	Uşşâk Aşîrânı			0,28			0,04
106.	Uzzâl	3,81	1,74	2,60	2,21	1,84	2,12
107.	Vech-i Hüseyînî			-			
108.	Yegâh						
109.	Yegâh Şehnâz						
110.	Zâvil			-			
111.	Zemzeme			-			
112.	Zengûl/e/r			0,28			0,04
113.	Zengûle-Şehnâz			-			
114.	Zîr-efkend			0,28			0,04
115.	Zirgû/ü/le	0,76	-	-			0,04
116.	Zirkeş Hâverân			-			
117.	Zirkeşide			-			
	Toplam	100	100	100	100	100	100

Tablo: A.14
Tüm Kaynaklarda Makâmlar ve Yüzde Oranları
(Toplama Göre Azalan)

	Makâm	TMA	HP	KİM	MSS	AA	Toplam
1.	Hüseynî	8,39	14,60	15,07	16,49	15,95	14,70
2.	Nevâ	10,68	6,37	9,56	13,88	9,81	9,16
3.	Segâh	3,05	5,86	5,79	7,24	5,52	5,95
4.	Irâk	3,05	5,76	7,82	4,42	4,29	5,47
5.	Bayâtî	3,81	5,55	3,47	7,04	5,52	5,43
6.	Sabâ	6,10	6,48	3,47	3,21	4,90	5,05
7.	Acem	7,63	3,80	6,37	5,83	4,29	4,95
8.	Muhayyer	2,29	3,90	3,47	8,65	3,68	4,81
9.	Râst	2,29	1,85	7,82	8,65	1,22	4,39
10.	Eviç (Evc)	6,10	5,04	2,60	3,42	4,29	4,25
11.	Uşşâk	7,63	4,01	2,02	4,82	4,90	4,15
12.	Rehâvî	0,76	5,45	1,44		1,22	2,88
13.	Mâhûr	3,05	2,46	2,89	3,01	1,84	2,64
14.	Uzzâl	3,81	1,74	2,60	2,21	1,84	2,12
15.	Aşîrân	2,29	3,18			6,13	2,07
16.	Kürdî		2,98	1,73		3,68	1,93
17.	Acem Aşîrân/ı	0,76	2,77	0,28	1,81	1,22	1,88
18.	P/Bûselik	3,05	2,05	2,31	0,80		1,70
19.	Pençgâh	2,29	2,05	3,18			1,60
20.	Hisâr	3,81	2,26	0,86	0,40	0,61	1,55
21.	Arazbâr	2,29	2,46	0,86		1,22	1,51
22.	Hicâz	0,76	2,36	0,86		3,06	1,51
23.	Nişâbûr		1,13	0,86	1,81	2,45	1,28
24.	Nihâvend		1,44	0,57	0,60		0,90
25.	Beste/-nigâr	0,76	1,64	-		0,61	0,85
26.	Nikrîz (Nîriz)	0,76	1,02	1,44		1,22	0,85
27.	Şehnâz	0,76	0,61	1,15	0,60	0,61	0,71
28.	Çârgâh	1,52	0,61	0,57	0,80		0,66
29.	Gerdâniye			-	2,61		0,61
30.	Sünbüle	0,76		1,44	1,20		0,56
31.	Aşîrân Bûselik			1,77			0,42
32.	Baba Tâhîr	1,52		0,28		3,68	0,42
33.	Nühüft	0,76		1,15		1,22	0,33
34.	Bûselik Aşîrânı			1,73			0,28
35.	Isfahân	0,76		0,57		1,22	0,23
36.	Kûçek Sünbüle		0,41				0,18
37.	Dügâh Hüseynî	2,29					0,14
38.	Nevrûz-ı Acem	1,52				0,61	0,14
39.	Geveşt			0,86			0,14
40.	Dügâh	0,76		0,28			0,09
41.	Muhayyer Bûselik					1,22	0,09
42.	Evc Hûzî				0,40		0,09
43.	Acem P/Bûselik	0,76		-			0,04
44.	Acem Yegâhı			0,28			0,04
45.	Büzürk			0,28			0,04

46.	Hûzî Aşîrânı			0,28			0,04
47.	Hüzzâm			-		0,61	0,04
48.	Irâk-ı Muhâlif/ Muhâlif-i Irak			-		0,61	0,04
49.	Mâye			0,28			0,04
50.	Necd Hüseyinî			0,28			0,04
51.	Nevâ Sünbüle	0,76					0,04
52.	Nevrûz			0,28			0,04
53.	Segâh-Bestenigâr			0,28			0,04
54.	Selmek			0,28			0,04
55.	Nevrûz Uşşâk	0,76					0,04
56.	Râhatü'l-ervâh	0,76		-			0,04
57.	Rû-yi Irâk			-		0,61	0,04
58.	Sipîhr			0,28			0,04
59.	Sultânî-Irâk			0,28			0,04
60.	Şûrî			0,28			0,04
61.	Tâhir			0,28			0,04
62.	Uşşâk Aşîrânı			0,28			0,04
63.	Zengûl/e/r			0,28			0,04
64.	Zîr-efkend			0,28			0,04
65.	Zirgû/ü/le	0,76	-	-			0,04
66.	Arazbâr Aşîrân			-			
67.	Bahr-i Nâzik			-			
68.	Bayâtî-Hisâr			-			
69.	Beste-İsfahân			-			
70.	Çârgâh-ı Acem			-			
71.	Dîlkeş						
72.	Gerdâniye Bûselik			-			
73.	Gül'izâr			-			
74.	Haşîrâk						
75.	Hicâz-ı Muhâlif			-			
76.	Hisârek			-			
77.	Horasânî Hüseyinî			-			
78.	Humâyûn			-			
79.	Hûzî			-			
80.	Hûzî Bûselik			-			
81.	Hüseyinî Bûselik			-			
82.	Karcıgâr			-			
83.	Küçek			-			
84.	Muaşşer						
85.	Muhâlifek			-			
86.	Mûsikâr			-			
87.	Müberka'a			-			
88.	Nevâ-yı Acem			-			
89.	Nevâ Aşîrânı			-			
90.	Nevâî Uşşâk			-			
91.	Nevrûz-ı Rûmî			-			
92.	Nigâr			-			
93.	Nihâvend-i Kebîr			-			
94.	Nihâvend-i Rûmî			-			
95.	Nihâvend-i Sagîr			-			
96.	Nişâburek						

97.	Rekb			-			
98.	Rûhefzâ						
99.	Sâzkâr			-			
100.	Sultânî-Nevâ			-			
101.	Sûzinâk						
102.	Şeşgâh						
103.	Şeşgâz						
104.	Şîrâz			-			
105.	Şîrâz ve Sûnbüle			-			
106.	Şukûfezâr						
107.	Şûregen						
108.	Türkî Hicaz			-			
109.	Urban						
110.	Vech-i Hüseyinî			-			
111.	Yegâh						
112.	Yegâh Şehnâz						
113.	Zâvil			-			
114.	Zemzeme			-			
115.	Zengûle-Şehnâz			-			
116.	Zirkeş Hâverân			-			
117.	Zirkeşîde			-			
	Toplam	100	100	100	100	100	100

Tablo A.15
TSMR’da Makâmlar, Eser Sayıları ve Yüzde Oranları
(Yüzde Oranına Göre Azalan)

	Makâm Adı	Eser Sayısı	Yüzde Oranı
1.	Hicâz	2632	10,57%
2.	Nihâvend	2509	10,08%
3.	Hüzzâm	1556	6,25%
4.	Râst	1443	5,80%
5.	Kürdîlihicâzkâr	1425	5,72%
6.	Uşşâk	1293	5,19%
7.	Hüseynî	1014	4,07%
8.	Muhayyerkürdî	719	2,89%
9.	Mâhûr	715	2,87%
10.	Hicâzkâr	661	2,66%
11.	Segâh	656	2,64%
12.	Karcıġâr	621	2,49%
13.	Sûzinâk	565	2,27%
14.	Sabâ	436	1,75%
15.	Acem Aşîrân	406	1,63%
16.	Acemkürdî	397	1,59%
17.	Muhayyer	365	1,47%
18.	Bûselik	356	1,43%
19.	Bayâtî	331	1,33%
20.	Nikrîz	320	1,29%
21.	Eviç	305	1,23%
22.	Sultâniyegâh	269	1,08%
23.	Sûzidîl	261	1,05%
24.	Bestenîġâr	241	0,97%
25.	Şedarabân	210	0,84%
26.	Şevkefzâ	209	0,84%
27.	Şehnâz	207	0,83%
28.	Bayâtî Arabân	194	0,78%
29.	Ferahnâk	182	0,73%
30.	Ferahfezâ	150	0,60%
31.	Isfahân	146	0,59%
32.	Kürdî	146	0,59%
33.	Nişâburek	144	0,58%
34.	Evcârâ	137	0,55%
35.	Gerdâniye	131	0,53%
36.	Nevâ	130	0,52%
37.	Neveser	124	0,50%
38.	Hisâr Bûselik	118	0,47%
39.	Yegâh	118	0,47%

40.	Dilkeşhâverân	112	0,45%
41.	Dügâh	111	0,45%
42.	Tâhir	106	0,43%
43.	Müstear	106	0,43%
44.	Tâhir Bûselik	103	0,41%
45.	Zâvil	96	0,39%
46.	Şehnâz Bûselik	83	0,33%
47.	Hüseyinî Aşîrân	75	0,30%
48.	Muhayyer Sünbüle	70	0,28%
49.	Gülizâr	65	0,26%
50.	Irâk	65	0,26%
51.	Zirgüleli Hicâz	57	0,23%
52.	Sabâ Zemzeme	57	0,23%
53.	Rehavî	56	0,22%
54.	Nühüft	56	0,22%
55.	Acem	55	0,22%
56.	Hicâz (Uzzâl)	50	0,20%
57.	Şevkutarâb	47	0,19%
58.	Çârgâh	45	0,18%
59.	Hisâr	45	0,18%
60.	Arazbâr	44	0,18%
61.	Arazbâr Bûselik	41	0,16%
62.	Aşkefzâ	39	0,16%
63.	Tarz-ı Nevîn	36	0,14%
64.	Sâzkâr	36	0,14%
65.	Sûzidîlârâ	35	0,14%
66.	Rahâtülvâh	34	0,14%
67.	Beste Isfahân	34	0,14%
68.	Acem Bûselik	33	0,13%
69.	Nevâ Bûselik	32	0,13%
70.	Pençgâh	32	0,13%
71.	Pesendîde	28	0,11%
72.	Muhayyer Bûselik	28	0,11%
73.	Mâye	28	0,11%
74.	Eviç Bûselik	27	0,11%
75.	Bûselik Aşîrân	26	0,10%
76.	Büzürg	26	0,10%
77.	Ferahnümâ	25	0,10%
78.	Sabâ Bûselik	25	0,10%
79.	Sipihir	25	0,10%
80.	Tebrîz	24	0,10%
81.	Mâhûr Bûselik	24	0,10%
82.	Lâlegül	22	0,09%
83.	Nevrûz	21	0,08%
84.	Rûhnevâz	21	0,08%
85.	Nihâvend-i Kebîr	20	0,08%
86.	Hûzî	19	0,08%

87.	Râst-ı Cedîd	19	0,08%
88.	Nişâbur	18	0,07%
89.	Dilkeşîde	18	0,07%
90.	Ferahnâk Aşîrân	18	0,07%
91.	Hüseynî Zemzeme	18	0,07%
92.	Sultânî Irâk	17	0,07%
93.	Evc-i Şevk	17	0,07%
94.	Nevâ Kürdî	16	0,06%
95.	Şerefnumâ	16	0,06%
96.	Revnâknüma	15	0,06%
97.	Arabân	15	0,06%
98.	Şîvenümâ	15	0,06%
99.	Surûrefzâ	14	0,06%
100.	Gerdâniye Bûselik	14	0,06%
101.	Dilnişîn	14	0,06%
102.	Nevrûz-i Rûmî	14	0,06%
103.	İsfahânek	14	0,06%
104.	Şevk-i Dîl	13	0,05%
105.	Selmek	13	0,05%
106.	Segâh Arabân	12	0,05%
107.	Vech-i Arazbâr	12	0,05%
108.	Eviç Mâye	12	0,05%
109.	Hicâz Zemzeme	12	0,05%
110.	Kûçek	12	0,05%
111.	Zirgüleli Sûzinâk	12	0,05%
112.	Hicâz Aşîrân	11	0,04%
113.	Segâh Mâye	11	0,04%
114.	Hicâz Bûselik	10	0,04%
115.	Eviç Hûzî	10	0,04%
116.	Maverâü'n Nehr	10	0,04%
117.	Dügâh Bûselik	9	0,04%
118.	Bayâtî Bûselik	9	0,04%
119.	Rahâtfezâ	9	0,04%
120.	Sultânî Segâh	8	0,03%
121.	Muhayyer Sünbüle	8	0,03%
122.	Tarz-ı Cedîd	8	0,03%
123.	Peyk-i Safâ	8	0,03%
124.	Sultânî Hûzzâm	8	0,03%
125.	Geveşt	7	0,03%
126.	Hüseynî Bûselik	7	0,03%
127.	Zirgüleli Kürdî	7	0,03%
128.	Zevkutarâb	6	0,02%
129.	Bayâtî Arabân Bûselik	6	0,02%
130.	Şevkâver	6	0,02%
131.	Hicâz-ı Irâk	6	0,02%
132.	Dilfürûz	6	0,02%
133.	Dilkeş	6	0,02%

134.	Cânfezâ	5	0,02%
135.	Horasan	5	0,02%
136.	Tarz-ı Cihân	5	0,02%
137.	Sabâ Aşîrân	5	0,02%
138.	Nihâvend-i Rûmî	5	0,02%
139.	Arabân Bûselik	5	0,02%
140.	Dügâh Mâye	4	0,02%
141.	Nigâr	4	0,02%
142.	Hicâz-ı Türki	4	0,02%
143.	Gerdâniye Kürdî	4	0,02%
144.	Râst Aşîrân	4	0,02%
145.	Şevk-i Cihân	4	0,02%
146.	Hicâz-ı Muhâlif	4	0,02%
147.	Zirefkend	4	0,02%
148.	Zirgüleli Muhayyer	4	0,02%
149.	Rûy-i Dilârâ	4	0,02%
150.	Reng-i Dîl	4	0,02%
151.	Anberefşân	3	0,01%
152.	Hicâz-ı Rûmî	3	0,01%
153.	Hüzzâm-ı Cedîd	3	0,01%
154.	Güldeste	3	0,01%
155.	Muhâlif-i Irâk	3	0,01%
156.	Heftgâh	3	0,01%
157.	Şevk-i Cedîd	3	0,01%
158.	Rûy-i Irâk	3	0,01%
159.	Eviç Rûy-i Nevâ	3	0,01%
160.	Isfahân Bûselik	3	0,01%
161.	Nevkeş	2	0,01%
162.	Peyk-i Neşat	2	0,01%
163.	Müselles	2	0,01%
164.	Mâhûrhan	2	0,01%
165.	Eviç Kürdî	2	0,01%
166.	Râst Hâverân	2	0,01%
167.	Şevk	2	0,01%
168.	Râst Mâye	2	0,01%
169.	Bahr-i Nâzik	2	0,01%
170.	Râst-ı Sagîr	2	0,01%
171.	Irâk Aşîrân	2	0,01%
172.	Râst-ı Sultânî	2	0,01%
173.	Hoşâver	2	0,01%
174.	Rekb-i Zâvil	2	0,01%
175.	Şehnâz Nişâburek	2	0,01%
176.	Isfahân Zemzeme	2	0,01%
177.	Dilnevâz	2	0,01%
178.	Reyyâ	2	0,01%
179.	Şevk-i Serâb	2	0,01%
180.	Arazbâr Zemzeme	2	0,01%

181.	Nârefte	2	0,01%
182.	Maver	2	0,01%
183.	Vecd-i Dil	2	0,01%
184.	Ârâm-ı Dîl	2	0,01%
185.	Nevâ Dilkeş	2	0,01%
186.	Hicâzeyn	2	0,01%
187.	İbrâhimî	2	0,01%
188.	Mavera	2	0,01%
189.	Şedd-i Sabâ	2	0,01%
190.	Hicâz-ı Acem	2	0,01%
191.	Dilküşâ	2	0,01%
192.	İsfahânî	2	0,01%
193.	Hüseyinî Arabân	2	0,01%
194.	Geşt ü güzâr-ı Bahar	2	0,01%
195.	Müberkâ	2	0,01%
196.	Bayâtî Rûy-i Acem	2	0,01%
197.	Bezm-i tarâb	2	0,01%
198.	Evc-i Bahr-i Nâzik	2	0,01%
199.	Ârâm-ı Cân	2	0,01%
200.	Eviç Sabâ	2	0,01%
201.	Hüseyinî Kürdî	2	0,01%
202.	Nevedâ	2	0,01%
203.	Şûrî	2	0,01%
204.	Beste Hicâz	2	0,01%
205.	Ferahzâr	2	0,01%
206.	Zirgüle Bûselik	2	0,01%
207.	Uşşâk Rûy-i Nîkrîz	2	0,01%
208.	Beste Hisâr	2	0,01%
209.	Nevâ Bağdat	2	0,01%
210.	Hicâzkâr'lı Kürdî	2	0,01%
211.	Feth-i Belgrad	2	0,01%
212.	Arabân Kürdî	2	0,01%
213.	Feth-i Dil	2	0,01%
214.	Arazbârek	2	0,01%
215.	Hisâr Vech-i Şehnâz	2	0,01%
216.	Hicâzkâr-ı Kadîm	2	0,01%
217.	Sultânî Evc	2	0,01%
218.	Mâhûr-Hicâzkâr	1	0,00%
219.	Hüzzâm-Mâhûr	1	0,00%
220.	Hicâz Dilkeş	1	0,00%
221.	Karcığâr-Zirgüleli Hicâz	1	0,00%
222.	Uşşâk-Mâhûr	1	0,00%
223.	Râst-ı Rûmî	1	0,00%
224.	Acem Zemzeme	1	0,00%
225.	Şehnâzhaverân	1	0,00%
226.	Acem Râst	1	0,00%
227.	Şehnâz-Hüseyinî	1	0,00%

228.	Uşşâk-Hicâz	1	0,00%
229.	Gülizâr Bûselik	1	0,00%
230.	Ak Dügâh	1	0,00%
231.	Muhâlif	1	0,00%
232.	Sûzinâk-ı Nev	1	0,00%
233.	Kürdî-Acem Aşîrân	1	0,00%
234.	Nevâ-Nikriz	1	0,00%
235.	Hicâz-ı Uşşâk	1	0,00%
236.	Kürdî-Hicâz	1	0,00%
237.	Râst-Nihâvend	1	0,00%
238.	Sultâniyegâh-Acem Aşîrân	1	0,00%
239.	Sultânî	1	0,00%
240.	Sultâniyegâh-Bûselik-Acem Aşîrân	1	0,00%
241.	Sultânî Bûselik	1	0,00%
242.	Uşşâk-Kürdî	1	0,00%
243.	Sultânî Cedîd	1	0,00%
244.	Uşşâk-Râst	1	0,00%
245.	Şevknümâ	1	0,00%
246.	Gül Rûh	1	0,00%
247.	Bayâtî-Bûselik-Mâhûr	1	0,00%
248.	Feth-i Hicâz	1	0,00%
249.	Nihâvend-Zirgüleli Hicâz	1	0,00%
250.	Sûzinâk-Nihâvend	1	0,00%
251.	Eviç İsfahân	1	0,00%
252.	Râst-Bûselik-Hüseyni-Sabâ	1	0,00%
253.	Hüseynî-Sabâ	1	0,00%
254.	Sabâ Kürdî	1	0,00%
255.	Hüseynî-Uşşâk	1	0,00%
256.	Mâhûr-Nihâvend	1	0,00%
257.	Mâhûr-Segâh-Râst	1	0,00%

(Kaynak: Sarısaray, 2010: 103-109)

7. ÖZGEÇMİŞ

1973’de İzmir’de doğdu. 1995’de, Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Ses Eğitimi Bölümü’nü birincilikle bitirdi. 1993 yılında, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu’nun açtığı ses yarışmasında Türkiye birincisi oldu ve aynı kurumda ses sanatçısı olarak çalışmaya başladı. 2005 yılından günümüze değin üyesi bulunduğu “*Cevher-i Mûsiki*” topluluğu ile ülkesinde, Belçika ve Fransa’da, XVII. yüzyıl Türk mûsikîsinden örnekler içeren çok sayıda solo konserler verdi. Halen mezun olduğu konservatuvarda Türk Musikisi Repertuarı Öğretim Görevlisi olarak çalışmaktadır.